

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2013

Statens
offentliga
utredningar

1968: 21

Social-
departementet

Ref
SOU
1968: 21

Pensionstillskott m.m.

SOU
S

Betänkande avgivet av
Pensionsförsäkringskommittén
Stockholm 1968

Statens offentliga utredningar 1968

Kronologisk förteckning

1. Ekonomisystem för försvaret. Esselte. Fö.
2. Ekonomisystem för försvaret. Bihang. Esselte. Fö.
3. Kreditmarknadens struktur och funktionssätt. Esselte. Fi.
4. Handläggningen av säkerhetsfrågor. Isaac Markus. Ju.
5. Industrins struktur och konkurrensförhållanden. Esselte. Fi.
6. Strukturutveckling och konkurrens inom handeln. Esselte. Fi.
7. Ägande och inflytande inom det privata näringslivet. Esselte. Fi.
8. Skogsbrukets planläggningsfrågor. Svenska Reproduktions AB. Jo.
9. Virkesbalanser 1967. Esselte. Jo.
10. Säkerhetspolitik och försvarsutgifter. Esselte. Fö.
11. 1958 års utredning kyrka-stat. XI. Svenska kyrkan och staten. Esselte. U.
12. Förvaltningen av kyrklig jord m. m. Berlingska Boktryckeriet. Lund.
13. Fritidsfisket. Esselte. Jo.
14. Skolboksleveranser. Svenska Reproduktions AB. U.
15. Musikutbildning i Sverige. Esselte. U.
16. Rennärigen i Sverige. Esselte. Jo.
17. Allmänna vägar. Svenska Reproduktions AB. K.
18. Parkering. Esselte. K.
19. Trafikmålsutredningens betänkande utkommer senare.
20. Upphandling av byggnader. Del I. Formerna. Esselte. Fi.
21. Pensionstillskott m.m. Esselte. S.

Statens offentliga utredningar

1968: 21

Socialdepartementet

Pensionstillskott m. m.

Betänkande avgivet av Pensionsförsäkringskommittén
Stockholm 1968

STAMNEN
1968
STOCKHOLM

Pensionistilskott

M. M.

Innehåll

Skrivelse till Statsrådet och Chefen för socialdepartementet	5
1 Förslag till lag om pensionstillskott	7
2 Förslag till lag om ändring i lagen om allmän försäkring	10
3 Förslag till lag om ändring i lagen om införande av lagen om allmän försäkring	11
4 Förslag till lag om ändring i lagen om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension.	12
Kapitel 1 Några huvudlinjer i den allmänna pensioneringens utveckling	14
Kapitel 2 Huvuddragen i gällande bestämmelser om allmän pension	17
Kapitel 3 Kommitténs uppdrag	26
Kapitel 4 Uppgifter om antalet pensionärer och om pensionärernas ekonomiska situation	30
4.1 Folkpension och tilläggspension.	30
4.2 Pensionärernas inkomstförhållanden	34
4.3 Den sociala omvårdnaden för pensionärer	36
4.3.1 Bostäder	36
4.3.2 Öppen vård.	38
4.3.3 Institutionsvård	41
Kapitel 5 Kostnaderna för den allmänna pensioneringen	43
Kapitel 6 Samhällsekonomiska synpunkter på den framtida utvecklingen	46
Kapitel 7 Kommitténs grundläggande överväganden	51
Kapitel 8 Kommitténs förslag i de olika frågorna	56
8.1 Pensionstillskott	56
8.2 Inkomstprövning av kommunalt bostadstillägg m. m.	67
8.3 Pensionärsbostadsbidrag	70
8.4 Särskilda förmåner till gravt handikappade	73
8.5 Pensionspoäng till den som åtnjuter partiell förtidspension	77
8.6 Rätt till förtidspension för den som gjort förtida uttag av ålderspension.	82
8.7 Ackumulerad inkomst vid beräkning av pensionsgrundande inkomst	87
Kapitel 9 Specialmotivering	93
Sammanfattning	97

1	1. Inledning
2	2. Syftet med rapporten
3	3. Metod
4	4. Resultat
5	5. Diskussion
6	6. Slutsatser
7	7. Referenser
8	8. Bilagor
9	9. Sammanfattning
10	10. Övrigt
11	11. Bilaga 1
12	12. Bilaga 2
13	13. Bilaga 3
14	14. Bilaga 4
15	15. Bilaga 5
16	16. Bilaga 6
17	17. Bilaga 7
18	18. Bilaga 8
19	19. Bilaga 9
20	20. Bilaga 10
21	21. Bilaga 11
22	22. Bilaga 12
23	23. Bilaga 13
24	24. Bilaga 14
25	25. Bilaga 15
26	26. Bilaga 16
27	27. Bilaga 17
28	28. Bilaga 18
29	29. Bilaga 19
30	30. Bilaga 20
31	31. Bilaga 21
32	32. Bilaga 22
33	33. Bilaga 23
34	34. Bilaga 24
35	35. Bilaga 25
36	36. Bilaga 26
37	37. Bilaga 27
38	38. Bilaga 28
39	39. Bilaga 29
40	40. Bilaga 30
41	41. Bilaga 31
42	42. Bilaga 32
43	43. Bilaga 33
44	44. Bilaga 34
45	45. Bilaga 35
46	46. Bilaga 36
47	47. Bilaga 37
48	48. Bilaga 38
49	49. Bilaga 39
50	50. Bilaga 40
51	51. Bilaga 41
52	52. Bilaga 42
53	53. Bilaga 43
54	54. Bilaga 44
55	55. Bilaga 45
56	56. Bilaga 46
57	57. Bilaga 47
58	58. Bilaga 48
59	59. Bilaga 49
60	60. Bilaga 50
61	61. Bilaga 51
62	62. Bilaga 52
63	63. Bilaga 53
64	64. Bilaga 54
65	65. Bilaga 55
66	66. Bilaga 56
67	67. Bilaga 57
68	68. Bilaga 58
69	69. Bilaga 59
70	70. Bilaga 60
71	71. Bilaga 61
72	72. Bilaga 62
73	73. Bilaga 63
74	74. Bilaga 64
75	75. Bilaga 65
76	76. Bilaga 66
77	77. Bilaga 67
78	78. Bilaga 68
79	79. Bilaga 69
80	80. Bilaga 70
81	81. Bilaga 71
82	82. Bilaga 72
83	83. Bilaga 73
84	84. Bilaga 74
85	85. Bilaga 75
86	86. Bilaga 76
87	87. Bilaga 77
88	88. Bilaga 78
89	89. Bilaga 79
90	90. Bilaga 80
91	91. Bilaga 81
92	92. Bilaga 82
93	93. Bilaga 83
94	94. Bilaga 84
95	95. Bilaga 85
96	96. Bilaga 86
97	97. Bilaga 87
98	98. Bilaga 88
99	99. Bilaga 89
100	100. Bilaga 90

Till

Herr Statsrådet och Chefen för socialdepartementet

Pensionsförsäkringskommittén, som tillkallades av statsrådet och chefen för socialdepartementet efter Kungl. Maj:ts bemyndigande den 14 december 1962 för att utreda vissa frågor rörande den allmänna pensioneringen, har följande sammansättning: presidenten i försäkringsdomstolen Liss Granqvist, tillika ordförande, rättschefen i socialdepartementet Gunnar Danielson, ledamöterna av riksdagens andra kammare Sigrid Ekendahl, Henning Gustafsson och Rune Gustavsson, ledamoten av riksdagens första kammare Göran Karlsson samt ledamoten av riksdagens andra kammare Tage Magnusson.

Såsom experter medverkar departementsrådet Göte Fridh i socialdepartementet samt byråchefen hos riksförsäkringsverket Åke Kjellström. Till sekreterare åt kommittén har förordnats försäkringsdomaren Carl Axel Petri samt hovrättsassessorn Börje Wilhelmsson.

Under utredningsarbetets gång har Kungl. Maj:t i tilläggsdirektiv uppdragit åt kommittén att utreda frågor i samband med framtida standardhöjningar av folkpensionerna.

I oktober 1965 avgav kommittén betänkande (SOU 1965: 62) med förslag beträffande vissa frågor angående förmåner till handikappade, utlänningars ställning inom tilläggs pensioneringen samt makes samtycke till undantagande från tilläggs pensioneringen.

Genom beslut den 20 oktober 1967 uppdrog Kungl. Maj:t i tilläggsdirektiv åt kommittén att utreda frågor rörande jämställande av män och kvinnor inom den allmänna pensioneringen.

Vissa frågor av familjepensionskaraktär, som kommittén enligt tidigare lämnade uppdrag har att utreda, har nära samband med det senaste i tilläggsdirektiv erhållna uppdraget. Det har därför inte befunnits möjligt att nu redovisa förslag i dessa frågor. Beträffande kommitténs uppdrag i övrigt framlägges förslag i detta betänkande.

Kapitel 4.3 har utarbetats av kanslirådet i socialdepartementet Birger Forslund. För innehållet i kapitel 6 svarar departementssekreteraren i finansdepartementet Rein Hinno.

Stockholm i maj 1968.

Liss Granqvist

*Gunnar Danielson
Henning Gustafsson
Göran Karlsson*

*Sigrid Ekendahl
Rune Gustavsson
Tage Magnusson
/Carl Axel Petri, Börje Wilhelmsson*

Förslag till lag om pensionstillskott

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Pensionstillskott till folkpension i form av ålders-, förtids- eller änkepension utgår enligt bestämmelserna i denna lag.

2 §.

Pensionstillskott utgör, där ej annat följer av vad nedan i denna paragraf sägs, trettio procent av basbeloppet.

Under nedannämnda tider skall pensionstillskottet utgöra

den 1 juli 1969 — den 30 juni 1970 tre,

den 1 juli 1970 — den 30 juni 1971 sex,

den 1 juli 1971 — den 30 juni 1972 nio,

den 1 juli 1972 — den 30 juni 1973 tolv,

den 1 juli 1973 — den 30 juni 1974 femton,

den 1 juli 1974 — den 30 juni 1975 aderton,

den 1 juli 1975 — den 30 juni 1976 tjugoen,

den 1 juli 1976 — den 30 juni 1977 tjugofyra samt

den 1 juli 1977 — den 30 juni 1978 tjugosju procent av basbeloppet.

Pensionstillskott till ålderspension, som börjat utgå tidigare eller senare än från och med den månad varunder den försäkrade fyller sextiosju år, utgör det belopp som framkommer om de i första och andra styckena angivna procentalen minskas eller ökas i motsvarande mån som pensionen skall ökas eller minskas enligt 6 kap. 2 § andra stycket lagen om allmän försäkring.

Pensionstillskott till förtidspension, som enligt 7 kap. 2 § andra eller tredje stycket lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring utgår med två tredje-

delar eller en tredjedel av hel förtidspension, utgör motsvarande andel av pensions-
tillskott som anges i första eller andra stycket.

Pensionstillskott till änkepension, som enligt 8 kap. 4 § andra stycket utgår med
minskat belopp, utgör det belopp som framkommer om de i första och andra
styckena angivna procenttalen minskas i motsvarande mån.

3 §.

Pensionstillskott utgår ej i den mån det tillsammans med vad den försäkrade
äger uppbära i tilläggs pension i form av ålders-, förtids- eller änkepension över-
stiger

vid ålderspension, som börjat utgå från och med den månad varunder den för-
säkrade fyller sextiosju år, hel förtidspension samt änkepension, som utgår enligt
8 kap. 4 § första stycket lagen om allmän försäkring, trettio procent av basbeloppet;

vid ålderspension, som börjat utgå tidigare eller senare än från och med den
månad varunder den försäkrade fyller sextiosju år, det belopp som framkommer
om trettio procent av basbeloppet minskas eller ökas i motsvarande mån som
pensionen minskas eller ökas enligt 6 kap. 2 § andra stycket lagen om allmän
försäkring;

vid förtidspension, som enligt 7 kap. 2 § andra eller tredje stycket lagen om
allmän försäkring utgår med två tredjedelar eller en tredjedel av hel förtidspension,
motsvarande andel av trettio procent av basbeloppet;

vid änkepension, som enligt 8 kap. 4 § andra stycket lagen om allmän försäk-
ring utgår med minskat belopp, med det belopp som framkommer om trettio
procent av basbeloppet minskas i motsvarande mån.

4 §.

Vid tillämpning av 3 § skall, då undantagande enligt 11 kap. 7 § lagen om
allmän försäkring varit gällande, hänsyn tagas till tilläggs pension, som skulle ha
utgått om undantagande ej skett. Motsvarande skall gälla, då pensionspoäng jäm-
likt 11 kap. 6 § första stycket lagen om allmän försäkring på grund av underlåten
avgiftsbetalning icke tillgodoräknats försäkrad.

5 §.

Pensionstillskott till änkepension enligt 16 § lagen den 25 maj 1962 (nr 382) angå-
ende införande av lagen om allmän försäkring skall utgå efter samma grunder som
änkepension. Pensionstillskott skall därvid vara föremål för inkomstprövning enligt
samma regler som gäller för änkepensionen, dock att minskning av pensionstill-
skottet skall göras först sedan kommunalt bostadstillägg helt bortfallit men innan
minskning sker av änkepensionen.

6 §.

Då ej annat följer av vad ovan sägs skall vad i lagen om allmän försäkring eller
eljest är föreskrivet om folkpension äga motsvarande tillämpning på pensionstill-
skott.

7 §.

Närmare föreskrifter om tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, av riksförsäkringsverket.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1969.

4 § skall ej tillämpas på undantagande som återkallats med verkan från och med den 1 januari 1963.

Beslut om pensionstillskott för juli månad 1969 fattas av riksförsäkringsverket om pensionen icke för ifrågavarande månad skall utbetalas av försäkringskassa. Motsvarande gäller då pensionstillskott ökas på grund av bestämmelserna i 2 § andra stycket.

Förslag till lag
om ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om all-
män försäkring

Härigenom förordnas, att 9 kap. 5 § lagen den 25 maj 1962 om allmän försäkring skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

5 §.

Om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg förordnar Konungen med riksdagen.

(Föreslagen lydelse)

9 kap.

5 §.

Om *pensionstillskott*, hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg förordnar Konungen med riksdagen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1969.

Förslag till lag

om ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 382) angående införande av lagen om allmän försäkring

Härigenom förordnas, att 16 § lagen angående införande av lagen om allmän försäkring¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

16 §.

Bestämmelserna i tredje stycket punkterna 1—4 övergångsbestämmelserna till lagen den 5 maj 1960 (nr 99) angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering skola alltjämt äga motsvarande tillämpning. Dock skall beträffande änkepension efter man, som avlidit före den 1 juli 1960, i stället för 8 § första stycket lagen om folkpensionering i lagrummets lydelse före nämnda tidpunkt gälla, att sådan pension minskas med en tredjedel av den pensionsberättigades årsinkomst i vad den må överstiga *ettusensjuhundra* kronor. Vid tillämpning i fall som nu sagts av 13 § 2 mom. sistnämnda lag skall ock procenttalet 20 utbytas mot 10 samt beloppet 20 000 kronor utbytas mot 30 000 kronor.

(Föreslagen lydelse)

16 §.

Bestämmelserna i tredje stycket punkterna 1—4 övergångsbestämmelserna till lagen den 5 maj 1960 (nr 99) angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering skola alltjämt äga motsvarande tillämpning. Dock skall beträffande änkepension efter man, som avlidit före den 1 juli 1960, i stället för 8 § första stycket lagen om folkpensionering i lagrummets lydelse före nämnda tidpunkt gälla, att sådan pension minskas med en tredjedel av den pensionsberättigades årsinkomst i vad den må överstiga *tvåtusén* kronor. Vid tillämpning i fall som nu sagts av 13 § 2 mom. sistnämnda lag skall ock procenttalet 20 utbytas mot 10 samt beloppet 20 000 kronor utbytas mot 30 000 kronor.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1969.

Det åligger riksförsäkringsverket att omräkna utgående pensioner i enlighet med bestämmelserna i denna lag.

¹ Senaste lydelse se SFS 1965:145.

Förslag till lag
om ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 392) om
hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folk-
pension

Härigenom förordnas, att 1, 4 och 5 §§ lagen och hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

1 §.

Hustrutillägg tillkommer — — — — — fem år.

Hustrutillägg skall, där ej annat följer av vad i 4 § stadgas, för år räknat motsvara skillnaden mellan å ena sidan sammanlagda beloppet av folkpension i form av ålderspension till två makar samt å andra sidan *sådan pension* till ogift, *pensionerna* beräknade för år och under förutsättning att de börjat utgå från och med den månad varunder den pensionsberättigade fyllt sextiosju år.

4 §.

Hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg minskas med *en tredjedel* av den pensionsberättigades årsinkomst i vad den må överstiga för den som är gift *ettusen- tvåhundra* kronor och för annan *ettusensjuhundra* kronor samt med ytter-

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Hustrutillägg skall, där ej annat följer av vad i 4 § stadgas, för år räknat motsvara skillnaden mellan å ena sidan sammanlagda beloppet av folkpension i form av ålderspension till två makar *jämte två pensionstillskott enligt lagen om pensionstillskott* samt å andra sidan *folkpension i form av ålderspension till ogift jämte ett sådant pensionstillskott, ålderspensionerna och pensionstillskotten* beräknade för år och under förutsättning att de börjat utgå från och med den månad varunder den pensionsberättigade fyllt sextiosju år.

4 §.

Hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg minskas med *hälften* av den pensionsberättigades årsinkomst i vad den må överstiga för den som är gift *ettusen- femhundra* kronor och för annan *två- tusen* kronor.

¹ Senaste lydelse av 1 och 4 §§ se SFS 1963:57 och av 5 § se SFS 1965:146.

(Nuvarande lydelse)

ligare en tredjedel av årsinkomsten i vad den må överstiga för den som är gift ettusensjuhundra kronor och för annan tvåtusenfyrhundra kronor.

Minskning skall, ————— å hustrutillägget.

5 §.

Med årsinkomst avses i denna lag den inkomst, för år räknat, som någon kan antagas komma att åtnjuta under den närmaste tiden. Såsom inkomst räknas icke allmänt barnbidrag, folkpension, tilläggspension enligt lagen om allmän försäkring till den del pensionen jämlikt 9 kap. 1 § sista stycket nämnda lag föranlett minskning av barn-tillägg som där avses, livränta eller sjukpenning jämte barntillägg som avses i 17 kap. 2 § nyssnämnda lag i vad den enligt samma lagrum avdragits från pension, ersättning på grund av sjukförsäkring i allmän försäkringskassa eller understöd som någon på grund av skyldskap eller svägerlag må vara föranledd att utgiva.

Vid uppskattning ————— trettiotusen kronor.

Värdet av ————— av Konungen.

I fråga ————— sammanlagda förmögenhet.

Årsinkomst avrundas ————— tiotal kronor.

(Föreslagen lydelse)

5 §.

Med årsinkomst avses i denna lag den inkomst, för år räknat, som någon kan antagas komma att åtnjuta under den närmaste tiden. Såsom inkomst räknas icke allmänt barnbidrag, folkpension, *pensionstillskott enligt lagen om pensionstillskott*, tilläggspension enligt lagen om allmän försäkring till den del pensionen *föranlett minskning antingen av pensionstillskott jämlikt 3 § lagen om pensionstillskott eller av barn-tillägg jämlikt 9 kap. 1 § sista stycket lagen om allmän försäkring*, livränta eller sjukpenning jämte barntillägg som avses i 17 kap. 2 § nyssnämnda lag i vad den enligt samma lagrum avdragits från pension, ersättning på grund av sjukförsäkring i allmän försäkringskassa eller understöd som någon på grund av skyldskap eller svägerlag må vara föranledd att utgiva.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1969.

Det åligger riksförsäkringsverket att omräkna utgående hustrutillägg och kommunala bostadstillägg i enlighet med bestämmelserna i denna lag.

1 Några huvudlinjer i den allmänna pensioneringens utveckling

Folkpensionering har funnits sedan 1914. Genom *lag den 30 juni 1913*, som trädde i kraft den 1 januari 1914, infördes en allmän pensionsförsäkring. Försäkringen var obligatorisk och omfattade i princip hela befolkningen. Försäkringen var sammansatt av å ena sidan en på årliga avgifter uppbyggd livränteförsäkring med efter försäkringstekniska grunder individuellt beräknade pensioner samt å andra sidan en av allmänna medel bekostad understödsverksamhet, grundad på behovsprincipen. Genom erläggandet av avgifter förvärvades rätt till avgiftspension att utgå från inträdet av varaktig oförmåga till arbete (invaliditet) och senast från fyllda 67 år även om invaliditet då icke var för handen. Ännu i början av 1930-talet var medelvärdet av nybeviljade avgiftspensioner endast 31 à 32 kronor om året för män och 11 à 12 kronor om året för kvinnor. Utöver avgiftspensionen utgick av allmänna medel pensionstillägg till pensionstagare vars årsinkomst understeg visst belopp. Pensionstilläggens maximibelopp utgjorde ursprungligen för man 150 och för kvinna 140 kronor om året.

1913 års lag om allmän pensionsförsäkring ersattes av *1935 års lag om folkpensionering*. Den lagstiftning, som genomfördes år 1935, innebar en principiell förändring av folkpensioneringens uppbyggnad. Premiereservsystemet övergavs och i dess ställe infördes ett system med begränsad fondering av de pensionsavgifter som även enligt den nya lagen skulle utgå. Avsikten med denna fortsatta men begränsade fondbildning var närmast att man därigenom ville erhålla ett stöd för de grundpensioner, som skulle träda i stället för de äldre avgiftspensionerna och liksom dessa utgå utan behovsprövning. Grundpensionernas storlek blev emellertid nu inte längre försäkringstekniskt beroende av de erlagda avgifterna. Den fortsatta fonderingen avbröts 1939 och har sedan ej återupptagits. I huvudsaklig överensstämmelse med den äldre lagstiftningen kombinerades i 1935 års lagstiftning om folkpensionering rätten till grundpension med efter behovsprövning utgående tilläggspensioner.

Pension utgick vid varaktig oförmåga till arbete och senast vid 67 år.

Tilläggspensionens maximibelopp fastställdes i 1935 års lag om folkpensionering

till 250 kronor om året. Enligt en förordning om invalidunderstöd kunde i några fall sådant understöd utgå till invalid efter samma regler som tilläggs pension.

År 1937 genomfördes dyrortsgradering av tilläggs pensionerna. I samband med denna lagändring genomfördes lagstiftning om kommunala pensionstillskott, varigenom fattigvårdssamhälle berättigades att till pensionstagare som befanns vara i behov av fattigvård utbetala understöd som ej hade fattigvårdskaraktär. Samtidigt härmed genomfördes 1937 års lagstiftning om barnbidrag, vilka senare trädde i stället för den äldre lagstiftningens barn tillägg. Redan tidigare (1934) hade bestämmelser införts om rätt till blindhetsersättning, som i viss mån kompletterade reglerna om folkpension.

Under krigsåren utökades till följd av levnadskostnadsstegringen folkpensionsförmånerna avsevärt. Sålunda utgick dyrtidstillägg å tilläggs pensionen m. m. från år 1941. År 1944 genomfördes lagstiftning om provisoriska förstärkningar av tilläggs pensionerna. I anslutning därtill infördes regler om särskilda utjämningspensioner för vissa pensionstagare.

Kostnaderna för folkpensioneringen var enligt 1935 års lagstiftning fördelade mellan staten och kommunerna. Grundpensionerna utgick helt av statsmedel, medan i övrigt kommunerna bidrog till pensionskostnaderna.

Nästa stora reform på folkpensioneringens område skedde i och med antagandet av 1946 års lag om folkpensionering. Denna lag innebar den väsentliga nyheten, att ålderspensionen, som bestämdes till 1 000 kronor om året för gift och till 800 kronor om året för ogift, icke till någon del blev inkomstprövad. Invalidpensionen utgick fortfarande dels i form av en icke inkomstprövad grundpension och dels i form av en inkomstprövad tilläggs pension. Tillsammans utgick grund- och tilläggs pensionen med samma belopp som ålderspensionen. Till den, som icke var varaktigt invalidiserad, men vars invaliditetstillstånd kunde antagas vara avsevärd tid, kunde sjukbidrag utgå efter i huvudsak samma regler som gällde för invalidpensionen. I sin helhet inkomstprövade änkepensioner, som högst kunde uppgå till 600 kronor om året, infördes också genom 1946 års reform.

De angivna förmånerna kunde i vissa fall förhöjas med tillägg, vilka också de skulle anses som folkpension. Sådana tillägg var bostadstillägg, särskilt bostadstillägg, hustrutillägg och blindtillägg. Dessa tillägg var — med undantag för blindtillägget — alla inkomstprövade. Bostadstillägget var avsett att täcka merkostnaderna å vissa orter för bostad och bränsle. Det särskilda bostadstillägget var en förmån, om vilken varje kommun själv kunde besluta. Grunderna för utgivande av det särskilda bostadstillägget fick sålunda i princip helt bestämmas av kommunen. Hustrutillägget utgick i vissa fall till pensionsberättigad gift man, vars hustru icke var berättigad till folkpension. Blindtillägget tillkom blind, som blivit blind före fyllda 60 år.

Under de år som följde efter 1946 års reform höjdes folkpensionsbeloppen successivt. 1957 utgjorde sålunda pensionsbeloppen för ogift 2 200 kronor och för gift 1 800 kronor. Andra mindre reformer företogs också. Så infördes t. ex. vid 1954 års riksdag vårdtillägg till pensionärer, som före 60 års ålder blivit i behov av ständig tillsyn och vård.

1958 års riksdag fattade mycket viktiga beslut rörande folkpensioneringen. Man

fastslog sålunda att ålderspensionen successivt skulle höjas så att den år 1968 uppgick till 5 400 kronor för två pensionsberättigade makar och 3 600 kronor för ensamstående, allt räknat i 1957 års penningvärde. Man beslöt också att från och med den 1 juli 1960 införa icke inkomstprövade änkepensioner för äldre änkor och änkor med barn.

Änkepensionen blev i princip lika stor som ålderspensionen för ensamstående. Vissa avtrappningsregler infördes dock för yngre änkor. Från och med den 1 juli 1960 skulle också icke inkomstprövade barnpensioner börja utgå.

År 1959 fattades beslut om införande av den allmänna tilläggs pensioneringen. Denna, som helt grundades på avgiftsfinansiering och som byggde på den s. k. fördelningsprincipen, fick därvid i sina huvuddrag den utformning, som den fortfarande har. Pensionsrätt började intjänas från och med år 1960. Den första tilläggs pensionen skulle börja utbetalas år 1963. Bestämmelserna om tilläggs pension intogs i *lagen om försäkring för allmän tilläggs pension*.

Sedan ett omfattande utredningsarbete genomförts antogs vid 1962 års riksdag *lagen om allmän försäkring* (AFL) som trädde i kraft den 1 januari 1963. Den innebar en samordning mellan sjuk- och moderskapsförsäkringen samt folk- och tilläggs pensioneringen. Vissa nya ersättningsformer infördes också i pensionssystemet. Här kan nämnas invaliditetstillägg och invaliditetsersättning. Dessa förmåner utgick dels till sådana pensionärer, som var ur stånd att reda sig själva och på grund härav vid upprepade tillfällen dagligen var i behov av hjälp, och dels till förvärvsarbetande, som på grund av invaliditet hade betydande kostnader för att utföra förvärvsarbete.

Pensionsbestämmelserna i *lagen om allmän försäkring* har undergått vissa ändringar under de år *lagen* varit i kraft. Här kan blott nämnas att vid 1964 års riksdag fattades beslut om att vårdbidrag i form av invaliditetsersättning skulle utgå till vissa invaliderade barn under 16 år.

En redogörelse för nu gällande bestämmelser lämnas i följande kapitel.

Huvuddragen i gällande bestämmelser om allmän pension

Inom den allmänna försäkringen utgår *folkpension* och *tilläggs pension*. Båda slagen av pension utgår i form av ålderspension, förtidspension och familjepension (änkepension och barnpension). Dessutom förekommer inom folkpensioneringen vissa tilläggsförmåner.

Folkpension tillkommer i princip envar svensk medborgare som är bosatt i riket eller som varit mantalsskriven här för det år under vilket han fyllt 62 år och för de fem åren närmast dessförinnan. Bestämmelserna i övrigt för de olika förmånerna inom folkpensioneringen framgår av den följande framställningen.

Ålderspension utgår fr. o. m. den månad, varunder den försäkrade fyller 67 år. På framställning av försäkrad kan ålderspension utgå tidigare, dock tidigast fr. o. m. den månad då han uppnår 63 års ålder. Försäkrad, som äger rätt till såväl folkpension som tilläggs pension, har inte rätt till sådant förtida pensionsuttag med mindre framställningen avser båda pensionsdelarna. Pensionsuttaget kan också uppskjutas.

Uttages ålderspensionen i förtid, minskas pensionen med 0,6 procent för varje månad, som då pensionen börjar utgå återstår till ingången av den månad då den försäkrade fyller 67 år. Uppskjutes uttaget ökas pensionen på motsvarande sätt, dock att hänsyn därvid inte tages till tid efter den månad, under vilken den försäkrade fyller 70 år, och ej heller till tid, då den försäkrade åtnjutit tilläggs pension i form av ålderspension eller inte varit berättigad till folkpension.

Ålderspensionen liksom övriga folkpensionsförmåner är angivna i procent av *basbeloppet*, vilket utgör 4 000 kr. i 1957 års penningvärde (5 800 kr. den 1 maj 1968). Eftersom basbeloppet följer skiftningar i prisläget anpassas pensionsförmånernas storlek efter penningvärdeutvecklingen. Ålderspension uttagen vid 67 år utgör för en ensam pensionär 86,5 procent av basbeloppet dvs. 5 017 kr. med nuvarande basbelopp om 5 800 kr. (från och med den 1 juli 1968 utgör pensionen 90 procent av basbeloppet). För vardera av två makar utgör ålderspensionen 67,5 procent av basbeloppet, dvs. för närvarande 3 915 kr. (från och med den 1 juli 1968 utgör den 70 procent av basbeloppet).

Vid tillämpningen av folkpensioneringens bestämmelser om ålderspension liksom

reglerna om förtidspension skall gift pensionsberättigad, vilken stadigvarande lever åtskild från sin make, likställas med ogift pensionsberättigad, om ej särskilda skäl föranleder till annat. Med gift pensionsberättigad likställas å andra sidan pensionsberättigad, som stadigvarande sammanbor med någon, med vilken den pensionsberättigade varit gift eller har eller har haft barn.

Ålderspension kan höjas med barntillägg, hustrutillägg, kommunalt bostadstillägg och invaliditetstillägg. De tre förstnämnda tilläggen kan dock inte utgå till ålderspension, som uttagits före 67 år förrän denna ålder uppnåtts.

Förtidspension utgår till försäkrad, som fyllt 16 år, för tid före den månad, då han fyller 67 år eller ålderspension dessförinnan börjar utgå till honom, om hans arbetsförmåga på grund av sjukdom, psykisk efterblivenhet, vanförhet eller annat lyte är nedsatt med minst hälften och nedsättningen kan anses varaktig. Kan nedsättningen av arbetsförmågan inte anses varaktig men kan den antagas bli bestående avsevärd tid, har den försäkrade rätt till folkpension i form av sjukbidrag. Sjukbidraget är begränsat till viss tid men i övrigt gäller vad som är stadgat om förtidspension även sjukbidrag.

Förtidspensionens storlek graderas efter arbetsförmågans nedsättning så, att försäkrad, vars arbetsförmåga är nedsatt i sådan grad att intet eller endast ringa del därav återstår, erhåller hel förtidspension. Är arbetsförmågan nedsatt i mindre grad men likväl med avsevärt mer än hälften, utgår två tredjedelar av hel förtidspension. I övriga fall utgår en tredjedel av hel förtidspension. Vid bedömning av i vad mån arbetsförmågan är nedsatt skall beaktas den försäkrades förmåga att vid den sjukdom eller det lyte, varom är fråga, bereda sig inkomst genom sådant arbete, som motsvarar hans krafter och färdigheter och som rimligen kan begäras av honom med hänsyn till hans utbildning och tidigare verksamhet samt ålder, bosättningsförhållanden och därmed jämförliga omständigheter. Med inkomst av arbete likställas i skälig omfattning värdet av hushållsarbete i hemmet.

Om arbetsförmågan förbättras för en försäkrad som åtnjuter förtidspension, skall pensionen indragas eller minskas med hänsyn till förbättringen. Det är emellertid endast en väsentlig förbättring av arbetsförmågan, som medför denna effekt.

Hel förtidspension utgör samma belopp som ålderspension, vilken uttages vid 67 års ålder.

Förtidspension kan i förekommande fall på motsvarande sätt som ålderspension förhöjas med barntillägg, hustrutillägg, kommunalt bostadstillägg och invaliditetstillägg.

En änka har rätt till *änkepension* under förutsättning att hon antingen uppnått 36 års ålder vid mannens död och varit gift med honom i minst fem år eller har vårdnaden om och stadigvarande bor tillsammans med barn under 16 år, som vid mannens död stadigvarande vistades i makarnas hem eller hos änkan. Upphör änka att ha barn under 16 år i hemmet, skall vid bedömandet av hennes rätt till pension i fortsättningen anses som om mannen avlidit, då barnet upphörde att påverka rätten till pension, och äktenskapet varat t. o. m. nämnda tidpunkt.

Änkepensionen utgör för änka, som vid mannens död eller den därmed jämställda tidpunkten fyllt 50 år, samma belopp som ålderspension från 67 år för en ensam ålderspensionär. För annan änka minskar pensionen med 1/15 för varje år,

varmed änkans ålder vid mannens död eller den tidpunkt då hon upphörde att ha barn under 16 år i hemmet understeg 50 år.

Om en kvinna blivit änka efter den 30 juni 1960, utgår änkepension utan inkomstprövning. För änkor, vilkas män avlidit före den 1 juli 1960, är pensionen däremot inkomstpövad. Om dödsfallet inträffat under tiden den 1 juni 1958 — den 30 juni 1960, är dock viss del av pensionen, det s. k. garantibeloppet, fri från inkomstprövning. Garantibeloppet utgör, om dödsfallet inträffat under tiden den 1 juli 1958 — den 30 juni 1959, en tredjedel och, om dödsfallet inträffat under tiden den 1 juli 1959 — den 30 juni 1960, två tredjedelar av det belopp som skulle ha utgått utan inkomstprövning.

Änkepension indrages, om änkan ingår nytt äktenskap, men börjar ånyo utgå, om det nya äktenskapet upplöses inom fem år.

I förekommande fall kan änkepension förhöjas med kommunalt bostadstillägg.

Uppfyller en änka förutsättningarna för rätt till både förtidspension och änkepension, utgår efter hennes eget val en av dessa pensioner. Fr. o. m. den månad då änkan fyller 67 år utbytes i motsats till vad som är fallet inom tilläggs pensioneringen änkepensionen mot ålderspension.

Med änka likställes i fråga om rätt till änkepension ogift eller frånskild kvinna eller änka, som stadigvarande sammanbodde med ogift eller frånskild man eller änkling vid dennes död och som varit gift med eller har eller har haft barn med honom. Däremot äger kvinna inte rätt till änkepension efter sin make, om hon levde åtskild från honom vid hans död och efter det sammanlevnaden upphörde stadigvarande sammanbott med en annan man, med vilken hon varit gift eller har eller har haft barn.

Barnpension utgår till barn under 16 år, som mist sin fader eller moder eller båda föräldrarna, under förutsättning att barnet är svensk medborgare och stadigvarande vistas här i riket. Rätt till barnpension föreligger dock inte, om barnet är adopterat av annan än den avlidne eller dennes make, och ej heller för barn utom äktenskap, om den avlidne enligt avtal, som är bindande för barnet, åtagit sig att till dess underhåll utge visst belopp en gång för alla.

Barnpension utgör 25 procent av basbeloppet. För barn, vars båda föräldrar avlidit, utgör barnpensionen dock 35 procent av basbeloppet.

Till ålders- eller förtidspension utgår *barntillägg* för varje barn under 16 år till försäkrad eller försäkrads hustru, om den försäkrade har vårdnaden om eller stadigvarande sammanbor med barnet. Till ålderspension, som den försäkrade uppstår för tid före 67 år, eller till pension, som tillkommer gift kvinna, utgår ej barntillägg. Gift kvinna, som stadigvarande lever åtskild från sin make, kan dock erhålla barntillägg för barn, som hon stadigvarande sammanbor med eller har vårdnaden om. Barntillägg utgår ej för barn som är berättigat till barnpension.

Barntillägget utgör 25 procent av basbeloppet. Om barnet är berättigat till barnpension utgör det 10 procent av basbeloppet. Utgår förtidspension med två tredjedelar eller en tredjedel av hel förtidspension, utgör barntillägget motsvarande andel av nämnda belopp. Åtnjuter den försäkrade tilläggs pension, minskas honom tillkommande barntillägg med hälften av tilläggs pensionen i den mån denna för år räknat överstiger halva basbeloppet.

Invaliditetstillägg är en förmån, som i vissa fall kompletterar ålders- eller förtidspension. Sådant tillägg utgår om den försäkrade är ur stånd att reda sig själv och på grund härav vid upprepade tillfällen dagligen är i behov av hjälp av annan samt hjälpbehovet uppkommit innan den försäkrade fyllde 63 år. Tillägget utgår vidare, om den försäkrade är blind och blindheten inträtt innan den försäkrade uppnått 63 års ålder. Invaliditetstillägg utgår slutligen till försäkrad, som uppbrår partiell förtidspension, om den försäkrade utför förvärvsarbete men på grund av höggradig nedsättning i kroppsorgans funktion behöver avsevärd fortlöpande hjälp av annan person eller får vidkännas betydande merutgifter för färdmedel eller andra hjälpmedel för att kunna utföra arbetet. Med försäkrad som har förvärvsarbete jämställs försäkrad som studerar om han är berättigad till studiehjälp eller studiemedel eller bara på grund av behovsprövning är utesluten från sådan förmån.

Invaliditetstillägg utgår ej till försäkrade, som stadigvarande vårdas på vissa anstalter.

Invaliditetstillägg utgör 30 procent av basbeloppet, (dvs. för närvarande 1 740 kr.).

Invaliditetsersättning utgår till vissa försäkrade, som ej åtnjuter pension. Sådan ersättning tillkommer dels försäkrad som är blind, om blindheten inträtt innan han fyllde 63 år, dels försäkrad som utför förvärvsarbete, om han på grund av höggradig nedsättning i kroppsorgans funktion behöver avsevärd fortlöpande hjälp av annan person eller får vidkännas betydande merutgifter för färdmedel eller andra hjälpmedel för att kunna utföra förvärvsarbetet. Liksom i fråga om invaliditetstillägg jämställs studier med förvärvsarbete.

Barn under 16 år har rätt till *vårdbidrag* i form av invaliditetsersättning om barnet på grund av sjukdom, psykisk efterblivenhet, vanförhet eller annat lyte för avsevärd tid och i avsevärd omfattning är i behov av särskild tillsyn och vård.

Vårdbidrag utgår med 60 procent av basbeloppet. Annan invaliditetsersättning utgår med 60 procent (för närvarande 3 420 kr.) eller 30 procent (för närvarande 1 740 kr.) av basbeloppet allt efter hjälpbehovets omfattning eller merutgifternas storlek.

Folkpensionsförmånerna enligt AFL finansieras helt av statsmedel. Bidrag till finansieringen erhåller staten genom folkpensionsavgifter. Bestämmelser om finansieringen finns i *lagen den 25 maj 1962 (nr 398) om finansiering av folkpensioneringen*.

Regler om vissa inkomstprövade förmåner, som utgår som tillägg till folkpensionen, återfinnes i en särskild *lag den 25 maj 1962 (nr 392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension*.

Hustrutillägg tillkommer hustru till den, som åtnjuter folkpension i form av ålderspension eller förtidspension, om hustrun fyllt 60 år och själv ej åtnjuter folkpension samt makarna varit gifta minst fem år. När särskilda skäl föreligger, kan hustrutillägg utgå, även om hustrun ej fyllt 60 år eller makarna varit gifta kortare tid än fem år.

Hustrutilläggets maximibelopp utgör skillnaden mellan å ena sidan sammanlagda årsbeloppet av folkpension i form av ålderspension till två makar samt å andra sidan sådan pension till ogift. Vid denna beräkning skall man utgå från de ålderspensionsbelopp som gäller vid uttag fr. o. m. 67-års-månaden.

En kommun kan fatta beslut om att *kommunalt bostadstillägg* skall utgivas i kommunen. Sådant tillägg har införts i alla kommuner i riket. Tillägget utgår till den som åtnjuter folkpension i form av ålderspension, förtidspension eller änkepension och är mantalsskriven inom kommunen eller till där mantalsskriven hustru som åtnjuter hustrutillägg.

Kommunalt bostadstillägg utgår enligt de grunder kommunen själv bestämmer. Avvikelse från de i lagen fastställda inkomstprövningsreglerna får dock inte göras och inte heller får kommunen uppställa villkor om viss tids bosättning i kommunen eller liknande. För pensionärer som är bosatta i ålderdomshem eller därmed likställt hem äger Kungl. Maj:t maximera det kommunala bostadstillägget.

Kommunerna har i huvudsak utformat grunderna för det kommunala bostadstillägget enligt något av följande tre alternativ. Ett alternativ innebär att ett generellt tillägg utgår till alla pensionsberättigade inom kommunen, oberoende av pensionstagarens bostadskostnad, ett annat att tillägget i sin helhet anknytes till bostadskostnaden. Det tredje alternativet utgör en kombination av de båda första på så sätt att en del av tillägget utgår till alla, oberoende av bostadskostnaden, och en annan del är anknuten till denna.

Hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg får ej utgå till ålderspension, som åtnjutes för tid före den månad då den pensionsberättigade fyller 67 år.

Hustrutillägg och kommunala bostadstillägg samt änkepensioner i anledning av dödsfall före den 1 juli 1960 är underkastade *inkomstprövning*. Reglerna härom innebär att förmånen minskas med pensionärens inkomster vid sidan av folkpensionen, således bl. a. med eventuellt utgående tilläggspension. Överstiger sidoinkomsten 1 700 kr. för ensamstående, sker minskning med 1/3 av inkomst som ligger mellan 1 700 och 2 400 kr. och med 2/3 av inkomst därutöver. För man och hustru är motsvarande gränobelopp sammanlagt 2 400 och 3 400 kr. Beträffande de ovan nämnda änkepensionerna sker dock avdrag med 1/3 i alla inkomstlägen över 1 700 kr. Årsinkomster under 1 700 kr. för ensam och 2 400 kr. för makar medför ej något avdrag. Med årsinkomst avses den inkomst, för år räknat, som någon kan antagas komma att åtnjuta under den närmaste tiden. Såsom inkomst räknas ej allmänt barnbidrag, folkpension, tilläggspension till den del den föranlett minskning av barntillägg, livränta eller sjukpenning enligt yrkesskadeförsäkringslagen jämte barntillägg i vad den avdragits från pension, ersättning på grund av sjukförsäkring i allmän försäkringskassa eller understöd som någon på grund av skyldskap eller svägerlag må vara föranledd att utge. Vid uppskattning av förmögenhets avkastning skall denna höjas med 10 procent av det belopp, varmed förmögenheten överstiger för den som är gift 22 500 kr. (för makar tillhoppa 45 000 kr.) och för annan 30 000 kr. För sammanlevande makar beräknas vardera makens inkomst utgöra hälften av makarnas sammanlagda årsinkomst och värdet av förmögenhet hälften av deras sammanlagda förmögenhet.

De kommunala bostadstilläggen finansieras helt av vederbörande kommun, medan hustrutilläggen bekostas av staten.

Försäkringen för *tilläggspension* avser att bereda *ålderspension*, *förtidspension* och *familjepension* utöver folkpensionen. Rätten till tilläggspension grundas på inkomsten av det förvärvsarbete, som den försäkrade utför under sin aktiva tid, och pensionen är avvägd i förhållande till denna inkomst.

Den inkomst som blir pensionsgrundande inom tilläggspensioneringen, är den försäkrades inkomst av förvärvsarbete under åren fr. o. m. det då han fyller 16 år t. o. m. det då han fyller 65 år. Inkomster för år under vilket den försäkrade avlidit eller åtnjutit ålderspension eller förtidspension enligt lagen om allmän försäkring är dock ej pensionsgrundande. Förvärvsarbetsinkomsterna indelas i inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete.

Den pensionsgrundande inkomsten motsvarar summan av inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete i den mån summan överstiger en viss minimigräns, det vid årets ingång gällande basbeloppet, vilket avräknas i första hand mot inkomst av anställning. Maximigränsen för beräkning av den pensionsgrundande inkomsten utgör sju och en halv gånger det vid årets ingång gällande basbeloppet, dvs. 30 000 kr. i 1957 års penningvärde. Belopp från vilket sålunda skall bortses avräknas i första hand å inkomst av annat förvärvsarbete.

För varje år, för vilket pensionsgrundande inkomst fastställs för en försäkrad, skall pensionspoäng tillgodoräknas honom. Pensionspoängen utgör den pensionsgrundande inkomsten delad med basbeloppet vid årets ingång. I den mån den pensionsgrundande inkomsten härrör från inkomst av annat förvärvsarbete tillgodoräknas den försäkrade pensionspoäng i regel endast såvida tilläggspensionsavgift för året till fullo erlagts inom föreskriven tid. Å andra sidan skall pensionspoäng enligt särskilda regler tillgodoräknas försäkrad för år, varunder han åtnjutit förtidspension från tilläggspensioneringen — trots att ingen pensionsgrundande inkomst beräknas för sådant år.

Ålderspension till svensk medborgare utgår under förutsättning att pensionspoäng tillgodoräknas honom för minst tre år eller, om den försäkrade är född år 1896, två år.

Ålderspension utgår fr. o. m. den månad under vilken den försäkrade fyller 67 år med möjlighet till förtida och uppskjutet pensionsuttag efter samma regler som inom folkpensioneringen. Förtida pensionsuttag skall, om rätt till både folkpension och tilläggspension föreligger, avse båda pensionsslagen.

Storleken av den ålderspension, som börjar utgå vid 67 års ålder, utgör 60 procent av produkten av basbeloppet för den månad, för vilken pensionen skall utges, och medeltalet av de pensionspoäng som tillgodoräknats den försäkrade, eller, om pensionspoäng tillgodoräknats honom för mer än 15 år, medeltalet av de 15 högsta poängtalerna (femtonårsregeln). Har pensionspoäng tillgodoräknats honom för mindre än 30 år, skall dock nämnda produkt minskas med 1/30 för varje år, som antalet poängår understiger 30 (trettioårsregeln). I pensioneringens inledningskede har 30-årsregeln ersatts med en 20-årsregel för dem som är födda åren 1896—1914. För dem som är födda under något av åren 1915—1923 fordras i stället för 30 år 21 år för dem som är födda 1915, 22 år för dem som är födda 1916 o. s. v. Övergångsreglerna innebär, att personer som är födda 1914 och senare har möjlighet att förvärva full pension, medan de som är födda 1896—1913 maximalt kan få så många tjugondelar av full pension som antalet år fr. o. m. 1960 t. o. m. det då vederbörande fyller 65 år.

Förtidspension utgår till försäkrad för tid före den månad, då han fyller 67 år eller ålderspension dessförinnan börjar utgå till honom. Då en förtidspensionär uppnår 67 års ålder, utbytes förtidspensionen mot ålderspension.

De grundläggande förutsättningarna för rätt till förtidspension är desamma som inom folkpensioneringen. Den försäkrades arbetsförmåga skall alltså på grund av sjukdom, psykisk efterblivenhet, vanförhet eller annat lyte vara nedsatt med minst hälften och nedsättningen skall anses varaktig. Är nedsättningen av arbetsförmågan inte att anse såsom varaktig men kan den antagas bli bestående avsevärd tid, kan den försäkrade liksom inom folkpensioneringen erhålla sjukbidrag, som är begränsat till viss tid men för vilket i övrigt gäller samma regler som beträffande förtidspension. Invaliditetsgraderingen är densamma som inom folkpensioneringen. Förtidspensionen kan således vara hel eller utgöra två tredjedelar eller en tredjedel av hel pension, beroende på graden av arbetsförmågans nedsättning.

En ytterligare förutsättning för rätt till förtidspension från tilläggs pensioneringen är att den försäkrade kan tillgodoräkna sig pensionspoäng för tid före det år, då pensionsfallet inträffat. Pensionsfallet anses ha inträffat vid den tidpunkt, då arbetsförmågan blivit nedsatt med minst hälften och nedsättningen tillika kan betraktas som varaktig eller väntas bli bestående avsevärd tid.

Storleken av hel förtidspension motsvarar i princip den ålderspension, som den försäkrade skulle bli berättigad till, om han började åtnjuta sådan pension fr. o. m. den månad då han uppnår 67 års ålder.

Härvid skall under vissa förutsättningar antagas att den försäkrade för varje år, fr. o. m. det år då pensionsfallet inträffar t. o. m. det då han uppnår 65 års ålder, tillgodoräknats vissa pensionspoäng (antagandepoäng). För att antagandepoäng skall få medräknas fordras, att den försäkrade antingen vid tidpunkten för pensionsfallet varit eller bort vara placerad lägst i den sjukpenningklass, som svarar mot en årsinkomst av förvärsarbete lika med det vid årets ingång gällande basbeloppet, eller ock äger tillgodoräkna sig pensionspoäng för tre av de fyra åren närmast före året för pensionsfallet.

Antagandepoäng skall beräknas enligt den av två alternativa metoder som ger det för den försäkrade gynnsammaste resultatet. Den ena metoden innebär att antagandepoängen beräknas motsvara medeltalet av de två högsta poängtalerna under de fyra åren närmast före pensionsfallet. Den andra metoden innebär att antagandepoängen beräknas på grundval av poängförvärven under samtliga år fr. o. m. den försäkrades sextonde år t. o. m. året närmast före pensionsfallet. Antagandepoängen skall därvid motsvara medeltalet för halva antalet av de år, som sålunda kommer i fråga, varvid hänsyn i första hand tages till åren med de högsta poängtalerna.

Förtidspension enligt reglerna om antagandepoäng förutsätter att den försäkrade vid 67 års ålder kan komma i åtnjutande av ålderspension. Antalet poängår t. o. m. det sextiofemte levnadsåret skall alltså, inklusive åren med antagandepoäng, bli minst tre.

Om förutsättningar inte föreligger för att den försäkrade skall kunna få förtidspension med tillgodoräknande av antagandepoäng, fordras för rätt till förtidspension, att den försäkrade tillgodoräknats pensionspoäng för minst tre år före det år, under vilket pensionsfallet inträffade. Förtidspensionen beräknas då, på grundval av föreliggande faktiska pensionspoäng, enligt samma metod som ålderspension, vilken utgår fr. o. m. den månad då 67 års ålder uppnås.

Liksom inom folkpensioneringen skall förtidspension, om arbetsförmågan väsentligt förbättrats, indragas eller minskas med hänsyn till förbättringen.

En försäkrads änka och barn har rätt till *familjepension* efter honom, under förutsättning att han vid sin död var berättigad till förtidspension eller ålderspension från tilläggs pensioneringen eller att han skulle ha varit berättigad till förtidspension, om hans arbetsförmåga vid tiden för dödsfallet varit så nedsatt som kräves för rätt till sådan pension. Efter kvinnlig försäkrad utgår endast barnpension.

Änkepension utgår till änka efter den försäkrade, om äktenskapet varat minst fem år och ingåtts senast den dag, då den försäkrade fyllde 60 år. Efterlämnar den försäkrade barn som också är barn till änkan, är änkan, oavsett om barnet är minderårigt eller uppnått vuxen ålder, berättigad till änkepension även om nyssnämnda förutsättningar inte är uppfyllda. I motsats till vad som gäller för rätt till änkepension från folkpensioneringen kräves för rätt till änkepension från tilläggs pensioneringen att legalt äktenskap förelegat. Änkepensionsrätten upphör om änkan gifter om sig. Upplöses det nya äktenskapet innan det bestått i fem år, skall änkepensionen ånyo börja utgå.

Änkepensionen utgör en viss procent av den avlidnes egenpension, d. v. s. den förtids- eller ålderspension, som utgick till den avlidne, eller — om sådan pension ej utgick — den förtidspension, som han skulle ha erhållit, om rätt till hel sådan pension inträtt vid tidpunkten för dödsfallet. Om den avlidne åtnjöt partiell förtidspension beräknas änkepensionen ändå med utgångspunkt från hel förtidspension. Var han ålderspensionär, räknar man med en ålderspension av den storlek, som gäller vid ett uttag från 67 års ålder.

Änkepensionens storlek är i övrigt beroende av om den försäkrade efterlämnar barn, som är berättigat till pension efter honom. Finns inte något pensionsberättigat barn, är änkepensionen 40 procent av den försäkrades nyss berörda egenpension. Efterlämnar den försäkrade pensionsberättigat barn, är änkepensionen 35 procent av samma pension.

Barnpension tillkommer försäkrads barn under 19 år. Adoptivbarn har pensionsrätt efter adoptivföräldrarna men inte efter sina naturliga föräldrar. Har underhållsskyldighet mot barn utom äktenskap avlösts genom ett engångsbelopp, föreligger inte rätt till barnpension.

Storleken av barnpensionen är beroende av huruvida pensionsberättigad änka finns samt av familjemedlemmarnas antal. Efterlämnar en man änka och ett pensionsberättigat barn, blir barnets pension 15 procent av faderns egenpension. Är ett barn ensamt pensionsberättigat, blir barnets pension 40 procent av den avlidnes egenpension. Finns flera barn än ett, ökas de nu angivna procenttalen med 10 för varje barn utöver det första, och det sammanlagda barnpensionsbeloppet fördelas lika mellan barnen.

Flera familjepensioner kan inte utgå samtidigt till samma person. Är någon för samma månad berättigad till flera tilläggs pensioner i form av familjepension — t. ex. barnpension efter dels fader dels moder eller änkepension och barnpension — utgives sålunda endast den största av dem. En kvinnas rätt till änkepension påverkas emellertid inte av att hon samtidigt är berättigad till förtidspension eller ålderspension från tilläggs pensioneringen. Änkepension från folkpensioneringen kan däremot, såsom förut framhållits, aldrig utgå samtidigt med folkpension i form av förtids- eller ålderspension.

Om familjepension till den som är skyldig till den försäkrades död gäller samma regler som inom folkpensioneringen.

En försäkrad har med samtycke av sin make möjlighet att anmäla individuellt *undantagande* från försäkringen för tilläggspension, såvitt avser inkomst av annat förvärvsarbete än anställning. Undantagande gäller fr. o. m. året näst efter det då anmälan därom gjorts. Anmälan om undantagande kan återkallas av den försäkrade med verkan från nästföljande årsskifte, dock tidigast från det som inträffar sedan undantagandet ägt giltighet i fem år. Den som har återkallat anmälan om undantagande får sedan inte ånyo göra dylik anmälan. Anmälan om undantagande liksom återkallelse skall göras hos allmän försäkringskassa.

Har anmälan om undantagande skett, skall vid beräkningen av pensionsgrundande inkomst för den försäkrade hänsyn inte tagas till inkomst av annat förvärvsarbete än anställning.

Tilläggspensioneringen finansieras helt genom avgifter. För den som är anställd betalar arbetsgivaren avgift. Den som haft annan inkomst av förvärvsarbete än inkomst av anställning skall, om undantagande ej äger giltighet för honom, själv erlägga tilläggspensionsavgift. Avgifterna för tilläggspensioneringen utgår enligt en procentsats som bestämmes av Kungl. Maj:t och riksdagen. Procentsatsen skall vara så avvägd att avgifterna i förening med andra tillgängliga medel förslår till bestridande av pensionsutbetalningar, förvaltningskostnader och andra försäkringen för tilläggspension åvilande utgifter ävensom till den fondering som finnes erforderlig. Avgifterna skall ingå i en fond, benämnd allmänna pensionsfonden.

I kommitténs ursprungliga direktiv framhålles inledningsvis att statsmakterna vid sin behandling av de materiella frågorna i samband med antagandet av lagen om allmän försäkring på vissa punkter fann att ett slutligt ställningstagande borde föregås av ytterligare utredning. Denna kompletterande utredning skulle ske inom pensionsförsäkringskommittén.

Det erinras om att de reformer, som beslutats med lagen om allmän försäkring, innebar en kraftig utbyggnad av förtidspensioneringen. De stora nyheterna på området utgjordes av förbättringar som kom invalider i alla åldersgrupper till godo. Vid lagens tillkomst diskuterades även särskilda förbättringar av pensionsrätten för dem som blivit invalider i unga år, men i denna fråga kom inget avgörande till stånd. Det erinras om att ett tidigare förslag till lösning av denna fråga genom s. k. gratispoäng inom tilläggs pensioneringen givit anledning till allvarliga betänkligheter mot att förändra tilläggs pensioneringen från en avgiftsfinansierad försäkring mot bortfall av förvärvsinkomst till ett system med blandad avgifts- och skattefinansiering, i vilket olika omständigheter utöver inkomstbortfall skulle kunna ge upphov till pensionsrätt. Enligt vad som framhålles bör frågan angripas från andra och mer generella utgångspunkter. Ytterligare anföres.

Den förnyade utredning, som nu bör företagas, bör ha till syfte att skapa regler, som kompenserar invaliden för de särskilt ogynnsamma effekter av invaliditeten, vilka har samband med att denna inträtt i ett tidigt skede av hans liv. Skall en sådan reform fylla rimliga anspråk på effektivitet torde den få utformas på annat sätt än socialförsäkringskommittén föreslagit. Andra kategorier av tidigt invaliderade än de som bedrivit studier eller fullgjort värnplikt kan med samma fog som dessa göra anspråk på förbättrade pensioner. Det är för mig ännu en öppen fråga om lösningen på de här aktuella pensionsproblemen bör sökas enbart inom folkpensioneringen eller inom båda grenarna av det allmänna pensionssystemet. Däremot torde det inte vara lämpligt att söka komma till rätta med problemen endast genom en uppmjukning av villkoren för rätt till förtidspension från tilläggs pensioneringen. Vid en komplettering av den allmänna pensioneringen på denna punkt bör man undvika att införa nyheter som bryter mot systemets allmänna konstruktion eller eljest mot dess grundläggande principer.

Ett annat problem inom förtidspensioneringen, som utredningen skulle ta upp, gäller dem som åtnjuter partiell förtidspension. Enligt gällande bestämmelser kan en sådan pensionär, även om han skulle ha en blygsam pension och en förhållandevis stor arbetsinkomst, inte förvärva ytterligare pensionsrätt inom tilläggs-pensioneringen.

I denna fråga framhålles ytterligare.

Tanken att den partiellt arbetsföre pensionären skall kunna tjäna in tilläggs-pension står i och för sig i god överensstämmelse med tilläggs-pensioneringens princip att inkomster av förvärvsarbete skall grunda pensionsrätt. Såsom framgått av det anförda möter i denna lagstiftningsfråga vanskliga problem som behöver allsidigt belysas. Det är i hög grad önskvärt att utredningen når fram till positiva resultat utan att kraven på fasthet och konsekvens i regelsystemet eftersättes. Man bör undvika att ge vissa grupper av försäkrade en särskilt förmånlig pensionsberäkning och det får inte öppnas vägar till spekulation på pensionssystemets bekostnad.

I direktiven sägs vidare, att i samband med de senaste årens pensionsbeslut frågan om änkepension till frånskild kvinna, vars förutvarande make avlider, diskuteras vid flera tillfällen. Också denna fråga borde utredas av kommittén.

Även en komplettering av familjepensioneringen med änklingspensioner hör till de spörsmål som utredningen bör pröva.

Slutligen uppdrages i de ursprungliga direktiven åt kommittén att utreda vissa frågor angående utlänningars ställning inom tilläggs-pensioneringen.

Den 3 juni 1965 erhöll kommittén i tilläggsdirektiv uppdrag att utreda frågor i samband med framtida standardhöjningar av folkpensionerna. Inledningsvis erinras i tilläggsdirektiven om den standardutveckling av folkpensionerna som beslutades 1958 för den följande tioårsperioden. Vidare anföres.

Det är särskilt angeläget att pensionärer som inte alls eller i endast ringa mån kommer i åtnjutande av ATP eller andra pensioner utöver folkpensionen — t. ex. personalpensioner på grund av allmän eller enskild tjänst — får sina pensionsförhållanden förbättrade genom ökade folkpensionsförmåner. Inkomstprövning erbjuder en metod att koncentrera pensionsförbättringar till grupper som inte har inkomster vid sidan av folkpensionen eller har låga sådana inkomster. Folkpensionshöjningar som bygger på inkomstprövning hör till de problem som bör övervägas av pensionsförsäkringskommittén. I samband härmed bör kommittén ta upp olika spörsmål som står i samband med metodiken för inkomstprövningen.

Vid sidan om folkpensionsförmånerna kan under vissa förutsättningar utgå statligt finansierade pensionärsbostadsbidrag, som avser att nedbringa bostadskostnaderna för pensionärer. Bostadsförbättringsutredningen har i sitt betänkande Bostadsstöd för pensionärer (SOU 1964: 41) föreslagit en ny utformning av pensionärsbostadsbidraget. Enligt förslaget skulle bidraget vara inkomstprövat, och reglerna för inkomstprövningen skulle anknyta till dem som gäller för de kommunala bostadstilläggen. Pensionsförsäkringskommittén bör pröva, om syftet med ifrågavarande bidrag kan tillgodoses inom ramen för ett folkpensionssystem med nya inkomstprövade tilläggsförmåner.

Valet mellan olika vägar för folkpensionsförbättringar efter år 1968 är i hög grad beroende av det samhällsekonomiska utrymmet för ökade folkpensionsförmåner. En koncentration av förbättringarna till pensionärsgrupper, som i huvudsak endast har folkpensionen att lita till för sin försörjning, kan vara ett sätt att få största möjliga effekt av de medel som kan ställas till disposition. Kommittén bör överväga spörsmål av denna natur. När det gäller finansieringsmöjligheterna för de folkpensionsförbättringar som kommittén vill föreslå bör kommittén samråda med utredningen angående indirekta skatter och socialförsäkringsavgifter.

Kommittén bör ompröva den av statsmakterna fastställda avvägningen av pensionsbeloppen för två pensionsberättigade makar i förhållande till det pensionsbelopp som gäller för en ensam pensionär. Enligt lagen om allmän försäkring skall pensionen till två pensionsberättigade makar utgöra 150 % av pensionen för en ensam pensionär. Beslutet om detta relationstal fattades år 1958 efter ett enhälligt förslag av allmänna pensionsberedningen. Fr. o. m. den 1 juli 1965 utgör pensionen för två makar 6 370 kr. eller drygt 156 % av det för en ensam pensionär gällande beloppet som är 4 075 kr. Den i lagen om allmän försäkring angivna relationen mellan pensionen för en ensam pensionär och pensionen för två makar har inte varit vägledande vid de beslut om standardhöjningar som fattats de senaste åren. Det torde stå klart att den bör justeras. Det kan erinras om att enligt reglerna i 1946 års folkpensioneringslag pensionen för ett pensionärspar skulle vara 160 % av pensionen till en ensam pensionär.

Genom tilläggsdirektiv den 20 oktober 1967 uppdrogs åt kommittén att utreda frågan om jämställdhet mellan män och kvinnor inom socialförsäkringssystemet. Chefen för socialdepartementet erinrar om att 1968 års riksdag gjort framställning om att jämställdhetsfrågan inom hela socialförsäkringssystemet skall utredas samt fortsätter:

Jag vill för egen del gärna understryka vikten av att socialförsäkringens regler så långt möjligt smidigt anpassas efter samhällsutvecklingen. Genom beslut tidigare denna dag har riksdagens framställning i vad den avser översyn av sjukförsäkringsreglerna överlämnats till familjepolitiska kommittén att övervägas vid kommitténs fortsatta arbete. Den av riksdagen begärda översynen bör komma till stånd jämväl vad avser pensioneringen.

Den berörda problematiken inom pensioneringen har, såsom andra lagutskottet också framhållit, nära samband med frågor som f. n. utreds av pensionsförsäkringskommittén. Denna kommitté prövar bl. a. frågorna om efterlevandeskyddet för fränskilda kvinnor, om änklingspensioner och om inkomstprövningen av änkepensioner för dem som blivit änkor före den 1 juli 1960. Med hänsyn härtill anser jag det vara lämpligt att kommittén också anförtros den nu föreliggande uppgiften.

Kommittén bör företa en genomgång av de bestämmelser inom den allmänna pensioneringen som gör skillnad mellan kvinnor och män. Det blir kommitténs uppgift att undersöka i vad mån skillnaderna fortfarande är motiverade mot bakgrunden av de förändringar som ägt rum inom samhällslivet och den utveckling som kan förutses i framtiden. Av grundläggande betydelse vid bedömningen måste vara det behov av socialförsäkringskydd som generellt sett föreligger. Samtidigt måste man tillse att försäkringens resurser används på ett sätt som är motiverat från social synpunkt. Svårigheter skapas genom att förhållandena kan växla från tid till annan och från generation till generation. Vidare skiftar yrkesverksamheten och möjligheterna till förvärsarbete kraftigt mellan olika orter i landet. Härigenom uppkommer när det gäller att finna allmängiltiga lösningar problem som också måste belysas under utredningsarbetet.

Vid sina överväganden bör kommittén undersöka möjligheterna att i framtiden i ökad omfattning anknypa familjepensionsförmånerna till barnen.

I den mån ändrade regler anses motiverade är det angeläget att kommittén söker lösningar som låter sig väl inpassas inom ramen för det nuvarande tilläggs-pensions-systemet. Jag är angelägen att betona att det från rättssäkerhetssynpunkt är av vikt att tryggheten och kontinuiteten inom systemet bevaras.

Kommittén bör betrakta hithörande frågor även ur internationell synvinkel och beakta värdet av likformighet mellan de svenska reglerna och andra länders pensionsordningar.

Utöver de uppdrag som kommittén enligt det sagda erhållit genom direktiv och tilläggsdirektiv, har ett flertal andra frågor överlämnats till kommittén. Beträffande förmåner till handikappade inom den allmänna pensioneringen har frågor om

storlek och gradering av invaliditetstillägg, invaliditetsersättning och vårdbidrag samt invaliditetstillägg och vårdbidrag till anstaltsvårdade, åldersgränsen för vårdbidrag samt åldersgränsen för hjälpbehovets inträde beträffande invaliditetstillägg och invaliditetsersättning på detta sätt kommit att bli föremål för bedömning av kommittén. Vidare har till kommittén överlämnats spörsmål angående inkomstprövningsreglerna beträffande hustrutillägg, kommunalt bostadstillägg och änkepension i övergångsfallen, förtida uttag av pension, pensionsförhållandena för lokalanställd beskicknings- och konsulatpersonal och för arbetstagare i gränstrakterna, beräkning av pensionsgrundande inkomst enligt reglerna för ackumulerad inkomst samt angående makes samtycke till undantagande från tilläggs pensioneringen. Vissa problem av familjepensionskaraktär har också hänskjutits till kommittén. Hit hör frågor om inkomstprövningen för änkepension i övergångsfallen, änkepension inom tilläggs pensioneringen till samboende kvinna, sextioårsregeln beträffande änkepension inom tilläggs pensioneringen samt en allmän försörjar- och egenpension.

Kommittén avgav i oktober 1965 delbetänkande (SOU 1965: 62) med förslag beträffande förmåner till handikappade, utlänningarnas ställning inom tilläggs pensioneringen samt angående makes samtycke till undantagande från tilläggs pensioneringen. Såsom framgår av det ovan sagda har kommittén nyligen i tilläggsdirektiv fått i uppdrag att verkställa en allmän översyn av familjepensioneringen. Det är med hänsyn härtill icke möjligt att nu redovisa förslag i de frågor av familjepensionskaraktär som omfattas av kommitténs uppdrag. Beträffande de frågor av annan art, som inte behandlats i kommitténs tidigare delbetänkande, framlägges förslag i detta betänkande.

4.1 Folkpension och tilläggspension

Såsom framgår av den föregående redogörelsen framhålles särskilt i kommitténs direktiv såvitt avser de framtida generella pensionshöjningarna angelägenheten av att pensionsförbättringarna i första hand förbehålles dem som har störst behov därav. Kommittén har sökt skaffa sig en uppfattning om pensionärernas nuvarande ekonomiska situation samt så långt det är möjligt de förändringar häri som är antagliga under en tioårsperiod framöver.

Antalet folkpensionärer har under perioden 1958—1968 stigit från 920 771 till 1 246 700. Fördelningen på olika pensionärskategorier framgår av tabell 4.1. Siffrorna fr. o. m. budgetåret 1966/67 är beräknade. Övriga siffror utvisar det faktiska antalet.

Under den framförliggande tioårsperioden kommer utvecklingen beträffande antalet pensionärer enligt verkställda prognoser att te sig på sätt framgår av tabell 4.2.

Folkpensionen utgjorde den 1 juli 1958 2 450 kr för ensamstående pensionär och 1 960 kr för vardera av två makar.

Den 1 juli 1968 kommer folkpensionen (ålderspension, hel förtidspension och

Tabell 4.1.

Budget- året	Ålders- pension- ärer	Förtids- pension- ärer	Hustru- tillägg	Änkepensionärer Huvud- fall	Överg.- fall	Totalt
1958/59	723 281	140 426	31 710	—	25 354	920 771
1959/60	738 765	143 059	33 666	—	26 083	941 573
1960/61	753 590	145 036	35 683	5 942	52 646	992 897
1961/62	771 160	145 970	37 051	15 732	45 529	1 015 442
1962/63	789 532	150 879	40 708	26 672	48 631	1 056 422
1963/64	806 744	146 498	39 974	34 652	43 950	1 071 818
1964/65	827 210	150 625	41 730	43 356	41 091	1 104 012
1965/66	852 035	160 885	45 089	51 730	37 275	1 147 014
1966/67	876 000	166 200	47 300	59 500	33 300	1 182 300
1967/68	898 000	172 700	49 300	66 500	29 600	1 216 100
1968/69	920 000	177 300	50 800	72 300	26 300	1 246 700

Tabell 4.2.

Budget- året	Ålders- pension- ärer	Förtids- pension- ärer	Hustru- tillägg	Änkepen- sionärer Huvud- fall	Överg.- fall	Totalt
1969/70	942 000	181 000	52 200	77 000	23 200	1 275 400
1970/71	960 000	184 000	53 300	81 000	20 600	1 298 900
1971/72	980 000	186 500	54 400	85 000	18 300	1 324 200
1972/73	1 000 000	188 500	55 600	89 000	16 300	1 349 400
1973/74	1 020 000	190 000	56 700	92 500	14 500	1 373 700
1974/75	1 042 000	190 000	57 900	95 500	12 900	1 398 300
1975/76	1 063 000	191 000	59 000	98 000	11 500	1 422 500
1976/77	1 086 000	191 000	60 200	100 000	10 200	1 447 400
1977/78	1 105 000	192 000	61 300	101 500	9 100	1 468 900
1978/79	1 122 000	192 000	62 300	102 500	8 100	1 486 900

oreducerad änkepension) att uppgå till 90 procent av basbeloppet (motsvarande 5 400 kr vid ett basbelopp om 6 000 kr) för ensamstående pensionär samt 70 procent av basbeloppet (motsvarande 4 200 kr vid samma basbelopp) för vardera av två makar.

I januari månad 1968 utbetalades förmåner från folkpensioneringen till det antal som framgår av följande uppställning.

Huvudförmån

Ålderspension ¹	901 047
Hel förtidspension	131 767
2/3 »	9 301
1/3 »	4 093
Helt sjukbidrag	13 741
2/3 »	2 673
1/3 »	1 714
Hustrutillägg	45 470
Änkepension, huvudfall	63 484
» , övergångsfall	29 577
Invaliditetsersättning, hel ²	8 403
» , halv	200
Barnpension	33 001
Övergångsförmåner	25
Summa	1 244 496

Tilläggsförmån

Kommunalt bostadstillägg	606 176
Invaliditetstillägg	10 305
Barntillägg (antal barn) ³	11 064

Såsom framgår av tabellen uppbars kommunalt bostadstillägg i januari 1968 av 606 176 pensionärer. Grunderna för det kommunala bostadstillägget är i huvudsak utformade enligt något av följande tre alternativ.

¹ Därav uttagna före 67 år	28 253
» » efter 67 år	1 012
² Därav vårdbidrag till barn utan barnpension	5 467
» » » » med »	153
³ Motsvarande antal försörjare	7 287

Alternativ ett innebär att ett generellt tillägg utgår till alla pensionsberättigade inom kommunen, oberoende av pensionstagarens bostadskostnad, alternativ två att tillägget i sin helhet anknutes till bostadskostnaden. Det tredje alternativet utgör en kombination av de båda första på så sätt att en del av tillägget utgår till alla, oberoende av bostadskostnaden och en annan del är anknuten till denna.

Tabell 4.3. ger en uppfattning om de kommunala bostadstilläggens antal och belopp. Antalet kommuner har avseende på förhållandena den 1 januari 1967. Siffrorna för antalet pensionstagare avser förhållandena den 1 juni 1967.

Tabell 4.3.

Kbt max. Årsbelopp i kr	Alternativ 1		Alternativ 2		Alternativ 3		Summa Antal kom- muner	Antal pt med kbt
	Antal kom- muner	Antal pt med kbt	Antal kom- muner	Antal pt med kbt	Antal kom- muner	Antal pt med kbt		
300— 399	8	2 005					8	2 005
400— 499	55	18 344					55	18 344
500— 599	30	10 671					30	10 671
600— 699	230	77 137	2	434	2	758	234	78 329
700— 799	111	43 626	1	227	4	1 363	116	45 216
800— 899	71	29 273			1	579	72	29 852
900— 999	48	26 171	4	4 166	5	2 162	57	32 499
1 000—1 099	67	27 134	11	6 330	20	9 636	98	43 100
1 100—1 199	13	9 423	2	1 446	7	6 399	22	17 268
1 200—1 299	20	10 657	2	809	18	11 204	40	22 670
1 300—1 399	1	1 459	1	1 722	6	5 904	8	9 085
1 400—1 499	4	2 846	3	3 706	1	1 150	8	7 702
1 500—1 599	3	1 538	13	9 173	21	18 846	37	29 557
1 600—1 699	1	1 453	4	3 904	7	5 007	12	10 364
1 700—1 799			1	1 001	3	6 904	4	7 905
1 800—1 899	1	123	14	12 229	15	22 546	30	34 903
1 900—1 999			1	2 119	4	1 389	5	35 008
2 000—2 099	1	585	6	10 386	7	12 258	14	23 229
2 100—2 199					3	992	3	992
2 200—2 299			1	2 753	2	2 731	3	5 484
2 300—2 399					6	11 505	6	11 505
2 400—2 499			8	10 685	4	2 890	12	13 575
2 500—2 599			1	6 525	3	5 689	4	12 214
2 600—2 699					2	645	2	645
2 700—2 799					3	1 621	3	1 621
2 800—2 899								
2 900—2 999								
3 000—3 099			2	6 185	5	7 934	7	14 119
3 100—3 199								
3 200—3 299								
3 300—3 399			2	16 574	1	179	3	16 753
3 400—3 499					1	1 801	1	1 801
3 500—3 599								
3 600—3 699					2	3 060	2	3 060
3 700—3 799					1	2 363	1	2 363
3 800—3 899								
3 900—3 999								
4 000—4 099								
4 100—4 199								
4 200—4 299					1	7 008	1	7 008
4 300—4 399								
4 400—4 499								
4 500—4 599					1	30 578	1	30 578
Stockholms stad					1	53 646	1	53 646
Summa	664	262 450	79	100 374	157	238 747	900	601 571
%	73.8	43.6	8.8	16.7	17.4	39.7	100	100

Av stor betydelse för en bedömning av pensionärernas ekonomi nu och i framtiden är den allmänna tilläggs pensioneringens utveckling. Under åren 1963—1967 har antalet personer som uppbär tilläggs pension stigit från 13 296 år 1963 till 188 700 år 1967. För år 1968 beräknas antalet utgöra 243 000. Motsvarande siffra för 1969 har beräknats till 298 300. Utvecklingen belyses av tabell 4.4.

Tabell 4.4.

Januari	Ålderspension	Förtidspension	Änkepension	Totalt
1963	2 474	4 470	6 352	13 296
1964	25 712	9 325	12 071	47 108
1965	51 306	17 571	19 586	88 463
1966	80 581	28 250	28 040	136 871
1967	113 700	38 000	37 000	188 700
1968	148 500	47 000	47 500	243 000
1969	185 000	55 000	58 300	298 300

Enligt prognoser som gjorts kommer antalet ATP-pensionärer att stiga kraftigt under den närmaste tioårsperioden. I tabell 4.5. har gjorts ett försök att uppdelat tilläggs pensionärerna efter storleken av tilläggs pensionen. Basbeloppet har i ta-

Tabell 4.5.

Tilläggs pensionens storlek kr/år	1969/70	1970/71	1971/72	1972/73	1973/74	1974/75	1975/76	1976/77	1977/78	1978/79
Ålderspension										
0— 600	46 100	46 600	48 300	49 700	52 800	53 900	55 900	57 800	59 400	61 200
600—1 200	40 000	42 900	45 100	47 000	49 700	51 700	53 800	56 100	58 200	60 300
1 200—1 800	34 200	38 500	41 500	43 900	46 400	48 800	51 200	53 700	56 200	58 700
1 800—2 400	28 300	33 700	37 300	40 200	42 700	45 400	48 000	50 700	53 400	56 100
2 400—3 000	22 700	28 400	32 500	36 000	38 600	41 500	44 300	47 200	50 000	52 700
3 000—3 600	17 100	22 400	27 200	31 100	34 300	37 100	40 100	42 900	45 700	48 400
3 600—4 200	11 600	16 000	21 400	25 800	29 500	32 000	35 400	38 100	40 800	43 300
4 200—4 800	6 200	9 000	15 000	19 900	24 500	26 500	30 100	32 700	34 800	37 200
över 4 800	25 400	37 200	51 900	71 600	92 700	118 200	143 200	170 000	198 200	227 300
Summa	231 600	274 700	320 200	365 200	411 200	455 100	502 000	549 200	596 700	645 200
Förtidspension										
0— 600	7 600	8 000	8 300	8 500	8 600	8 900	9 100	9 400	9 700	9 900
600—1 200	6 900	7 400	7 800	8 000	8 200	8 600	8 800	9 100	9 400	9 600
1 200—1 800	6 300	6 800	7 200	7 500	7 800	8 200	8 500	8 800	9 100	9 400
1 800—2 400	5 700	6 200	6 700	7 100	7 400	7 800	8 100	8 500	8 800	9 100
2 400—3 000	5 100	5 600	6 100	6 600	7 000	7 400	7 800	8 200	8 500	8 800
3 000—3 600	4 500	5 000	5 600	6 100	6 600	7 000	7 500	7 900	8 200	8 500
3 600—4 200	3 900	4 500	5 000	5 600	6 200	6 700	7 200	7 600	7 900	8 200
4 200—4 800	3 200	3 900	4 500	5 100	5 800	6 300	6 900	7 300	7 600	7 900
över 4 800	19 800	24 600	28 800	33 500	38 400	43 100	48 100	52 200	55 800	58 600
Summa	63 000	72 000	80 000	88 000	96 000	104 000	112 000	119 000	125 000	130 000
Änkepension										
0— 600	10 700	11 700	12 500	13 200	13 800	14 300	14 800	15 100	15 400	15 500
600—1 200	9 500	10 400	11 100	11 800	12 300	12 800	13 200	13 500	13 800	13 900
1 200—1 800	8 400	9 100	9 800	10 300	10 800	11 300	11 600	11 900	12 100	12 300
1 800—2 400	7 200	7 800	8 400	8 900	9 400	9 700	10 100	10 300	10 500	10 700
2 400—3 000	6 000	6 500	7 000	7 500	7 900	8 200	8 500	8 700	8 900	9 100
3 000—3 600	4 800	5 300	5 700	6 000	6 400	6 700	6 900	7 100	7 300	7 400
3 600—4 200	3 600	4 000	4 300	4 600	4 900	5 100	5 300	5 500	5 700	5 800
4 200—4 800	2 500	2 700	3 000	3 200	3 400	3 600	3 800	3 900	4 100	4 200
över 4 800	9 300	10 500	11 700	13 000	14 100	15 300	16 300	17 500	18 200	19 100
Summa	62 000	68 000	73 500	78 500	83 000	87 000	90 500	93 500	96 000	98 000

bellan antagits utgöra 6 000 kr under hela perioden. Under rubriken »Ålderspension» ingår även änkor över 67 år som uppbär änkepension från tilläggs pensioneringen. Under rubriken »Änkepension» ingår enbart änkor under 67 år.

Av sammanställningen framgår att ATP-pensionärernas antal budgetåret 1969/70 uppgår till gott och väl 350 000. Vid den aktuella periodens slut kommer i runt tal 870 000 pensionärer att uppbära ATP-pension. Antalet ATP-pensionärer stiger alltså kraftigt. Även pensionernas belopp växer. Sammanställer man dessa siffror med de tidigare redovisade uppgifterna om folkpensionärernas antal framgår att budgetåret 1969/70 antalet folkpensionärer utan någon tilläggs pension är 918 800. Motsvarande siffra för budgetåret 1978/79 är 613 700.

I januari 1968 uppbars förmåner från tilläggs pensioneringen av följande antal pensionärer.

<i>Egenpension</i>		
Ålderspension ¹		147 096
Hel förtidspension		29 733
$\frac{2}{3}$	»	2 542
$\frac{1}{3}$	»	1 690
Helt sjukbidrag		6 801
$\frac{2}{3}$	»	909
$\frac{1}{3}$	»	840
 <i>Familjepension</i>		
Änkepension		44 332
Barnpension		22 418
		Summa 256 361

4.2 Pensionärernas inkomstförhållanden

Det har framstått som värdefullt att så långt detta är möjligt kartlägga folkpensionärernas inkomstförhållanden utöver vad som framgår av statistiken för den allmänna försäkringen. Kommittén har därför i anslutning till en undersökning beträffande allmänna självdeklarationer för inkomståret 1965, vilken utförts av utredningen om definitiv källskatt, låtit sammanställa vissa uppgifter om pensionärernas ekonomiska förhållanden sådana dessa kommit till uttryck i de allmänna självdeklarationerna. Undersökningen har haft ett ganska begränsat grundmaterial på så sätt att endast de som är födda den femtonde maj omfattats. De erhållna siffrorna har sedan uppmultiplicerats för att få fram siffror som kan antas motsvara hela befolkningen. Resultatet av undersökningen bör bli med hänsyn härtill bedömas med stor försiktighet. Metoden för undersökningens genomförande gör att man med nödvändighet måste räkna med en icke oväsentlig felmarginal. Trots detta anser kommittén de erhållna siffrorna vara av ett visst värde för att belysa pensionärernas ekonomiska förhållanden.

Undersökningen har givit följande resultat såvitt gäller ålderspensionärernas

¹ Därav uttag före 67 år 12 346
» » efter 67 år 778

Anm. Inom tilläggs pensioneringen kan samma person uppbära förmåner av flera slag. Inom folkpensioneringen kan av huvudförmånerna endast barnpension och vårdbidrag samtidigt utgå.

fördelning i inkomstklasser efter den sammanräknade nettoinkomsten, i vilken folkpension ingår, enligt deras allmänna självdeklarationer. Det bör anmärkas att det stora antal pensionärer, beträffande vilka uppgift saknas, med all sannolikhet till övervägande del utgöres av pensionärer som inte har annan inkomst än folkpension. Antalsiffrorna har avrundats till närmaste jämna tusental.

Tabell 4.6.

Sammanräknad deklarerad nettoinkomst	Antal personer över 67 år
0— 1 700	1 000
1 700— 4 000	206 000
4 000— 7 000	297 000
7 000—10 000	93 000
10 000—15 000	66 000
15 000—20 000	36 000
20 000—	49 000
Uppgift saknas	86 000
Totalantal	834 000

Av intresse är också att se hur pensionärernas inkomster fördelar sig på olika förvärvskällor. Följande sex tabeller redovisar undersökningens resultat i detta avseende. Under inkomst av tjänst redovisas andra tjänsteinkomster än pensioner. Med annan pension än allmän pension och statlig och kommunal personalpension avses privata tjänstepensionsanordningar, trotjänarpensioner samt pensioner på grund av individuella pensionsförsäkringar. Siffrorna har avrundats till jämna tu-

Tabell 4.7.

Inkomstens storlek kr.	Antal pers. över 67 år med ink. av tjänst (annan än pension)
0— 2 000	55 000
2 000— 5 000	29 000
5 000—10 000	18 000
10 000—	26 000
Summa	128 000

Tabell 4.8.

Inkomstens storlek kr.	Antal pers. över 67 år med ink. av jordbruk
0— 2 000	23 000
2 000— 5 000	15 000
5 000—10 000	9 000
10 000—	7 000
Summa	54 000

Tabell 4.9.

Inkomstens storlek kr.	Antal pers. över 67 år med ink. av kapital
0— 2 000	172 000
2 000— 5 000	39 000
5 000—10 000	15 000
10 000—	6 000
Summa	232 000

Tabell 4.10.

Inkomstens storlek kr.	Antal pers. över 67 år med ink. av annan rörelse än jordbruk
0— 2 000	7 000
2 000— 5 000	1 000
5 000—10 000	3 000
10 000—	4 000
Summa	15 000

Tabell 4.11.

Inkomstens storlek kr.	Antal pers. över 67 år med ink. av livränta
0— 2 000	23 000
2 000— 5 000	1 000
5 000—10 000	0
10 000—	0
Summa	24 000

Tabell 4.12.

Inkomstens storlek kr.	Antal pers. över 67 år med ink. av annan pen. än allmän pension och statlig och kommunal pers.-pension
0— 2 000	66 000
2 000— 5 000	17 000
5 000—10 000	15 000
10 000—	14 000
Summa	112 000

sentat kronor. Beträffande siffrornas tillförlitlighet måste samma reservationer göras som beträffande tabell 4.6.

Resultatet av den gjorda inkomstundersökningen ger vid handen, att det övervägande antalet av de ålderspensionärer som har inkomster vid sidan av folkpensionen har små sidoinkomster. Tabellerna med uppdelning av inkomsterna på förvärvskällor visar att det stora antalet pensionärer är koncentrerat i de lägre inkomstklasserna. Som exempel kan nämnas att för de folkpensionärer som har pension från privata pensionsinrättningar uppgår pensionen i betydligt mer än hälften av fallen till lägre belopp än 2 000 kr. per år.

Beträffande omfattningen av de mera betydelsefulla tjänstepensionsanordningarna är följande siffror av särskilt intresse.

Statlig personalpension uppbäres av omkring 160 000 pensionärer. Det totala årliga pensionsbeloppet uppgick för år 1967 till 1 992 miljoner kronor. Av detta belopp utgör 508 miljoner kronor folkpension, 65 miljoner kronor ATP-pension och återstående 1 419 miljoner kronor statlig personalpension. Av pensionärerna är i runt tal $\frac{2}{3}$ ålderspensionärer (enligt personalpensionsbestämmelserna). Omkring 15 000 av de statliga pensionärerna uppbär ATP-pension.

Kommunal tjänstepension i form av ålderspension utgår till omkring 24 000 pensionärer med ett totalt belopp av 180 miljoner kronor. Omkring 3 400 sjukpensioner utbetalas inom den kommunala pensioneringen. Beloppet uppgår till 23 miljoner kronor.

Från riksförsäkringsverket utbetalas i frivillig pensionsförsäkring cirka 13 miljoner kronor årligen till ungefär 18 000 pensionärer.

SPP utbetalar (mars 1968) ålderspension till 25 000 pensionärer med ett totalbelopp av 133 miljoner kronor. Invalidpension uppbäres av 3 700 pensionärer till ett totalt belopp av 19 miljoner kronor. Inom PRI-systemet utbetalas 10 600 ålderspensioner till ett totalbelopp av 67 miljoner kronor.

Ålderspension från pensionskassa uppbäres av omkring 15 000 pensionärer. Genomsnittliga pensionsbeloppet utgör cirka 3 000 kronor. Invalidpension från pensionskassa utgår till omkring 1 300 pensionärer. Det genomsnittliga pensionsbeloppet utgör gott och väl 5 000 kronor.

I fråga om stats- och kommunalpensionärer tillämpas en bruttosamordning på så sätt att pensionären garanteras en viss pensionsnivå. I det övervägande antalet fall ligger denna nivå över folkpensions- och ATP-nivån i de enskilda fallen. Utfyllnaden sker i form av personalpension.

Beträffande hela den grupp av tjänstepensionärer som omfattas av ITP-planen — alla PRI-pensioner och en stor del SPP-pensioner — tillämpas nettosamordning, dvs. personalpensionsdelen utgår med ett bestämt belopp oavsett hur stora förmånerna från den allmänna pensioneringen är.

4.3 *Den sociala omvårdnaden för pensionärer*

4.3.1 Bostäder

De bostadspolitiska åtgärderna är fördelade mellan staten och kommunerna. Staten svarar huvudsakligen för de ekonomiska insatserna i form av lån och bidrag,

medan kommunerna svarar för planering och organisatoriskt genomförande av behövligt bostadsbyggande liksom även för viss kontroll under byggnadstiden och sedan huset färdigställts. Det har förutsatts att statens låne- och bidragsformer kan behöva kompletteras med ett individuellt avpassat stöd, som kommunen bör svara för. Kommunerna lämnar sålunda kompletterande lån till bostadsbyggande och bostadsanskaffning och går i borgen för lån, och en del kommuner lämnar årliga bidrag till olika grupper av hushåll. Ett betydelsefullt stöd utgör de i pensionsförmanerna ingående kommunala bostadstilläggen. Vissa statliga stödformer är avsedda för hushåll med begränsade inkomster. Sålunda är förbättringslånen förbehållna pensionärer, handikappade och befolkningsgrupper som lever under särpräglade förhållanden. Vidare utgår pensionärsbostadsbidrag för mindre bemedlade åldringar och därmed jämförliga personer.

Bostäder upprustade med förbättringslån

Förbättringslån utgår för ombyggnad eller annan förbättring av enfamiljs- och tvåfamiljshus. Lån beviljas exempelvis för värmeisolering, brunnsförbättring, köksinredning och för installation av vatten- och avloppsledning, wc samt centralvärme. Lånen beviljas efter behovsprövning och utgöres antingen av ett i sin helhet räntefritt stående lån eller av en räntebärande amorteringsdel och en räntefri stående del. Det räntefria beloppet kan uppgå till högst 10 000 kr. Till kommun kan förbättringslån beviljas för upprustning av hus som kommunen äger eller har nyttjanderätten till och som är avsett att tagas i anspråk som bostäder åt pensionärer och med dem jämställda kategorier. I vissa utpräglade glesbygdsområden främst i Norrlands inland och västra Svealand, där behov av åldringsbostäder till följd av väntade förändringar i åldersstrukturen bedöms vara av mera tillfällig art, kan kommunerna få förbättringslån för uppförande av temporära åldringsbostäder.

År 1964 igångsattes i kommunerna en inventering av åldringarnas och invalidernas bostäder. Kommunernas och länsbostadsnämndernas insatser i samband med inventeringsarbetet resulterade i kraftig ökning av förbättringslåneverksamheten efter den 1 juli 1964, då olika reformer med syfte att förbättra åldringarnas och de handikappades bostadssituation började tillämpas. Från denna tidpunkt fram till och med kalenderåret 1966 — under två och ett halvt år — beviljades förbättringslån för upprustning av nära 36 000 bostäder. Som jämförelse kan nämnas att under perioden januari 1962—juni 1964, också två och ett halvt år — men före reformerna — upprustades ca 7 000 bostäder med stöd av förbättringslån. Under år 1967 beviljades nära 17 400 förbättringslån.

Pensionärshem och insprängda pensionärlägenheter

För byggande av pensionärshem och hus med s. k. insprängda pensionärlägenheter utgår statliga bostadslån på samma sätt som för andra bostäder. Dessutom utgår för att minska hyran för dessa lägenheter ett årligt pensionärsbostadsbidrag. Som villkor för bidraget gäller att lägenheterna skall bebos av mindre bemedlade pensionärer. Bidrag utgår för lägenhet, som av kommun eller under medverkan av kommun upplåts till pensionärer och som uppfyller vissa standardkrav beträffande utrymme och utrustning. Lägenheten skall vara färdigställd efter den 30.6.1946 och vara inrymd i hus, som har uppförts eller ombyggt med stöd av vissa statliga lån

eller med räntebidrag. Det årliga bidragsbeloppet per lägenhet uppgår numera i samtliga fall till 175 kr. Antalet pensionärsbostadsbidrag uppgick 1956 till 2 900 och 1960 till 8 100. För år 1966 utgick bidrag för 28 200 lägenheter.

Enligt en av socialpolitiska kommittén under år 1962 utförd undersökning av åldringsvården hos landsting och kommuner fanns nämnda år 32 400 lägenheter i nära 1 900 kommunalt drivna pensionärshem. De beboddes av sammanlagt 40 200 personer, varav drygt 36 000 var personer i åldern 67 år och däröver. Vidare fanns ca 11 400 insprängda lägenheter, som beboddes av 14 700 personer varav ca 12 500 var i åldern 67 år och däröver. Sammanlagt bodde alltså nära 50 000 personer som fyllt 67 år i bostäder av detta slag, vilket motsvarade drygt 6 procent av samtliga personer i denna ålder.

Pensionärshemmen är i varierande grad utrustade med olika slag av kollektiv-anordningar för tillsyn, service och sysselsättning. Anordningar för service gäller t ex särskilt matdistribution eller också möjligheter att anlita en för pensionärshemmet avdelad hemsamarit eller hemvårdarinna. För sysselsättning m m finns vanligen hobbyrum, verkstad, dagrum och klubblokal.

Till täckande av kostnaden för det extra utrymme och den speciella inredning i bostaden som en rörelsehindrad behöver, kan invalidbostadsbidrag utgå med belopp som motsvarar kostnaden för de extra anordningarna, dock med högst 15 000 kr. för varje lägenhet.

4.3.2 Öppen vård

Hemhjälp

Fr. o. m. den 1 juli 1964 utgår statsbidrag med 35 procent av kommunernas nettokostnader för hemvårdarinnor, hemsamariter och därmed jämförliga personer, som har till huvudsaklig uppgift att i enskilt hem hjälpa åldringar, handikappade och barnfamiljer. Under vissa förutsättningar utgår statsbidrag även till kommuns kostnad för bidrag till enskild sammanslutning, som bedriver social hemhjälpverksamhet. För erhållen hjälp uttas en avgift fastställd med hänsyn till inkomst och familjeförhållanden. Pensionärer med enbart folkpension erhåller som regel hemhjälp utan avgift.

Social hemhjälpverksamhet förekommer i samtliga kommuner. I tabell 4.13 lämnas en översikt av hemhjälpverksamhetens omfattning för åldringar och handikappade under en särskild undersökningsvecka åren 1964—1967.

Tabell 4.13.

År	Antal	Hjälpta åldringar I procent av antalet invånare i åldern 65 år och däröver	Hjälpta handikappade antal	Totala antalet hjälppta
1964	49 500	5,2	3 900	53 400
1965	58 800	5,9	4 600	63 400
1966	66 200	6,6	8 000	74 200
1967	75 800	7,6	9 500	85 300

Den sociala hemhjälp till åldringar och handikappade lämnas nu till drygt fyra femtedelar av hemsamariter och i övrigt av hemvårdarinnor. Antalet hemsamariter

har sedan 1964 ökat från ca 20 000 till omkring 35 000 i början av år 1967. Hemsamariternas arbetsinsatser under år 1967 beräknas omfatta ca 24 milj. arbetstimmar. Under år 1967 beräknas därigenom minst 170 000 åldringar och handikappade ha fått hemhjälp genom samhällets försorg.

Annan verksamhet

Inom den öppna vården förekommer bl. a. sysselsättningsverksamhet, fotvård, motionsgymnastik och matdistribution. År 1964 bedrevs sysselsättningsverksamhet för åldringar och handikappade i 156 kommuner. Antalet kommuner med sådan verksamhet uppgick år 1965 till 354. I tabell 4.14 lämnas en översikt över förekomst i kommunerna av andra grenar inom den öppna vården än social hemhjälpverksamhet.

Tabell 4.14.

Verksamhet	I antal kommuner år	
	1964	1965
Matdistribution	59	90
Restaurant	..	24
Fotvård	168	257
Upplysning om ADL-redskap	..	179
Sysselsättning	156	354
Motionsgymnastik	..	237
Transportservice	..	81

Hemsjukvårdsbidrag

Samtliga landsting lämnar bidrag till kostnaderna för vård i hemmen av långvarigt kroppssjuka. Hemsjukvårdsverksamheten är i regel underställd förvaltningsutskottet eller de fristående sjukvårdsstyrelserna eller också en delegation. I en del fall finns särskilda hemsjukvårdscentraler.

För anhörig som vårdar den sjuke utgår bidrag i fyra landsting med fastställda belopp per dag. De angivna beloppen för hel dag är lägst 8 kr. och högst 20 kr. I de övriga 21 landstingen beräknas bidraget per månad och utgår med belopp varierande mellan 100 och 600 kr. De högre bidragen utgår på de flesta håll efter ekonomisk behovsprövning. I speciella fall kan bidrag utgå med högre belopp än som nyss nämnts.

Till hemsamarit eller annan sjukvårdskunnig lämnar 15 landsting bidrag som motsvarar timersättningen till kommunalt anställda hemsamariter. Bidraget är maximerat till 5 timmar per dag i två landstingsområden och till 4 timmar per dag i 12. Efter särskild prövning kan bidrag dock utgå för längre tid per dag i några landstingsområden. I Blekinge läns landsting är timantalet per dag inte begränsat. Av övriga 10 landsting har 6 maximerat bidraget för hemsamaritvård till såväl belopp per timme som ersättningstimme per dag. Gotlands läns landsting lämnar ett månadsbidrag av 200 kr. för hemsamaritvård. Södermanlands läns landsting utbetalar till primärkommunerna 225 kr. per månad för varje patient vid vård en timme per dag samt ytterligare 225 kr. per månad för varje ytterligare vårdtimme per dag dock högst 750 kr. per månad. Göteborgs och Bohus läns samt Västmanlands läns landsting lämnar samma bidrag vid hemsamaritvård som vid vård, som meddelas av anhörig.

Enligt en av socialpolitiska kommittén i april 1962 gjord undersökning utbetalade även en del primärkommuner hemsjukvårdsbidrag. Hjälp kunde också utgå i den formen att kommunen ställde hemsamarit till den sjukes förfogande utan avgift eller i vart fall mot en låg avgift.

Antalet personer med hemsjukvårdsbidrag uppgick enligt socialpolitiska kommitténs undersökning den 12 april 1962 till 8 600. Enligt en av 1961 års sjukförsäkringsutredning gjord undersökning var antalet den 31 december 1965 ca 20 400.

Landstingens kostnader för vård i hemmen av långvarigt kroppssjuka uppgick år 1961 till 11,7 milj. kr. och år 1965 till 45,6 milj. kr. För år 1967 har landstingen anslagit 69,7 milj. kr. för verksamheten.

Tekniska hjälpmedel m. m.

Den som är handikappad erhåller genom samhällets försorg ortopediska och andra tekniska hjälpmedel. Till väsentlig del är hjälpmedelsförsörjningen en sjukvårdsangelägenhet. Sjukvårdshuvudmännen svarar i betydande omfattning för tillverkning, tillhandahållande, träning m. m. Under de senaste åren har staten tagit på sig ett växande finansiellt ansvar för verksamheten. Den statliga bidragsgivningen till sjukvårdshuvudmännen och vissa institutioner täcker numera som regel hela kostnaden för ortopediska och tekniska hjälpmedel. Statsbidrag utgår till anskaffande och reparation av stödjebandage, proteser m. m. samt rullstolar, sparkcyklar och liknande transportmedel för personer med gångsvårigheter, invalidvagnar, elektriska hjärtstimulatorer och talapparater. Vidare utgår statsbidrag till för handikappade särskilt avsedda hjälpmedel ägnade att påtagligt underlätta vila, på- och avklädning, hygieniska bestyr, förflyttning, motionering, läsning, husliga sysslor samt intagande av mat och dryck (ADL-hjälpmedel). Bidragsbestämmelserna finns i kungörelsen den 22 oktober 1965 om statsbidrag till vissa hjälpmedel för handikappade (nr 544).

För budgetåret 1963/64 upptogs på riksstaten ett anslag på 12,7 milj. kr. till bidrag till ortopediska hjälpmedel m. m. För budgetåret 1964/65, då bidragsgivningen vidgades till att omfatta även ADL-hjälpmedel, anvisades 18 milj. kr. Anslaget är för budgetåret 1967/68 uppfört med 33 milj. kr.

Till hörselskadade utgår i särskild ordning statsbidrag för hörapparater. För 1963/64 anslogs 5 milj. kr. härtill och för 1967/68 7 milj. kr. Bidragsgivningen regleras genom kungörelsen den 21 oktober 1955 angående statsbidrag till anskaffande av hörapparater m. m. (nr 577).

Vidare utgår ett särskilt statsbidrag till De Handikappades Riksförbund för inköp och distribution av sådana hjälpmedel för rörelsehindrade och andra handikappade som är ägnade att underlätta den dagliga livsföringen och husliga sysslor och som inte omfattas av hjälpmedelskungörelsen. De Handikappades Riksförbund har dessutom statsbidrag till inköp och installation av hydrauliska lyftplattor och hissar för rullstolsinvalider. Till De Blindas Förening utgår statsbidrag för inköp och distribution av bandspelare för synskadade.

Handikapputredningen avlämnade i november 1967 ett betänkande rörande bättre hjälpmedel för handikappade (SOU 1967: 60). Betänkandet har lagts till grund för proposition (nr 41) till 1968 års riksdag angående vissa frågor om hjälpmedel för handikappade. En allmän översyn av reglerna för statsbidrag till hjälp-

medel för handikappade har gjorts. Ett enhetligt bidragssystem för olika typer av hjälpmedel föreslås infört den 1 juli 1968. Vidare föreslås förbättringar i olika avseenden när det gäller handikappades möjligheter att få hjälpmedel med statsbidrag. Anslagsbehovet för budgetåret 1968/69 för bidrag till hjälpmedel för handikappade beräknas till 48 milj. kr. I propositionen föreslås även att ett handikappinstitut inrättas den 1 juli 1968 med betydelsefulla uppgifter på hjälpmedelsområdet. Riksdagen har numera godkänt de i propositionen framlagda förslagen.

4.3.3 Institutionsvård

Ålderdomshem

Alla kommuner är skyldiga att ha ålderdomshem. Enligt 18 § socialhjälpslagen åligger det kommun att driva hem för åldringar och andra personer vilka behöver vård och tillsyn som inte tillgodoses på annat sätt. Statsbidrag har tidigare utgått till kommun för anordnande av ålderdomshem. Bidraget har från 1966 avlösts av det allmänna skatteutjämningsbidraget till kommunerna.

Antalet platser på ålderdomshem uppgick till drygt 50 500 i början av år 1967. Den fortgående nydaningen av ålderdomshemmen har lett till att drygt två tredjedelar av befintliga platser tagits i bruk de senaste 20 åren. Vid årsskiftet 1965/66 var 6 500 ålderdomshemsplatser under byggnad. Igångsättningen av ålderdomshemsbyggen år 1967 avsåg enligt socialstyrelsens beräkningar ca 4 500 vårdplatser. Enligt hos socialstyrelsen tillgängliga uppgifter planerar kommunerna igångsättning under åren 1968—1970 av ca 210 ålderdomshemsbyggen med omkring 11 500 platser. Styrelsen beräknar att ca 3 800 platser kommer att påbörjas per år och att det totala antalet ålderdomshemsplatser i slutet av år 1970 kommer att vara omkring 60 000.

Sjukhem

Med sjukhem avses sådan institution som till huvudsaklig del är inrättad för vård av långvarigt kroppssjuka vilka behöver sjukhusvård främst i form av personlig skötsel. Sjukhem finns även för lättskötta psykiskt sjuka. Sjukhemmen skall inte bara lämna god sjukvård utan också erbjuda en tillfredsställande hemmiljö.

För att underlätta en snabb utbyggnad av långtidssjukvården infördes genom beslut vid 1964 års riksdag ett tidsbegränsat statligt lånestöd för byggande av sjukhem. Lån kan beviljas med högst 30 000 kr. per vårdplats för nybyggnad samt om eller tillbyggnad av sjukhem för långvarigt kroppssjuka och lättskötta psykiskt sjuka. Som villkor gäller bl. a. att byggnadsarbetena påbörjats under tiden den 25 november 1963—den 30 juni 1969. Högst 20 000 kr. per vårdplats kan förskottteras sedan byggnadsarbetena påbörjats.

Sjukhem för långtidsvård, huvudsakligen för äldre, har förtur inom sjukhusbygget. När lånestödet infördes beräknades att 5 000 nya sjukhemsplatser skulle komma att byggas med stöd av statliga lån. Redan vid utgången av budgetåret 1966/67 hade emellertid lån för ca 5 100 vårdplatser beviljats och man räknar nu med att lån skall beviljas till 11 500 vårdplatser.

Antalet vårdplatser vid sjukhem för långvarigt kroppssjuka uppgick vid slutet av år 1966 till 15 440 vartill kommer ca 8 500 vårdplatser för långvarigt kroppssjuka på andra institutioner. Vid sjukhem för lättskötta psykiskt sjuka fanns 6 960 vårdplatser. Det sammanlagda antalet vårdplatser för långtidsvård uppgick alltså vid angivna tidpunkt till 31 000. Enligt de utbyggnadsplaner som finns för tiden fram till år 1970 kan antalet vårdplatser beräknas öka till närmare 40 000.

Kostnaderna för folkpensioneringen har under de senaste åren stigit kraftigt. Den senaste tioårsperioden uppvisar mer än en fördubbling av kostnaderna. Följande sifferuppgifter, hämtade från riksförsäkringsverkets statistik, visar utvecklingen från och med budgetåret 1958/1959. Siffrorna för budgetåret 1967/1968 utgör beräknade värden.

Tabell 5.1.

Budgetår	Antal pensions- tagare	Totalkostnad kronor	Därav på statsverket, kronor
1958/59	920 771	2 327 519 296	1 972 500 990
1959/60	941 573	2 392 322 785	2 012 166 664
1960/61	992 924	2 812 734 323	2 360 620 550
1961/62	1 015 460	2 960 504 049	2 475 532 484
1962/63	1 096 153	3 517 399 610	2 979 158 463
1963/64	1 109 321	3 812 574 025	3 163 097 850
1964/65	1 145 339	4 394 870 793	3 814 870 793
1965/66	1 190 691	4 970 996 747	4 488 496 747
1966/67	1 226 500	5 619 496 480	5 059 189 007
1967/68	1 260 900	6 150 000 000	5 535 000 000

Kostnaderna för de kommunala bostadstilläggen, som numera helt finansieras av kommunerna, har också stigit kraftigt. Tabell 5.2 visar utvecklingen fr. o. m. år 1959.

Tabell 5.2.

År	Kostnader för kommunala bostadstillägg, kr
1959	267 623 200
1960	275 008 958
1961	291 074 928
1962	310 035 988
1963	366 348 214
1964	412 406 734
1965	449 224 428
1966	525 920 464
1967	596 345 674

För budgetåret 1968/69 har statens kostnader för folkpensioneringen beräknats komma att uppgå till 6 000 milj. kr. De av kommunerna finansierade kostnaderna för de kommunala bostadstilläggen har för samma budgetår beräknats till omkring 660 milj. kr. De totala kostnaderna kommer alltså att uppgå till omkring 6 660 milj. kr.

Statens kostnader, 6 000 milj. kr, förutsättes bli fördelade med följande belopp på olika förmånsslag.

Förmånsslag	Kostnad milj. kr
Ålderspension	4 435
Förtidspension	854
Hustrutillägg	130
Änkepension, huvudfall	351
» , övergångsfall	111
Invalditetsersättning	36
Barnpension	48
Invalditetstillägg	20
Barntillägg	15
	Summa 6 000

Beräkningarna bygger på förutsättningen att hel pension till ensamstående pensionär utgör 90 procent av basbeloppet samt att hel pension till gift pensionär vars make åtnjuter folkpension i form av ålderspension eller hel förtidspension utgör 70 procent av basbeloppet. Basbeloppet har antagits utgöra 5 800 kr. Varje höjning av basbeloppet med 100 kr ökar kostnaderna med 104 milj. kr för år.

Beräkningarna för budgetåret 1968/69 har i huvudsak grundats på ett uppskattat totalbestånd pensionstagare i januari 1969, vilken månad ansetts representativ för hela budgetåret. Följande uppskattning har inom riksförsäkringsverket gjorts beträffande antalet pensionärer med olika slag av pensionsförmåner.

Tabell 5.3.

Huvudförmån	Uppskattat antal personer		Förändring
	Jan. 1968 (1967/68)	Jan. 1969 (1968/69)	
Ålderspension	900 000	925 000	+ 25 000
Förtidspension	172 500	176 500	+ 4 000
Hustrutillägg	48 200	49 000	+ 800
Änkepension, huvudfall	65 500	71 000	+ 5 500
» , övergångsfall	30 000	27 000	— 3 000
Invalditetsersättning	9 900	10 500	+ 600
Barnpension	34 800	34 500	— 300
Summa pensionstagare	1 260 900	1 293 500	+ 32 600
Tilläggsförmån			
Invalditetstillägg	11 100	11 500	+ 400
Barntillägg (antal barn)	12 800	13 000	+ 200

Med hänsyn till kommitténs förslag i kapitel 8 rörande folkpensionsförbättringar under tioårsperioden 1969—1978 har gjorts en beräkning angående folkpensionskostnadernas utveckling under den aktuella perioden med nu gällande bestämmelser. Tabell 5.4, som är grundad på beräkningar gjorda på uppdrag av kommittén, anger statens kostnader för folkpensioneringen i milj. kr. under den aktuella perioden. Basbeloppet har antagits utgöra 6 000 kr.

Tabell 5.4.

Budgetår	Ålders- pension	Förtids- pension	Hustru- tillägg	Änkepension huvud- fall	överg.- fall	Totalt
1969/70	4 672	908	143	394	99	6 216
1970/71	4 762	921	146	414	88	6 331
1971/72	4 861	930	149	435	78	6 453
1972/73	4 960	937	152	455	69	6 573
1973/74	5 059	938	155	473	62	6 687
1974/75	5 168	940	159	489	55	6 811
1975/76	5 272	940	162	501	49	6 924
1976/77	5 387	940	165	512	43	7 047
1977/78	5 481	940	168	519	39	7 147
1978/79	5 565	940	171	524	35	7 235

Vidare har gjorts prognoser angående utvecklingen av kostnaderna för utgående pensioner från tilläggs pensioneringen. Dessa kostnader finansieras ej över budgeten utan i den för tilläggs pensioneringen stadgade ordningen över allmänna pensionsfonden (jämför framställningen under 2 ovan). Basbeloppet har antagits utgöra 6 000 kr under hela perioden. Siffrorna anger kostnaderna i milj. kr.

Tabell 5.5.

Budgetår	Ålderspension	Förtidspension	Änkepension	Totalt
1969/70	457	263	180	900
1970/71	610	316	217	1 143
1971/72	787	364	258	1 409
1972/73	983	415	302	1 700
1973/74	1 220	468	350	2 038
1974/75	1 448	525	403	2 376
1975/76	1 700	580	460	2 740
1976/77	2 000	630	520	3 150
1977/78	2 285	670	585	3 540
1978/79	2 590	705	655	3 950

När man diskuterar den framtida utvecklingen av pensionärernas ekonomiska förhållanden är det viktigt att sambanden med övriga samhällsekonomiska sektorer beaktas. Dessa samband är dubbelriktade; dels betingas möjligheterna för framtida standardförbättringar av den allmänna framstegstakten och resurstillgången, dels påverkar resurstilldelningen till pensionärerna utrymmet för andra användningar och därmed också utvecklingen inom övriga delar av ekonomin.

Under de gångna åren har folkpensionerna successivt förbättrats i enlighet med det program för standardhöjningar t. o. m. 1968 som statsmakterna uttalat sig för. Detta har skett samtidigt som den ekonomiska utvecklingen varit gynnsam i många avseenden. Dit får främst räknas att produktionen kunnat öka i relativt snabb takt; landets totala produktion (bruttonationalprodukt) steg under första hälften av 1960-talet med i medeltal 5 procent per år mot ca 3 procent under 1950-talet. Den snabba tillväxten har gett utrymme både för ökad konsumtion och ökad kapitalbildning. Frågan är nu vilken produktionstillväxt och vilka förbättringar i de enskilda konsumenternas ekonomi som kan förutses för 1970-talet.

De långsiktiga utvecklingstendenserna i Sveriges ekonomi har kartlagts och analyserats i regelbundet återkommande långtidsutredningar. Den senaste, utarbetad inom finansdepartementets sekretariat för ekonomisk planering, publicerades i början av 1966 och avsåg i första hand utvecklingen fram till 1970 (Svensk ekonomi 1965–1970 med utblick mot 1980, SOU 1966: 1). Utredningens kalkyler har i början av 1968 delvis reviderats under beaktande av nyare informationer om utvecklingstendenserna. Kalkylperioden har därvid utsträckt till 1975. Resultaten har publicerats i bilaga 2 till 1968 års kompletteringsproposition (prop. 1968: 125).

Utgående från detta material redogörs i det följande först för den förutsedda resurstillgången och produktionsutvecklingen. Därefter diskuteras utrymmet för den privata konsumtionens ökning och pensionernas roll i fördelningspolitiska sammanhang.

En av de viktigaste betingelserna för framtida produktionsökningar är tillgången på arbetskraft. Enligt den senaste befolkningsprojektion som gjorts av statistiska

centralbyrån beräknas befolkningens totala tillväxt avta från 3,8 procent 1965–1970 till 3,4 procent 1970–1975. I prognosen har förutsatts ett årligt invandringsöverskott på 10 000 personer.

Sveriges befolkningsutveckling kännetecknas f. n. av relativt kraftiga förskjutningar mellan olika åldersgrupper innebärande att antalet barn och personer i pensionsåldern ökar väsentligt snabbare än befolkningen i arbetsför ålder. I nedanstående tablå anges förändringstalen för nämnda grupper 1960–1975:

	Antal 1965 1 000— tal	Förändring i 1 000-tal			Förändring i %		
		1960— 1965	1965— 1970	1970— 1975	1960— 1965	1965— 1970	1970— 1975
0—15	1 740	- 54	+ 95	+ 137	- 3,0	+ 5,5	+ 7,5
16—66	5 194	+ 239	+ 100	+ 34	+ 4,8	+ 1,9	+ 0,6
67—	839	+ 90	+ 101	+ 103	+ 12,0	+ 12,0	+ 11,0
Totalt	7 773	+ 275	+ 296	+ 274	+ 3,7	+ 3,8	+ 3,4

Genom förskjutningar mot icke produktiva åldrar kommer den arbetsföra befolkningens försörjningsbörda att öka. Man kan uttrycka det så att medan det 1965 på varje barn eller åldring fanns 2 personer i aktiv ålder, väntas denna relation tio år senare ha sjunkit till 1,75. Befolkningens relativa fördelning på aktiva respektive icke aktiva åldrar anges i nedanstående tablå (procentuella andelar):

	1960	1965	1970	1975
0—15	23,9	22,4	22,7	23,6
16—66	66,1	66,8	65,6	63,9
67—	10,0	10,8	11,7	12,5
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0

Av stor betydelse för produktionsutvecklingen är omslaget i ökningstakten för åldersgruppen 16–66 år, dvs. den befolkning från vilken landets arbetskraft i huvudsak rekryteras. Som framgått av den första tablå förutses antalet personer i dessa åldrar öka med 0,6 procent 1970–1975, dvs. med endast 0,1 procent per år. Under första hälften av 1960-talet utgjorde motsvarande ökning närmare 1 procent per år.

De följande stegen i arbetskraftsprognosen utgörs av en bestämning av förvärvs-frekvenserna för olika köns-, ålders- och civilståndsggrupper, varefter förvärvsarbetande personer beräknats. Slutligen har en uppskattning gjorts av förändringarna i arbetad tid. Beräkningarna har gett till resultat att det totala arbetskraftsutbudet, mätt som antal årsarbetande personer, förutses bli praktiskt taget oförändrat både under perioden 1965–1970 och 1970–1975. Om hänsyn sedan tas till arbetstidsförkortningen under åren 1967–1969 blir resultatet att arbetskraftsvolymen i timmar beräknas minska med i genomsnitt 0,5 procent per år under perioden 1965–1970.

Något beslut om fortsatt arbetstidsförkortning har ännu inte fattats. I sin kalkyl för 1970–1975 har sekretariatet för ekonomisk planering antagit att en ytterligare sänkning av arbetsveckan från 42 ½ till 40 timmar kommer att äga rum under perioden. Antagandet innebär att såväl den genomsnittliga arbetstiden per årsarbetande som arbetskraftsvolymen i timmar skulle minska med 0,7 procent per år

1970–1975. Att effekten på arbetsvolymen blir större än under föregående femårsperiod (då en lika stor sänkning av veckoarbetstiden beräknas reducera arbetsvolymen med 0,6 procent) beror på att allt större grupper torde bli berörda av den kommande arbetstidsförkortningen. Arbetskraftskalkylen sammanfattas i nedanstående tablå (procentuella förändringar per år):

	1960— 1965	1965— 1970	1970— 1975
antal förvärsarbetande	+ 0,8	+ 0,3	+ 0,1
antal årsarbetande	+ 0,6	+ 0,1	0
arbetskraftsvolym i timmar	+ 0,3	- 0,5	- 0,7

Kalkylen visar att ett betydande omslag i fråga om arbetskraften ägt rum sedan första hälften av 1960-talet. En central fråga för bedömningen av den framtida utvecklingen blir i vilken utsträckning detta omslag kan vägas upp av att den genomsnittliga produktionen per arbetstimme – arbetsproduktiviteten – växer snabbare.

Utvecklingen av den framtida produktivitetstillväxten har bedömts dels genom en analys sektor för sektor, varvid prognoserna i stort sett utgör en extrapolering av den tidigare utvecklingstrenden, dels genom en bedömning av hur vissa produktivetsbestämmande faktorer, främst kapitalinsatsen, kan tänkas komma att utvecklas. Slutsatsen har blivit att en relativt snabb produktivetsstegring torde kunna förutses under de framförliggande åren. Härigenom skulle den möjliga ökningen i nationalprodukten uppgå till ca 4,0 procent per år under första delen av 1970-talet. Produktionskalkylen anges i nedanstående tablå (procentuella förändringar per år):

	1960— 1965	1965— 1970	1970— 1975
arbetskraftsvolym i timmar	+ 0,3	- 0,5	- 0,7
produktion per arbetstimme	+ 4,6	+ 4,4	+ 4,7
totalproduktion	+ 4,9	+ 3,9	+ 4,0

Det bör påpekas att kalkylen för 1970–1975 avser produktionskapacitetens tillväxt, dvs. den produktionsökning som blir möjlig vid fullt utnyttjande av landets produktiva resurser. Vid otillräcklig efterfrågan under en konjunkturendämpning blir givetvis produktionsökningen lägre. Ett exempel härpå är de senaste årens utveckling: från 1965 till 1968 beräknas produktionen öka med endast 3,3 procent per år, dvs. väsentligt mindre än som hade varit möjligt vid normalt kapacitetsutnyttjande. Kalkylen för 1965–1970 bygger på förutsättningen att fullt kapacitetsutnyttjande uppnås senast 1970.

Nästa fråga är hur den ökande produktionen kommer att fördelas på olika användningsområden. I föreliggande sammanhang är det främst utrymmet för den privata konsumtionens ökning som står i centrum för intresset. Något entydigt svar på denna fråga kan inte ges. Sådana avvägningsproblem kräver politiska lösningar och någon prognos kan inte göras på den ekonomiska politik som kommer att föras. Utrymmet för olika avvägningar begränsas emellertid av flera viktiga faktorer. Här skall nämnas endast några exempel.

För att produktionsstillväxten skall hållas på ungefär samma nivå 1970–1975 som under föregående femårsperiod krävs som visats en viss höjning av arbetsproduktiviteten. Denna höjning kan realiseras under förutsättning att produktionsapparaten ständigt förbättras och moderniseras. Detta kräver en hög investeringsverksamhet. Den ekonomiska aktiviteten medför vidare ett visst importbehov och kravet på balans i våra utrikesbetalningar leder till att en del av produktionsresultatet måste avsättas för exportändamål.

Med i avvägningsdiskussionen bör också tas att resursutrymmet till inte obetydlig del – åtminstone några tiondels procentenheter av den årliga produktionsökningen – måste tas i anspråk för dels viss lageruppbyggnad och dels en förbättring av bytesbalansen både med hänsyn till höjningen av u-landsbiståndet och det ännu kvarstående underskottet.

Alla dessa krav innebär inskränkningar i utrymmet för den privata och offentliga konsumtionens tillväxt. Vid ett ställningstagande till en avvägning mellan dessa två konsumtionsområden måste de fortsatt höga utbyggnadskraven från offentlig sektor tas med i beräkningen. Inom det statliga området är nämligen de automatiskt framkommande utgiftsanspråken av betydande storlek och inom den kommunala sektorn kommer den under senare år accelererade utbyggnaden av kapaciteten inom sjuk- och socialvården att leda till höga ökningstal beträffande konsumtionsutgifterna för flera år framöver. Å andra sidan medför den starka antalsökningen för den icke förvärvsarbetande befolkningen och till denna gjorda utfästelser att en viss ökning av den privata konsumtionen efter hand måste få äga rum för att inte alltför svårartade löne- och standardspänningar skall uppstå på arbetsmarknaden.

I det följande antas att den privata konsumtionen kommer att öka med 3 procent årligen 1970–1975. Med hänsyn till ovanstående diskussion synes detta utrymme kunna betecknas som ett maximalalternativ. Den antagna ökningstakten ligger något högre än 1965–1968 (2,5 procent) men betydligt lägre än 1960–1965 (4,7 procent).

Dessa tal är genomsnittsmått för alla grupper i samhället. I verkligheten fördelar sig konsumtionsökningarna efter en lång skala från minskningar till väsentligt större ökningarna än genomsnittet, allt efter gruppernas inkomstförändringar och konsumtionsbenägenhet. Ändras inkomstfördelningen så att någon grupp ökar sin standard i en snabbare takt, så inskränks samtidigt de övriga gruppernas utrymme.

I följande räkneexempel undersöks först hur den snabba ökningen av antalet pensionärer tillsammans med beräknade ATP-utbetalningar påverkar konsumtionsutrymmet för den övriga befolkningen. Därefter undersöks hur en standardförbättring av ålderspensionerna inom folkpensioneringen påverkar detta konsumtionsutrymme.

Den sammanlagda utgiften för ålderspensioner från folkpensioneringen och ATP-utbetalningar fränsett de kommunala bostadstilläggen beräknas enligt kalkylen i kapitel 5 i detta betänkande till 5 372 milj. kr. 1970/71 och till 6 972 milj. kr. 1975/76 (båda utgiftssummorna beräknade vid ett basbelopp på 6 000 kr.). Detta innebär en ökning med ca 30 procent eller ca 5,3 procent per år. Samtidigt beräknas befolkningen över 67 år växa med i genomsnitt 2,1 procent årligen. Inkomstökningen per capita skulle enligt ovanstående bli ca 3,2 procent per år.

En överslagsberäkning visar att en inkomstökning för pensionärer på 3,2 procent

per capita skulle leda till en reducering med uppskattningsvis 0,3 procentenheter av den årliga konsumtionens ökning på 3 procent för övriga grupper. Eftersom antalet personer under 67 år beräknas öka med 0,5 procent årligen skulle deras konsumtionsökning per capita reduceras till 2,2 procent.

Vid varje standardförbättring av ålderspensionerna inom folkpensioneringen med 1 procent reduceras utrymmet för den övriga befolkningens konsumtionsökning med 0,1 procent. Om man t. ex. antar att ålderspensionerna förbättras med 3 procent per år, blir den möjliga konsumtionsökningen för befolkningen under 67 år begränsad till 1,9 procent per capita.

Trots osäkerheten i denna mycket summariska kalkyl torde den slutsatsen kunna dras att enbart förutsedda ATP-utbetalningar skulle leda till en relativt sett snabbare standardförbättring för ålderspensionärerna än som torde bli möjlig för befolkningen under 67 år i genomsnitt. Om man med hänsyn till att alla pensionärer inte får ATP-pension därutöver genomför en standardförbättring av ålderspensionerna inom folkpensioneringen blir skillnaden i den procentuella konsumtionsökningen mellan pensionärer och andra grupper ännu större.

Den allmänna pensioneringen i Sverige har alltsedan sin tillkomst successivt utvecklats och förbättrats. Från början syftade den endast till att ge gamla och arbetsoförmögna personer medel till livets nödort. Denna målsättning har sedan förändrats, främst genom den allmänna tilläggpensioneringens tillkomst. Numera syftar man till att var och en vid ålderdom, invaliditet eller familjeförsörjarens frånfälle skall genom den allmänna pensioneringen beredas möjlighet att leva på en standard, som står i rimlig proportion till den han haft under sitt verksamma liv.

Utvecklingen av den allmänna pensioneringen har varit särskilt stark under den senaste tioårsperioden. Vid ingången av år 1958 var folkpensionen 2 200 kr. för ogift och 3 520 kr. för två gifta, allt för år räknat. Fr. o. m. den 1 juli 1968 är motsvarande siffror 5 220 och 8 112 kr. Den ambitiösa målsättning i fråga om folkpensionens storlek, som riksdagen uppställde år 1958, har därigenom helt kunnat infrias. Samtidigt därmed har de kommunala bostadstilläggen också ökat kraftigt. År 1958 var kostnaderna för tilläggen 254 milj. kr. Motsvarande siffra för år 1967 var 598 milj. kr. Utvecklingen har ifråga om bostadstilläggen alltmåra gått i riktning mot att deras storlek anknutits till pensionärens faktiska bostadskostnad. I betydande utsträckning får pensionärerna numera sina bostadskostnader täckta genom dessa tillägg.

Den mest betydelsefulla pensionsreformen under det gångna decenniet är otvivelaktigt den allmänna tilläggpensioneringens genomförande. ATP ger ett effektivt invaliditets- och familjeskydd samt en ålderspension som i takt med tilläggpensionssystemets tillväxt blir högre för varje årsklass som uppnått pensionsåldern. Redan nu uppbär mer än 250 000 personer tilläggpension. Praktiskt taget hela den del av befolkningen som har förvärvsarbete av betydelse åtnjuter numera ett kontinuerligt skydd genom den allmänna tilläggpensioneringen.

En förbättring som också genomförts under den gångna tioårsperioden är den automatiska värdebeständighet som tillförsäkrats hela pensionssystemet.

Även utanför pensioneringens område har samhället under de senaste åren ökat sina insatser för pensionärerna. De samhälleliga åtgärderna inom åld-

ringsvården berör nu en alltmer ökande del av pensionärerna. En redogörelse för dessa åtgärder har lämnats i kapitel 4.3. Den visar att en kraftig utveckling ägt rum när det gäller att bereda pensionärerna mera omvårdnad och bättre bostäder. Den sociala hemhjälpn och den av landstingen bedrivna bidragsgivningen till hem-sjukvård har fått en ökad betydelse. Många pensionärer har framför allt genom de statliga förbättringslånen fått tillgång till ändamålsenliga bostäder och också erhållit ekonomiska möjligheter att bo i sådana bostäder. Man skall i detta sammanhang inte heller bortse från den utbyggnad av sjukvården som ägt rum och som genom en prioritering av långtidsvården i betydande utsträckning kommit pensionärerna till del. Även i fråga om tekniska hjälpmedel har en upprustning ägt rum. Innevarande års riksdag har godkänt förslag om ytterliga åtgärder på detta område.

Det gångna decenniet har sålunda inneburit stora förbättringar i olika avseenden för pensionärerna. Det råder allmän enighet om att reformverksamheten icke får avstanna utan att den bör fortskrida även i framtiden. I takt med samhällets ökade resurser bör den sociala omvårdnaden om och det ekonomiska stödet åt pensionärerna byggas ut. Dessa måste få del av välståndsökningen.

Det pensionsbeslut, som fattades år 1958 och som fastlade ett program för folkpensionernas successiva ökning under en tioårsperiod, har nu fullföljts i och med den standardhöjning av pensionerna som beslutats att gälla fr. o. m. den 1 juli i år. Det har otvivelaktigt varit av värde att folkpensionshöjningarna på detta sätt kunnat ske med ledning av en plan för en längre tidsperiod. När kommittén nu skall göra bedömningar och avge förslag rörande den framtida folkpensionsutvecklingen finner kommittén det mot bakgrunden av de vunna erfarenheterna värdefullt och lämpligt att inrikta sig på en tidsperiod av liknande längd. Kommittén framlägger därför i det följande förslag rörande folkpensionsutvecklingen under tiden den 1 juli 1969—30 juni 1978. Kommittén vill erinra om att dess arbete fortsätter på familjepensioneringens område. De ändringar i pensionssystemet som kan bli en följd därav kan inte nu överblickas. Kommittén avser inte heller att med sina ställningstaganden nu binda sig för slutliga lösningar i de delar som beröres av det fortsatta utredningsarbetet.

När kommittén övergår till att bedöma den framtida utvecklingen måste till en början konstateras, att under den kommande tioårsperioden väsentliga förbättringar kommer att ske för en stor del av pensionärerna inom ramen för redan fattade beslut. Tilläggs-pensioneringen kommer sålunda att omfatta en ökande andel av befolkningen, och som förut nämnts kommer praktiskt taget alla förvärvsarbete i framtiden att ha rätt till sådan pension.

För den kommande tioårsperioden gäller vidare, att antalet pensionärer kommer att öka väsentligt och att den procentuella andelen pensionärer i förhållande till antalet yrkesverksamma personer blir större. Som framgår av kapitel 6 beräknas år 1975 12,5 procent av befolkningen vara över 67 år. Motsvarande andel var år 1965 10,8 procent. Denna befolkningsutveckling kommer att ställa ökade krav på åldringsvården, som blir en av de stora sociala frågorna under det kommande decenniet. Samtidigt kan man konstatera att prognoser som gjorts beträffande den ekonomiska utvecklingen tyder på en något långsammare ekonomisk expansion i framtiden än under det senast förflutna decenniet.

De anförda omständigheterna gör att situationen i dag är väsentligt annorlunda än då 1958 års principbeslut om folkpensioneringens utbyggnad fattades. Tilläggs-pensioneringens successiva genomförande, åldringsvårdens ökade krav och ett relativt begränsat ekonomiskt utrymme gör det rimligt, att tillgängliga resurser för pensionshöjningar koncentreras till de grupper av folkpensionärer där behovet av ytterligare förbättringar är mest framträdande. Kommittén ansluter sig också helt till den i kommitténs direktiv uttalade tanken att främst åstadkomma förbättringar för de pensionärsgrupper som inte alls eller endast i mindre omfattning har inkomster vid sidan av folkpensionen. Detta bör ske genom en successiv höjning av grundskyddet inom den allmänna pensioneringen i form av pensionstillskott till folkpensionen.

Hur högt man skall lägga den nivå, intill vilken grundskyddet inom den allmänna pensioneringen bör ökas, är självfallet en avvägningsfråga. Mot varandra får vägas pensionärernas behov av förbättringar och de förvärvsarbetandes möjligheter att bekosta dessa. Relationen till andra grupper i samhället måste också vägas in. Man får t. ex. beakta stödbehovet hos barnfamiljer, arbetslösa och låginkomsttagare. När man jämför med vad andra grupper har att leva av får man också ta hänsyn till att den som endast åtnjuter pensionsförmåner från folkpensioneringen i praktiken är befriad från skatt medan de förvärvsarbetande grupperna av befolkningen är skattskyldiga för sin inkomst. Givetvis måste man vid en jämförelse mellan olika grupper inte endast se till kontanta förmåner av olika slag utan även till den sociala service som samhället tillhandahåller.

Kommittén har mot bakgrund av de här redovisade övervägandena funnit det rimligt, att alla pensionärer på sikt tillförsäkras en nivå för det ekonomiska grundskyddet, i det följande benämnd garantinivå, som ligger väsentligt högre än nuvarande folkpensionsnivå. Under den tioårsperiod, som kommittén överblickar, anser kommittén det möjligt att för ensamstående pensionär successivt höja garantinivån inom den allmänna pensioneringen med en tredjedel av folkpensionsnivån. Sådan pensionär, vars folkpension fr. o. m. den 1 juli 1968 utgör 90 procent av basbeloppet, får alltså en pensionsökning med 30 procent av basbeloppet. Detta innebär att grundskyddet inom folkpensioneringen för ensamstående blir 120 procent av basbeloppet.

Folkpensionen till vardera av två makar är nu lägre än motsvarande belopp för en ensamstående, vars pension fr. o. m. den 1 juli 1968 utgör 90 procent av basbeloppet. För gift eller därmed jämställd pensionär utgår folkpensionen från samma tidpunkt med 70 procent av basbeloppet. Två makar har alltså i folkpension tillsammans 140 procent av basbeloppet. Enligt hittills tillämpad ordning har också gift pensionär fått en mindre årlig pensionsökning än en ogift, något som väl främst motiverats av att två makar genom samboendet ansetts ha något lägre levnadskostnader än ogifta. Kommittén har funnit anledning ifrågasätta om man bör fortsätta efter samma linje även ifråga om nu aktuella pensionsförbättringar. Med hänsyn till utvecklingen av konsumtionsvanorna och till den ändrade synen i det moderna samhället till förmån för ökande ekonomisk självständighet för makar i förhållande till varandra anser kommittén starka skäl tala för att i framtiden lika stora pensionshöjningar bör ges till gift som till ogift. Den skillnad mellan gift och ogift som i pensionshänseende existerar i dag skulle visserligen

med en sådan ordning finnas kvar men minska i betydelse allt eftersom de nya pensionshöjningarna kommer att motsvara en ökande andel av den samlade pensionen. Om de framtida pensionshöjningarna göres lika stora för gift och ogift, blir följaktligen grundskyddet för envar av två makar 30 procent över den nuvarande folkpensionsnivån. Garantinivån för två makar blir då (140+60) 200 procent av basbeloppet. Detta innebär under den ifrågavarande tioårsperioden en höjning av grundskyddet för makar med över 40 procent av nuvarande folkpensionsbelopp.

I detta sammanhang bör erinras om att vederbörande kommun har att besluta om relationen mellan förmånerna till gift och ogift såvitt rör de kommunala bostadstilläggen. Dessa tillägg kan konstrueras på ett sådant sätt att man direkt tar hänsyn till den relativt sett större bostadskostnad, som den ensamstående pensionären i allmänhet har jämfört med den som är gift.

För att alla år 1978 skall komma upp till den nämnda garantinivån föreslås ett särskilt pensionstillskott, som successivt ökar så att det vid periodens slut uppgår till 30 procent av basbeloppet för ensam pensionär och för var och en av två pensionsberättigade makar. Enligt kommitténs mening bör redan från början takten för höjningarna fastläggas så att lika stora höjningar, dvs. med 3 procent av basbeloppet, sker varje år. Det är otvivelaktigt av största värde att man ser pensionsfrågan på längre sikt. Ett sådant betraktelsesätt är viktigt från samhällsekonomiska planeringssynpunkter. Folkpensionerna upptar en så stor del av statsbudgeten — för närvarande ungefär en sjundedel — att man måste veta hur de utvecklas. Från den enskildes synpunkt är det också värdefullt att veta vilken pensionsnivå som han på sikt är tillförsäkrad. Vid förhandlingar mellan arbetsmarknadens parter, som reglerar kompletterande pensionssystem, är det självfallet också viktigt att veta vilka förmåner som kommer att utgå från den allmänna försäkringen.

Den närmare utformningen av de framtida pensionshöjningarna och den inkomstprövning, som skall företagas i samband med dessa, behandlar kommittén i kapitel 8.1.

År 1978 skall alla pensionärer enligt kommitténs förslag ha uppnått en garantinivå som, räknat på ett basbelopp av 6 000 kr., uppgår till 7 200 kr. för ogift och 12 000 kr. för två makar, allt för år räknat. Utöver detta grundskydd utgår självfallet tilläggsförmåner av olika slag, främst de kommunala bostadstilläggen. Som förut nämnts har dessa tillägg i allt högre grad kommit att knytas till den faktiska bostadskostnaden. Detta innebär att folkpensionärerna automatiskt kan få kompensation för en ökning av bostadskostnaderna.

Kommitténs förslag bygger på förutsättningen att den som är helt hänvisad till de förmåner som ligger inom grundskyddets ram liksom nu i praktiken skall vara befriad från inkomstskatt. Som förut nämnts måste detta beaktas vid jämförelser mellan förvärvsarbete och pensionärer. Några exempel, alla räknade på ett basbelopp av 6 000 kr., kan belysa detta. En ogift pensionär, som vid detta basbelopp enligt nu gällande bestämmelser har 5 400 kr. i folkpension jämte 2 400 kr. i kommunalt bostadstillägg, disponerar över tillhoppa 7 800 kr. Det innebär att han har lika mycket kontant till sitt förfogande som en förvärvsarbete med en årsinkomst av cirka 10 300 kr. har sedan skatten dragits.* Motsvarande folk-

* I detta och följande exempel har räknats med en kommunalskatt av 19 kr.

pensioner för två gifta pensionärer enligt nu gällande bestämmelser, nämligen 8 400 kr. i folkpension och ett antaget kommunalt bostadstillägg av 2 400 kr., tillhoppa 10 800 kr., är jämförbara med en årsinkomst av förvärvsarbete på cirka 13 400 kr. för en gift man med hemmafru. Sedan den höjda garantinivån helt uppnåtts år 1978 får en ensamståendes pension 7 200 kr. jämte bostadstillägget på 2 400 kr., tillhoppa 9 600 kr., jämföras med en förvärvsarbetsinkomst om cirka 13 300 kr. Vid motsvarande jämförelse för gifta år 1978 finner man att garantinivån, 12 000 kr. jämte kommunalt bostadstillägg 2 400 kr., tillhoppa 14 400 kr., motsvarar en förvärvsarbetsinkomst om cirka 18 900 kr.

Genom införande av pensionstillskotten höjs folkpensionsnivån successivt för de pensionärer där behovet av fortsatta förbättringar är mest framträdande. Ytterligare förbättringar för dem som är mest i behov därav bör enligt kommitténs mening ske genom en uppmjukning av de regler som gäller för reduktion av nuvarande inkomstprövade förmåner inom folkpensioneringen, dvs. kommunalt bostadstillägg, hustrutillägg och änkepension till de s. k. övergångsänkorna. Denna fråga behandlas närmare i kapitel 8.2.

En huvudsynpunkt för kommittén är att eftersträva så klara och enkla lösningar som möjligt. Erfarenhetsmässigt kan regler, som gör förmåner beroende av en mängd olika omständigheter eller skönmässiga bedömningar, leda till resultat som för den enskilde framstår som svårförståeliga och orättvisa. Det uppstår också svårigheter att se till att den som blir berättigad till en viss förmån verkligen får sin rätt. Relativt likartade fall kan också lätt bli bedömda på olika sätt. Kommittén anser vidare att man bör eftersträva att inte skapa speciella lösningar för olika grupper. Gränsfall och socialt omotiverade olikheter mellan likartade fall uppstår vid sådana lösningar. En allmän utgångspunkt bör vara att åstadkomma generella lösningar, som inte bryter enhetligheten i det nuvarande pensionssystemet.

Krav på en starkare samordning av folk- och tilläggspensioneringen i framtiden har ofta framförts. Kommittén har arbetat utifrån utgångspunkten att underlätta en sådan samordning. För en sådan talar även önskvärdheten att underlätta pensionssystemets anpassning till internationella förhållanden. Den alltmera ökade rörligheten på arbetsmarknaden länderna emellan medför behov av överenskomelser med andra länder om rätten till pension. Det är härvid nödvändigt att det svenska systemet är sådant att pension kan utgå till personer bosatta utanför landets gränser utan alltför invecklad och individuell prövning.

När kommittén i det följande går att mera detaljerat motivera sitt ställningstagande till de olika frågor som behandlas i detta betänkande sker detta mot bakgrund av de grundläggande ställningstaganden och principer, som kommittén nu har redovisat.

8.1 Pensionstillskott

I föregående kapitel har kommittén angivit de allmänna synpunkter, som enligt kommitténs mening bör vara vägledande vid ställningstagandet till pensionsförbättringarna under den närmaste tioårsperioden. Mot bakgrund härav skall kommittén i det följande diskutera den närmare utformningen av dessa förbättringar. De pensionsökningar ovanför den nuvarande folkpensionsnivån, som kommittén förordar, benämner kommittén som förut nämnts pensionstillskott.

Om pensionstillskotten i enlighet med vad kommittén angivit i föregående kapitel skall koncentreras till de grupper av folkpensionärer där behovet av ytterligare förbättringar är mest framträdande, förutsätter detta någon form av inkomst- eller behovsprövning. Man måste därvid bestämma vilka slag av inkomster som skall påverka pensionstillskott och vilken minskande verkan dessa inkomster skall ha på tillskottet.

Det ter sig naturligt att i första hand pröva om det går att använda den inkomstprövningsmetod som nu tillämpas beträffande inkomstprövade folkpensionsförmåner, dvs. hustrutillägg, kommunala bostadstillägg och änkepensioner i anledning av dödsfall före den 1 juli 1960. En närmare redogörelse för denna metod har lämnats i kapitel 2. Här må endast erinras om att förmånen minskas med pensionärens inkomster vid sidan av folkpensionen, således bl. a. med utgående tilläggs-pension. Överstiger sidoinkomsten 1 700 kr. för ensamstående, sker minskning med avdragsfaktorn $\frac{1}{3}$ av inkomst som ligger mellan 1 700 och 2 400 kr. och med avdragsfaktorn $\frac{2}{3}$ av inkomst därutöver. För man och hustru är motsvarande gränsbelopp sammanlagt 2 400 och 3 400 kr. Beträffande nyssnämnda änkepensioner sker dock avdrag med $\frac{1}{3}$ i alla inkomstlagen över 1 700 kr. Årsinkomster under 1 700 kr. för ensam och 2 400 kr. för makar medför ej något avdrag.

Mot de nämnda inkomstprövningsreglerna har riktats kritik. Det bör nämnas att kommittén har i uppdrag att överse dessa regler och behandlar frågan härom i detta kapitel under 2. Kritiken har i första hand gått ut på att reglera medför att det är mindre lönsamt för pensionärer att åtaga sig förvärvsarbete. In-

komstprövningens innebörd är ju att förmånen skall reduceras alltefter ökningen av inkomsterna, bl. a. arbetsinkomsterna. Ett annat skäl till kritik har varit svårigheterna att rättvist uppskatta inkomster av olika slag och få till stånd en sådan bevakning att inkomständringar blir beaktade.

Om man tänker sig att utöka de inkomstprövade förmånerna med ytterligare en — ett statligt pensionstillskott — är det oundvikligt att man förstärker de mindre förmånliga verkningarna av inkomstprövningen. Genom att ändra på avdragsfaktorer och avdragsfria belopp kan man visserligen förändra progressionen och flytta den till andra inkomstskikt men elimineras kan den inte. Det bör framhållas att skattereglerna här begränsar möjligheterna att nå tillfredsställande lösningar. Redan vad nu sagts utgör enligt kommitténs mening ett starkt skäl mot att låta de traditionella inkomstprövningsreglerna bli gällande för den nu aktuella påbyggnaden på folkpensionen. Ytterligare ett skäl mot en sådan konstruktion står att finna i det förhållandet att den inkomstgräns där den inkomstprövade förmånen upphör att utgå skulle komma att flyttas uppåt med påbyggnadens belopp. Redan med nuvarande regler är det så att i kommuner med höga kommunala bostadstillägg den inkomstprövade förmånen kan utgå upp i inkomstskikt i närheten av 20 000 kr. Det är självfallet inte tilltalande att utge inkomstprövade förmåner i inkomstskikt, som ligger över låglönenivån. Vidare bör nämnas att från internationell samordningssynpunkt är en individuell inkomstprövning direkt olämplig därför att det är svårt att pröva förmåner av detta slag för dem som bor utomlands. Denna samordningssynpunkt kan väntas få ökad betydelse under de närmaste åren. I detta sammanhang bör också framhållas att en pensionsordning, som i allt högre grad bygger på individuell inkomstprövning, blir administrativt tungrodd och svårhanterlig. Kommittén finner alltså starka skäl tala mot att använda sig av den traditionella inkomstprövningsmetoden i fråga om pensionstillskotten.

Kommittén har undersökt, om sådana modifikationer kan göras i den nuvarande inkomstprövningsmetoden, att åtminstone de väsentligaste olägenheterna, som är förbundna därmed, kunde elimineras.

En närliggande tanke är att undantaga inkomster av förvärvsarbete från inkomstprövningen eller låta sådana inkomster påverka förmånen i mindre mån än andra inkomster. Man skulle alltså göra en skillnad mellan inkomst av förvärvsarbete och annan inkomst. En sådan ordning skulle dock förorsaka stora avgränsningsproblem. Här kan hänvisas till svårigheterna att bestämma hur stor del av inkomsten av rörelse, jordbruksfastighet och annan fastighet som skall hänföras till förvärvsarbete och hur mycket som skall anses vara hänförligt till inkomst av rörelsen eller fastigheten nedlagt kapital. Dessutom kan det ifrågasättas, om det är skäligt att utge på detta sätt inkomstprövade förmåner åt förvärvsarbetande som har mycket höga inkomster. Grunden till att utge inkomstprövade förmåner bör ju vara att behov föreligger.

En annan variant av nuvarande inkomstprövningsregler, som kommittén diskuterat, är att ändra avdragsfaktorn till 100 procent och att inte ha något avdragsfritt belopp. Man skulle med andra ord låta reduktionen ske krona för krona. Man skulle därmed starkt koncentrera förbättringarna till dem som har störst behov av ökat stöd och undvika de olägenheter som är förenade med att man ger inkomstprövade förmåner åt personer med relativt höga inkomster.

Kommittén har vid sin prövning av denna variant funnit den vara behäftad med stora nackdelar. En av dessa har sin grund i att inkomstprövningen liksom nu måste ske på grundval av antaganden framåt i tiden om pensionärernas inkomstförhållanden. En efterhandsprövning skulle nämligen få fördröjande effekt och därigenom medföra ogynnsamma verkningar för pensionärerna. Man måste alltså uppskatta vad pensionären kan antagas få för inkomst under den närmaste framtiden. En sådan uppskattning är självfallet svår att göra beträffande nästan alla inkomster och det är orimligt att den skall få en sådan betydelse att den verkar krona för krona. Till och med så fasta inkomster som ränteinkomster varierar ju. Om man t. ex. med utgångspunkt från ett visst ränteläge uppskattade ränteinkomsten men ränteläget sedan ändrades till nackdel för pensionären, skulle han med fog kunna göra anspråk på jämkning. Annars fick han icke de extra kronor i pensionshöjning, vartill ränteändringen berättigade honom. En så detaljerad prövning, som ett system av angiven art förutsätter, fordrar en starkt utbyggd administrativ organisation. Även med en sådan skulle rättsförluster ske, eftersom de ifrågavarande pensionärerna säkerligen icke skulle söka jämkning i erforderlig omfattning. En svaghet med den nämnda metoden är också att felbedömningar i inkomstuppskattningen slår igenom hundraprocentigt på pensionsförmånerna.

De inkomstslag, som är relativt sett lättast att uppskatta på förhand, är otvivelaktigt pensioner och därmed jämställda inkomster. En reduktion av pensionstillskotten i förhållande till dessa hämmar inte heller pensionärens intresse av att arbeta. Kommittén har därför prövat möjligheten att åstadkomma de fördelar, som står att vinna med en avräkning krona för krona, genom att avräkna endast pensioner och därmed jämställda inkomster mot pensionstillskotten.

De inkomstslag, som närmast skulle komma ifråga vid en inkomstprövning av nu nämnt slag, är tilläggspension enligt AFL, statlig och kommunal personalpension, privat kollektiv tjänstepensionering, privat individuell pensionsförsäkring, däri inräknat riks-försäkringsverkets frivilliga försäkring, samt livräntor av olika slag.

Av de uppräknade inkomstslagen är tilläggspension den kategori som vållar minst problem. Avgränsningssvårigheter finnes inte såvitt gäller sådan pension eftersom pensionerna är registrerade inom det allmänna pensionssystemet. Avräkningsförfarandet kan ske automatiskt genom att alla behövliga uppgifter finns tillgängliga hos de utbetalande organen. Man kommer ifrån alla de besvärligheter som ett ansökningsförfarande måste medföra.

Om de nämnda tjänstepensionerna — statliga, kommunala och privata — skulle reducera pensionstillskottet fick avräkningen ske på samma sätt som beträffande tilläggspension. De utgående tjänstepensionsbeloppen fick göras jämförbara med tilläggspensionen och i förekommande fall sammanläggas med denna samt avräknas mot pensionstillskotten. Sådan avräkning fick ske vid varje förändring av basbeloppet och även vid förändringar i tjänstepensionens belopp — i allt fall beträffande alla de tjänstepensioner som ligger i gränsskiktet. Vid höjningar av pensionens belopp måste omräkning ske. Det skulle alltså bli nödvändigt att rätten till pensionstillskott prövades individuellt efter ansökan i varje särskilt fall samt att ändringar av betydelse för pensionens storlek successivt beaktades.

Även tjänstepensioner som utgår med små belopp, t. ex. de s. k. trotjänarpensionerna, skulle enligt den nu diskuterade avgränsningsregeln verka reducerande på

tillskottet. Detta förhållande skulle få till följd att arbetsgivarna fick mindre intresse av att vidmakthålla pensionsanordningar när dessa anordningar inte längre medförde förbättringar för pensionären utan i stället endast minskade statens kostnader för pensionstillskotten. Det bör påpekas att trotjänarpensionerna med all sannolikhet har störst betydelse för de äldsta åldersgrupperna.

I fråga om de privata individuella pensionsförsäkringarna skulle uppstå vissa svårigheter när det gäller att dra gränsen mellan pensionsförsäkring och andra former av försäkring. Även om dessa svårigheter skulle kunna bemästras, har man emellertid därmed inte besvarat frågan om det av andra skäl skulle vara lämpligt att dessa försäkringar skall verka reducerande. En konsekvens av en sådan regel är att sparande i form av pensionsförsäkring skulle missgynnas i förhållande till annat sparande. För försäkringstagaren skulle det ofta framstå som stötande att just den omständigheten att han frivilligt erlagt avgift till sin pensionering skulle innebära att han gick miste om pensionstillskottet.

Vad nu sagts om privat individuell försäkring gäller givetvis även riksförsäkringsverkets frivilliga pensionsförsäkring.

Som synes skulle en inkomstprövning mot pensionsinkomster av alla slag dra med sig stora problem. Det är högst tvivelaktigt om dessa skulle kunna lösas på ett tillfredsställande sätt. Som ett led i undersökningen hur en ordning skulle verka, enligt vilken all pension och därmed likställda inkomster medtogs vid inkomstprövningen och beaktades krona för krona, har kommittén låtit riksförsäkringsverket verkställa en utredning angående vilka administrationskostnader för staten en sådan ordning skulle medföra. Engångskostnaden för administrationen vid reformens genomförande skulle uppgå till drygt 18 milj. kr. Den årliga kostnaden för förfarandet skulle därefter utgöra omkring 5,5 milj. kr. Besparingen för folkpensioneringen genom att även annan pension än tilläggspension beaktades vid inkomstprövningen skulle, med den nivå på pensionstillskottet som kommittén föreslår, enligt gjorda uppskattningar vid periodens början utgöra 6—10 milj. kr. per år. Som synes blir det enligt dessa siffror ingen rimlig proportion mellan kostnadsökningen för administrationen och besparingen genom att färre pensionärer skulle erhålla förmånen.

Mot bakgrund av det anförda har kommittén undersökt möjligheterna att endast beakta tilläggspensionen vid inkomstprövningen. Som förut nämnts skulle härvid inga avgränsningsproblem uppstå. Alla omständigheter, som hade betydelse för pensionens storlek, skulle finnas inom systemet. Något särskilt ansökningsförfarande skulle inte bli erforderligt och var och en skulle automatiskt få det pensions-tillskott som tillkommer honom.

De betänkligheter, som man skulle kunna hysa mot att endast taga hänsyn till tilläggspensionen vid avräkningen, hänför sig främst till frågan om man genom en sådan ordning gynnar den som har annan pension än tilläggspension i förhållande till den som uppbär tilläggspension. I denna fråga vill kommittén anföra följande.

Alltsedan tilläggspensioneringen började verka har de personer, som blivit pensionärer och som till följd av sin tjänst har pensionsrättigheter vid sidan av det allmänna tilläggspensionssystemet, i stor utsträckning uppburit även tilläggspension. Detta gäller — om man bortser från vissa övergångsfall — både dem som pensio-

nerats från offentlig och dem som pensionerats från privat tjänst. I framtiden kommer nästan undantagslöst den som är berättigad till tjänstepension vid sidan av det allmänna systemet och som uppnår pensionsåldern eller blir förtidspensionär att också ha rätt till tilläggspension. Eftersom avräkning enligt det angivna alternativet alltid förutsätts ske mot tilläggspensionen, skulle det vanligen inte bli utrymme för att även göra avräkning mot andra pensionsinkomster, om sådana skulle medräknas vid inkomstprövningen.

När det gäller de äldre pensionärer som inte omfattas av tilläggspensioneringen blir förhållandet mera komplicerat. Det är emellertid att märka, att de flesta av tjänstepensionärerna i denna kategori är tidigare stats- och kommunaltjänstemän. För dessa är pensionsnivån i allmänhet bestämd enligt en bruttometod. Detta innebär att den statliga eller kommunala pensionsgivaren garanterar pensionären en viss pensionsnivå i vilken den allmänna pensionen inräknas. En höjning av den allmänna pensionen har alltså ingen betydelse för den enskilde pensionären om inte höjningen blir så stor att den överstiger den bruttonivå som den statliga eller kommunala pensionsgivaren garanterat. Detta medför att en höjning av den allmänna pensionen som regel icke kommer pensionären till del om inte samordningen mellan det allmänna pensionssystemet och det statliga eller kommunala tjänstepensionssystemet ändras.

Annorlunda är förhållandet beträffande de äldre pensionärer som åtnjuter privat tjänstepension och som är i sådan åldersklass att de inte omfattas av tilläggspensioneringen. Det är dels fråga om personer, som åtnjuter pension från SPP eller annan pensionsinrättning, dels sådana som uppbär pension direkt från arbetsgivaren, t. ex. i form av s. k. trotjänarpension. Antalet pensionärer med sådan pension och pensionens belopp är svårt att uppskatta men de i kapitel 4.2 angivna siffrorna ger vid handen dels att antalet personer som uppbär sådan pension utan att samtidigt uppbära tilläggspension inte är särskilt stort, dels att utgående pensioner i flertalet fall är små. Eftersom knappast några nya fall tillkommer, blir antalet pensionstagare i denna kategori successivt mindre. För nu angivna kategori kommer en avräkning endast mot tilläggspension att medföra att pensionärerna kommer att få pensionshöjningar genom pensionstillskotten.

De som uppbär pension till följd av försäkringar som de själva tagit, antingen hos riksförsäkringsverket eller hos privat försäkringsinrättning, och som icke åtnjuter tilläggspension, skulle få del av pensionstillskotten utan avräkning om de inte har tilläggspension. För livräntetagare som har sina förmåner bestämda enligt en bruttometod blir avräkningsfrågan ointressant.

I det föregående har framhållits att det inte kan vara rimligt att avräkning sker mot försäkringar som den enskilde individuellt och frivilligt inbetalat. Även beträffande vissa livräntor kan skäligheten i ett särskilt avräkningsförfarande ifrågasättas. Anmärkas bör, att det för yrkesskadelivräntorna redan finns en form för samordning med allmän pension.

I vissa avseenden är det möjligt att minska den skillnad som vid en avräkning enbart mot tilläggspension uppstår i förhållande till pensioner utanför systemet.

Enligt nu gällande regler anses i allmänhet tilläggspension, liksom självfallet också personalpension, individuell pensionsförsäkring samt livräntor, utgöra inkomst vid den inkomstprövning som sker vid bestämmande av hustrutillägg, kom-

munalt bostadstillägg och pensioner till s. k. övergångsänkor. Däremot betraktas icke folkpension som inkomst. Pensionstillskotten bör icke heller anses utgöra inkomst som minskar de inkomstprövade förmånerna. Om man i detta sammanhang gör den förändringen att tilläggspension, i den mån den föranleder minskning av pensionstillskott, icke skall anses som inkomst vid nämnda inkomstprövning, så innebär detta en betydelsefull förbättring för den som uppstår tilläggspension. I den mån tilläggspensionen för närvarande minskar t. ex. kommunalt bostadstillägg med två tredjedelar, så kommer ändringen att innebära att det kommunala bostadstillägget kommer att öka med två tredjedelar av vad som faller inom ramen för pensionstillskottet.

Ett annat sätt att gynna dem som har tilläggspension, främst de som har små sådana pensioner, är att vid avräkningen mot pensionstillskottet under en övergångstid inte att ta hänsyn till mindre tilläggspensioner, dvs. till tilläggspensioner som inte tillsammans med pensionstillskottet når upp till garantinivån.

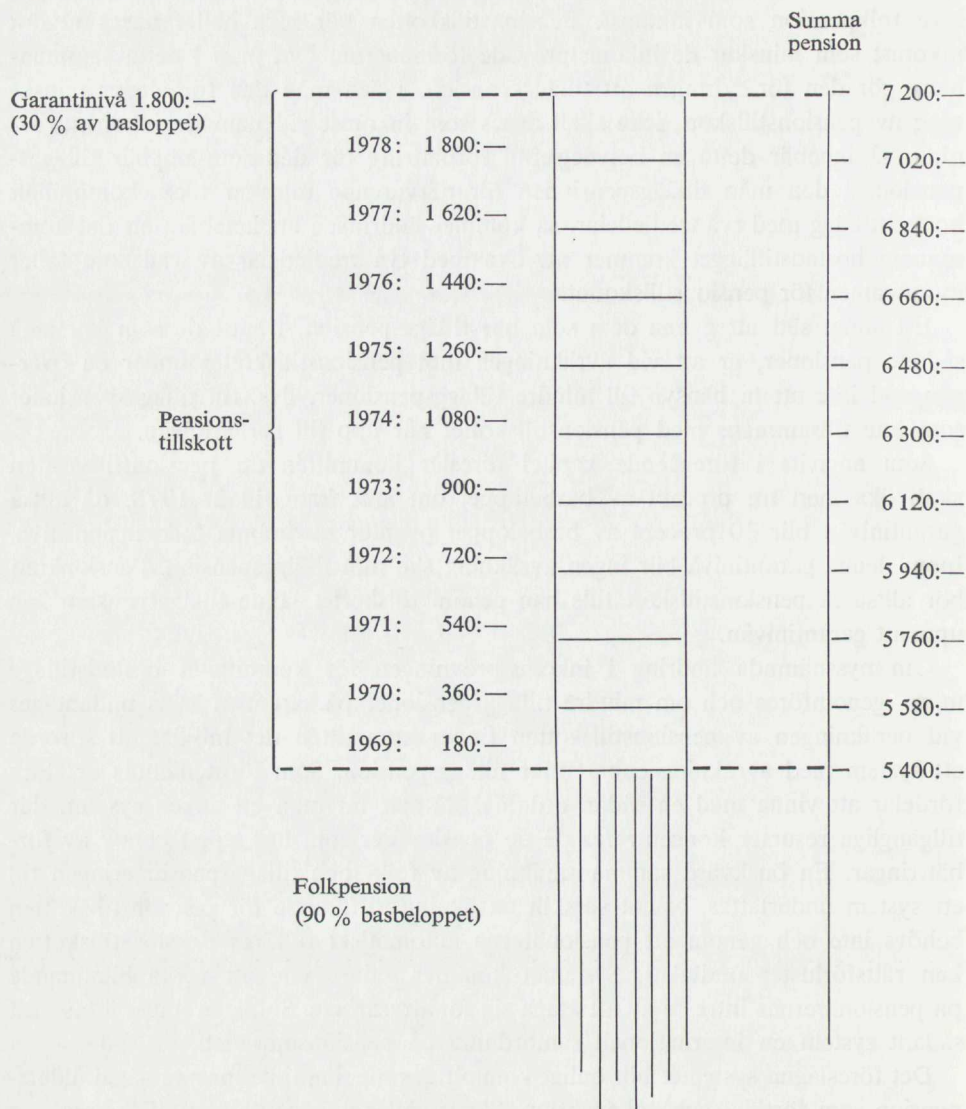
Som angivits i föregående kapitel föreslår kommittén att pensionstillskotten skall öka med tre procent av basbeloppet om året fram till år 1978, då alltså garantinivån blir 30 procent av basbeloppet ovanför nuvarande folkpensionsnivå. Inom denna garantinivå bör ingen avräkning ske mot tilläggspension. Pensionären bör alltså få pensionstillskott tills han genom tillskottet jämte tilläggspension har uppnått garantinivån.

Om nyssnämnda ändring i inkomstprövningen för kommunalt bostadstillägg m. m. genomföres och om mindre tilläggspensioner på sätt nyss sagts undantages vid beräkningen av pensionstillskotten finner kommittén det möjligt att förorda ett system med avräkning enbart mot tilläggspension. Som förut nämnts är stora fördelar att vinna med en sådan ordning. På sikt får man ett enkelt system, där tillgängliga resurser koncentreras på de pensionärer som har störst behov av förbättringar. En önskvärd sammansmältning av folk- och tilläggspensioneringen till ett system underlättas. Något särskilt ansökningsförfarande för pensionstillskotten behövs inte och genom att pensionärerna automatiskt tillföres pensionstillskotten kan rättsförluster undvikas. Systemet kommer vidare inte att verka hämmande på pensionärernas intresse av att åtaga sig förvärvsarbete. Slutligen underlättas i ett sådant system en internationell samordning på pensionsområdet.

Det föreslagna systemet bör enligt kommitténs mening tillämpas på såväl ålderspension som förtids- och änkepension. Såvitt gäller änkepensionen vill kommittén dock erinra om att kommittén under sitt fortsatta arbete har att överse åtskilliga frågor rörande familjepensioneringen och att ändringar i fråga om änkepensioneringen kan bli en följd härav.

Mot bakgrund av det anförda föreslår kommittén följande ordning för de framtida folkpensionshöjningarna. Pensionstillskott utgår från och med den 1 juli 1969 till folkpension i form av ålderspension, förtidspension och änkepension med tre procent av basbeloppet för år räknat för ensam pensionär och för var och en av två pensionsberättigade makar. Tillskottet ökar härefter varje år på motsvarande sätt så att tillskottet den 1 juli 1978 uppgår till 30 procent av basbeloppet ovanför nuvarande folkpensionsnivå. Avräkning sker mot tilläggspension i den mån denna tillsammans med pensionstillskottet överstiger en garantinivå av 30 procent av basbeloppet. De som har små tilläggspensioner kommer alltså att få pensions-

Fig. 1. Ensamstående pensionär utan tilläggspension.

tillskott tills de uppnått garantinivån.

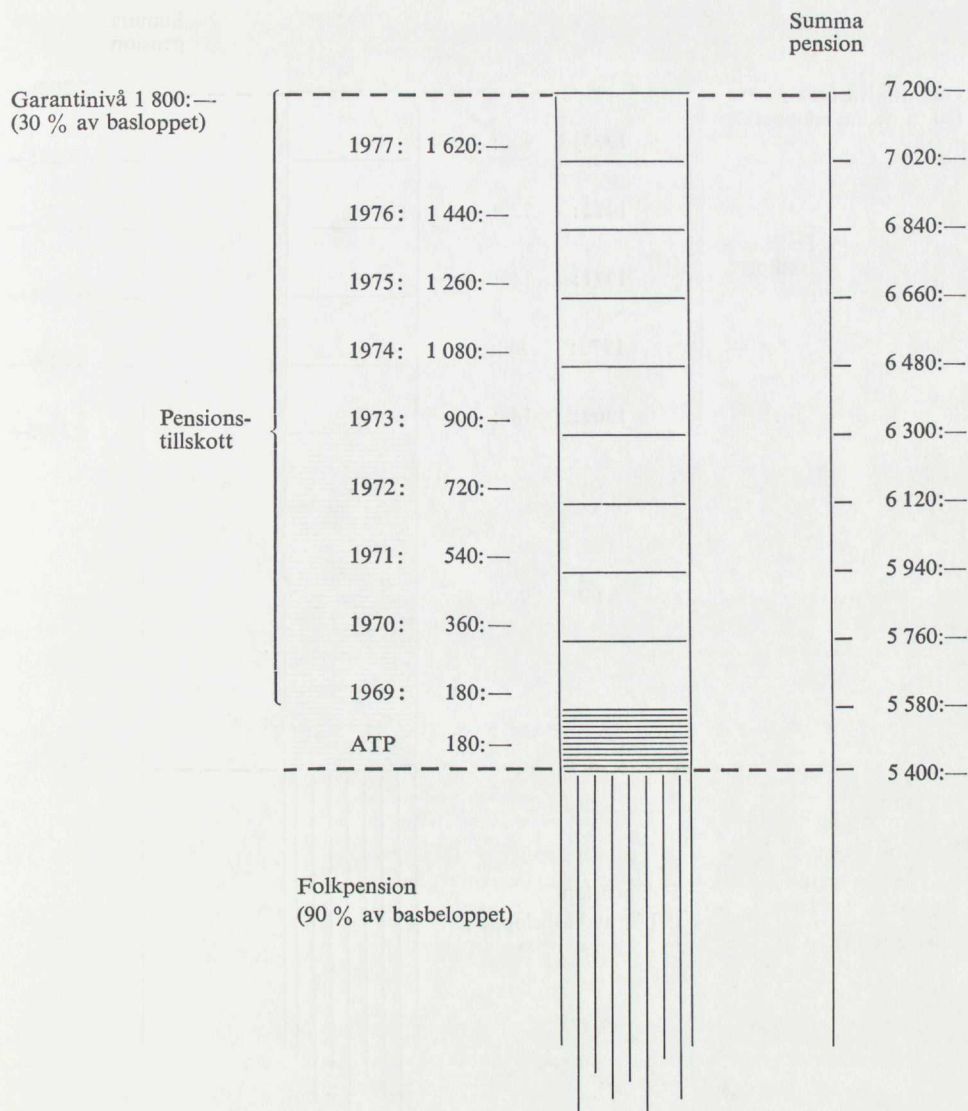
Kommitténs här framlagda förslag kan illustreras med exemplen i fig. 1.—4., i vilka basbeloppet har antagits utgöra 6 000 kr.

De anförda exemplen visar principen för det föreslagna systemet, nämligen att garantera pensionären att inom en tioårsperiod erhålla — utöver nuvarande folkpension — en pensionsutfyllnad upp till 30 procent av basbeloppet.

Detaljerna i pensionstillskottens utformning behandlas i specialmotiveringen till den föreslagna lagen om pensionstillskott. Här skall endast beröras vissa viktigare frågor.

Pensionstillskott föreslås utgå till såväl ålderspension som förtids- och änkepension. För det fall att pensionen utgår med mindre belopp än hel pension (en tredjedels eller två tredjedels förtidspension, reducerad änkepension eller ålderspension

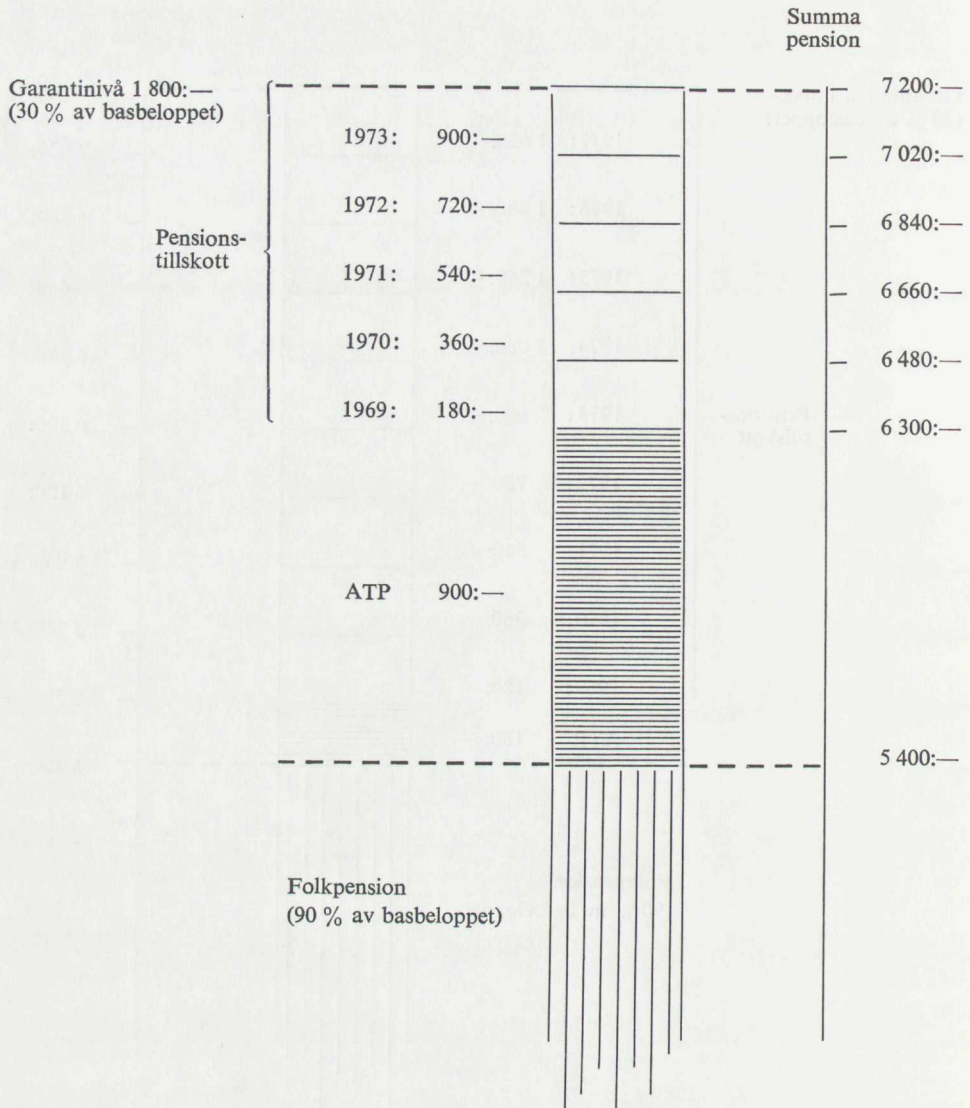
Fig. 2. Ensamstående pensionär med en tilläggspension av 180 kr.

som uttagits i förtid) föreslås pensionstillskottet skola reduceras i samma mån som grundförmånen. Vid uppskjutet uttag av ålderspension skall motsvarande förhöjning av tillskottet ske. Dessa regler har bedömts vara nödvändiga för att inte rubba relationerna mellan de olika förmånerna. Reglernas närmare innebörd framgår av den föreslagna lagen om pensionstillskott samt specialmotiveringen till denna.

Som framgått av de synpunkter som redovisats i kapitel 7 har kommittén den uppfattningen att nuvarande relation mellan förmånernas storlek för gift och ogift pensionär bör ändras. Ändringar i konsumtionsmönstret och uppfattningen om makarnas ökande självständighet i ekonomiskt hänseende i förhållande till varandra motiverar detta. Kommittén föreslår därför att pensionstillskott skall utgå med samma belopp för gift som för ogift pensionär. Härigenom kommer relationen

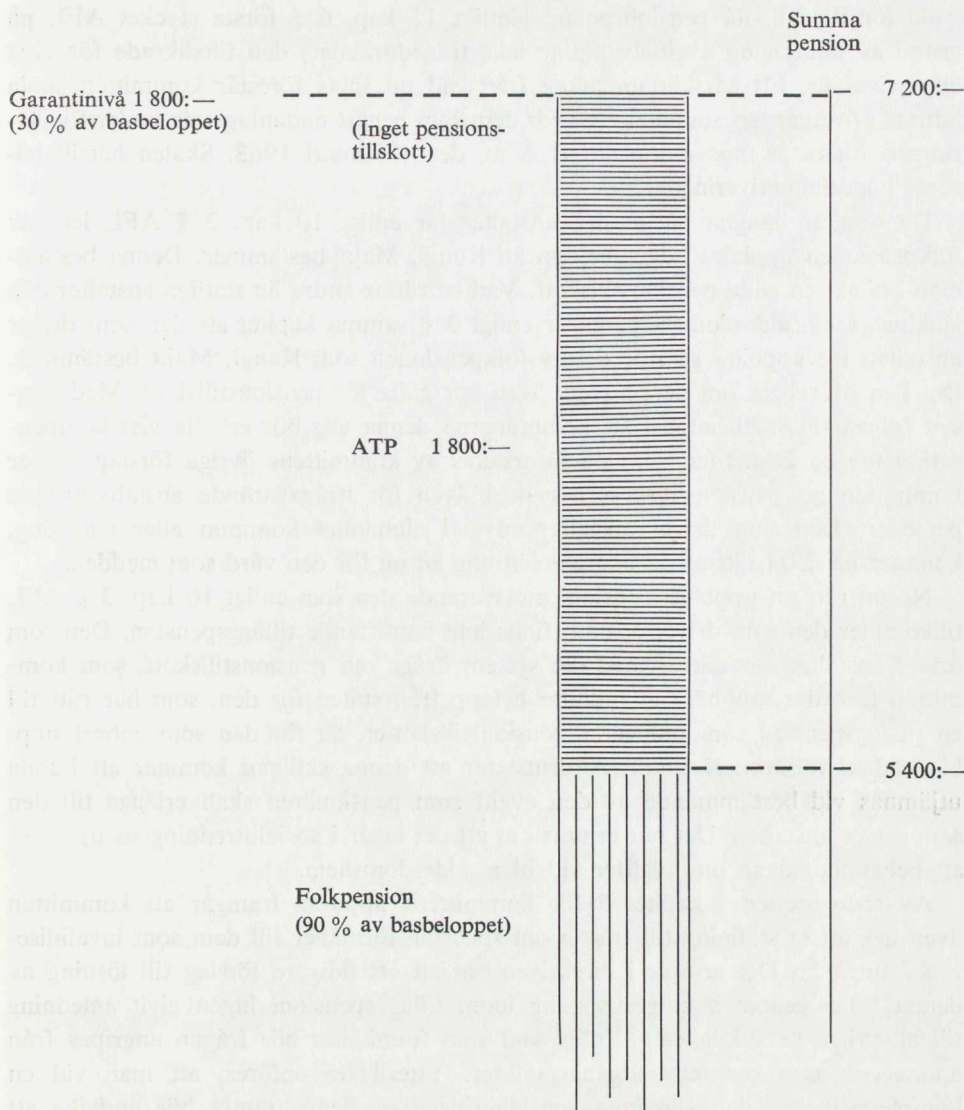
Fig. 3. Ensamstående pensionär med en tilläggspension av 900 kr.

mellan de totala pensionsförmånerna för gift och ensamstående successivt att ändras till den giftes förmån.

I den föregående framställningen har inte ifrågasatts att annan tilläggspension än pensionärens egen skall beaktas vid prövningen huruvida rätt till pensionstillskott föreligger. Kommittén finner att grundsatsen om vardera makens självständiga ställning i ekonomiskt avseende talar för en sådan ordning. Kommittén föreslår därför att makes tilläggspension inte skall beaktas vid bedömningen av den andra makens rätt till pensionstillskott. För detta ställningstagande talar förutom nämnda principiella utgångspunkt även administrativa skäl. Åtnjuter pensionär själv tilläggspension i form av änkepension bör denna däremot avräknas mot pensionstillskottet.

Fig. 4. Ensamstående pensionär med en tilläggspension av 1 800 kr.

En särskild svårighet när det gäller att avgöra om pensionstillskott skall utgå eller ej har de pensionärer berett som jämlikt 11 kap. 7 § AFL är eller varit undantagna från tilläggspensioneringen. Om pensionstillskott utan vidare skulle utgå till dessa, skulle de kunna erhålla en förmån som de inte skulle ha fått om de varit med i ATP. Å andra sidan bör det inte komma ifråga att generellt utestänga den som är undantagen från tilläggspensioneringen från möjligheten att erhålla pensionstillskott. Kommitténs överväganden i denna fråga har lett fram till en regel som innebär att till den som är eller varit undantagen från tilläggspensioneringen skall pensionstillskott utgå i den mån hans tilläggspension, om undantagande ej skett, tillsammans med pensionstillskottet inte skulle ha överstigit garantinivån. Genom en sådan regel skapas för den kategori som begärt undantagande full rätt-

visa i fråga om möjligheten att erhålla pensionstillskott. Motsvarande föreslås gälla för de fall, då pensionspoäng jämligt 11 kap. 6 § första stycket AFL på grund av underlåten avgiftsbetalning icke tillgodoräknats den försäkrade för visst eller vissa år. Ett särskilt undantag från vad nu sagts föreslår kommittén skola införas i övergångsbestämmelserna för dem som begärt undantagande under försäkringens första år men återinträtt fr. o. m. den 1 januari 1963. Skälen härtill beröres i specialmotiveringen.

De som är intagna på statliga anstalter får enligt 10 kap. 2 § AFL inte av folkpensionen uppbära högre belopp än Kungl. Maj:t bestämmer. Denna bestämmelse bör även gälla pensionstillskott. Vad beträffar andra än statliga anstalter och sjukhus, t. ex. ålderdomshem, gäller enligt 3 § samma kapitel att den som driver anstalten får uppbära så stor del av folkpensionen som Kungl. Maj:t bestämmer. Det kan övervägas om denna regel även bör gälla för pensionstillskott. Med hänsyn främst till skäligheten i att kommunerna denna väg bör erhålla viss kompensation för de kostnader, som de förorsakas av kommitténs övriga förslag, finner kommittén att pensionstillskott bör utgå även för ifrågavarande anstaltsvårdade personer. Den som driver anstalten, dvs. i allmänhet kommun eller landsting, kommer på detta sätt att få högre ersättning än nu för den vård som meddelas.

Någon rätt att uppbära pension, motsvarande den som enligt 10 kap. 3 § AFL tillkommer den som driver anstalt, finns inte beträffande tilläggs pension. Den som driver anstalten får därför med det system ifråga om pensionstillskott, som kommittén förordar, uppbära ett mindre belopp från staten för den, som har rätt till en tilläggs pension som reducerar pensionstillskottet, än för den som enbart uppbär sådant tillskott. Kommittén förutsätter att denna skillnad kommer att kunna utjämnas vid bestämmande av den avgift som pensionären skall erlagga till den som driver anstalten. Det bör erinras om att det ingår i socialutredningens uppdrag att behandla frågan om avgifter vid bl. a. ålderdomshem.

Av redogörelsen i kapitel 3 för kommitténs uppdrag framgår att kommittén även har att ta ställning till frågan om speciella förmåner till dem som invalidiserats i unga år. Det erinras i direktiven om att ett tidigare förslag till lösning av denna fråga genom s. k. gratispoäng inom tilläggs pensioneringen givit anledning till allvarliga betänkligheter. Enligt vad som framhålles bör frågan angripas från andra och mer generella utgångspunkter. Ytterligare anföres, att man vid en komplettering av den allmänna pensioneringen på denna punkt bör undvika att införa nyheter som bryter mot systemets allmänna konstruktion eller eljest mot dess grundläggande principer.

I anledning av nämnda uppdrag har inom kommittén diskuterats ett flertal olika förslag till lösning av frågan. Det har emellertid visat sig vara förenat med ytterligt stora svårigheter att åstadkomma en godtagbar avgränsning av den grupp som skulle bli berättigad till förmånen. Varje försök till en speciell lösning för denna grupp har visat sig medföra socialt svår motiverade olikheter och orättvisor gentemot andra pensionärgrupper. Såsom kommittén understrukit i sin allmänna motivering i kapitel 7 har det för kommittén framstått som särskilt viktigt att åstadkomma en generell lösning som omfattar alla pensionärer, alltså även den nu aktuella gruppen.

Kommittén har åstadkommit en sådan lösning genom sitt förslag om pensions-

tillskotten. Det har också framstått som angeläget att koncentrera de tillgängliga ekonomiska resurserna på en reform som kommer alla pensionärer tillgodo och som inte bryter enhetligheten i det nuvarande pensionssystemet. Med hänsyn till det anförda är kommittén icke beredd att nu föreslå pensionsförbättringar utöver pensionstillskotten för dem som invalidiserats i unga år. Kommittén har i ett senare betänkande att enligt nyligen erhållna tilläggsdirektiv göra en översyn av betydelsefulla familjepensionsfrågor. Härvid måste bland annat prövas pensionsförmånerna till kvinnor som invalidiserats medan de avhållit sig från förvärvsarbete för att vårda barn. I samband härmed kan det bli aktuellt att även göra en slutbedömning av de speciella pensionsproblemen för alla dem som invalidiserats i unga år.

Kostnaden för pensionstillskotten har (vid ett basbelopp av 6 000 kr.) beräknats till följande belopp i milj. kr.

Budgetår	Ålderspension	Förtids- pension	Hustru- tillägg	Änke- pension	Totalt
1969/70	148.7	23.1	9.4	7.6	188.8
1970/71	288.7	43.9	19.2	15.0	366.8
1971/72	419.1	62.4	29.4	21.9	532.8
1972/73	539.2	78.0	40.0	28.5	685.7
1973/74	650.0	89.7	51.0	34.2	824.9
1974/75	752.0	98.5	62.5	39.1	952.1
1975/76	840.0	103.7	74.3	42.8	1 060.8
1976/77	918.8	107.2	86.7	45.2	1 157.9
1977/78	978.7	109.5	99.3	46.2	1 233.7
1978/79	1 020.4	110.6	112.1	45.6	1 288.7

8.2 Inkomstprövning av kommunalt bostadstillägg m. m.

I kapitel 2 har lämnats en redogörelse för reglerna angående de inkomstprövade förmånerna inom folkpensioneringen. Såsom framgår av vad där sagts är hustrutillägg och kommunala bostadstillägg samt änkepensioner i anledning av dödsfall före den 1 juli 1960 underkastade inkomstprövning. Reglerna härom innebär, att förmånen minskas med pensionärens inkomster vid sidan av folkpensionen, således bl. a. med eventuellt utgående tilläggs-pension. Överstiger sidoinkomsten 1 700 kr. för ensamstående, sker minskning med $\frac{1}{3}$ av inkomst som ligger mellan 1 700 och 2 400 kr. och med $\frac{2}{3}$ av inkomst därutöver. För man och hustru är motsvarande gränobelopp sammanlagt 2 400 och 3 400 kr. Beträffande de ovan nämnda änkepensionerna sker dock avdrag med $\frac{1}{3}$ i alla inkomstlagen över 1 700 kr. Årsinkomster under 1 700 kr. för ensam och 2 400 kr. för makar medför ej något avdrag.

Vid inkomstprövningen avses med årsinkomst den inkomst, för år räknat, som någon kan antagas komma att åtnjuta under den närmaste tiden. I fråga om inkomstberäkningen finnes detaljerade regler. Det är att märka att folkpensionsförmån icke räknas såsom inkomst.

Såsom nämnts i kapitel 3 har kommittén erhållit i uppdrag att överse dessa regler. Den del av arbetsmarknadsutredningens betänkande (SOU 1965: 9) som behandlar inkomstprövning av vissa folkpensionsförmåner har överlämnats till pensionsförsäkringskommittén för att beaktas vid fullgörandet av dess uppdrag. Arbetsmarknadsutredningen har i denna del anført:

De nackdelar, som ur arbetsmarknadspolitisk synpunkt otvivelaktigt vidlåder de gällande reglerna för inkomstprövningen, synes emellertid ofrånkomliga, så länge pensions-systemet inrymmer inkomstprövade förmåner. På något längre sikt kommer dessa nackdelar att reduceras i takt med tillägspensioneringens utbyggnad. Utredningen finner det emellertid angeläget att de nu gällande avdragsreglerna omprövas med sikte på att så långt möjligt minska de ogynnsamma verkningarna av bestämmelserna. Det kan inte anses falla inom utredningens uppdrag att närmare behandla dessa frågor eller anvisa en lösning på härmed sammanhängande problem. Utredningen vill därför begränsa sig till att rekommendera, att gällande regler för inkomstprövning av vissa folkpensionsförmåner blir föremål för omprövning i särskild ordning.

Arbetsmarknadsutredningens invändningar mot reglerna för inkomstprövningen tar som synes sikte på de arbetsmarknadspolitiska verkningarna av inkomstprövningen. Det har även i andra sammanhang ofta framhållits, att inkomstprövningsreglerna inte bör ha en sådan utformning att det inte blir lönsamt för pensionärer att åtaga sig förvärsarbete. Ändringar har vid olika tillfällen skett vad beträffar avdragsfritt belopp och avdragsfaktor. Även med den utformning reglerna nu har uppkommer emellertid ovedersägligt kraftiga tröskeeffekter i vissa inkomstskikt — särskilt om man beaktar även skattefaktorn.

Den påtalade nackdelen med inkomstprövningen är mycket svår att komma ifrån. Inkomstprövningens innebörd är ju att förmånen reduceras i takt med inkomsternas — bl. a. arbetsinkomsternas — ökning. Grunden för inkomstprövningen är att behovssynpunkterna har ansetts särskilt framträdande när det gäller de ifrågasvarande förmånerna. De nuvarande reglerna får ses som en avvägning mellan å ena sidan intresset av att förvärsarbete blir lönsamt och å andra sidan angelägenheten av att kretsen av förmånsberättigade begränsas till de mest behövande.

Det är inte bara inom kommittén som dessa frågor varit föremål för uppmärksamhet. Vid åtskilliga tillfällen har i riksdagen och annorledes uppmärksammats de ogynnsamma konsekvenser som den sammanlagda effekten av beskattningen och reduktionen av de kommunala bostadstilläggen medför. Beskattningsfrågorna ligger dock utanför kommitténs uppdrag, varför kommittén har att hålla sig till förmånsidan när det gäller att söka en lösning på problemet.

Det av arbetsmarknadsutredningen uttalade önskemålet om en uppmjukning av inkomstprövningsreglerna får tolkas som en önskan att minska tröskeeffekten. Det kan givetvis diskuteras om denna minskning bör ske över hela det aktuella inkomstområdet eller koncentreras till lägre sidoinkomster. En ofrånkomlig följd av all ytterligare uppmjukning av avtrappningen är att man kommer högre i inkomstskikten innan den inkomstprövade förmånen helt upphör. Kostnadsökningar är också oundvikliga för varje ändring i antydd riktning.

Inom kommittén har olika uppslag att mildra tröskeeffekten diskuterats. En möjlighet skulle vara att avdragsfaktorn gjordes lägre än för närvarande och förslagsvis sattes till 50 procent samt att reduktionen började redan från första kronan i sidoinkomst. Härigenom skulle avtrappningen ske i lägre inkomstskikt och totalt sett efter en flackare kurva. En följd av en sådan ordning skulle emellertid bli att de pensionärer som har de minsta inkomsterna skulle få försämrade förmåner. För att undvika detta skulle det vara nödvändigt att höja den icke inkomstprövade delen av pensionen ganska avsevärt. En ytterligare svårighet ligger i det förhållandet att inkomstens storlek uppskattas i förväg. Denna ordning låter sig

mindre väl förena med en reduktion som inträder från första kronan av sidoinkomsten. Verkan av inkomststoppsskattningen, som i många fall med nödvändighet måste bli behäftad med en ganska hög grad av osäkerhet, skulle för den enskilde med små sidoinkomster säkerligen ofta komma att te sig omotiverat hård. Kommittén, som ingående övervägt den diskuterade ordningen, har icke ansett denna för närvarande vara någon framkomlig väg när den sökt en lösning på problemet.

En utväg att eliminera inkomstprövningsreglernas oförmånliga inverkan från arbetsmarknadspolitiska synpunkter skulle kunna vara att undanta arbetsinkomst från inkomstprövningen eller beakta arbetsinkomst till mindre del än fulla värdet. Sådana lösningar har ingående diskuterats inom kommittén men icke funnits godtagbara. Ett skäl härtill har varit svårigheten att avgränsa arbetsinkomsten från andra inkomster. Här kan erinras om att i inkomster av rörelse samt av jordbruks- och andra fastigheter ofta ligger dels arbetsinkomst och dels kapitalinkomst. Vidare är det mindre väl förenligt med det kommunala bostadstilläggets sociala syfte att utge det i alltför höga inkomstlägen. Det har inte synts kommittén välbefogat att påtvinga kommunerna att ge ut kommunala bostadstillägg till förvärvsarbete med höga förvärvsinkomster.

Kommittén har även när det gäller de inkomstprövade förmånerna kommit fram till att lösningen bör sökas efter mera generella linjer. Förbättringarna bör komma det stora flertalet av inkomstprövningen berörda pensionärer till del. De huvudsakliga nackdelarna med nuvarande regler är koncentrerade till de inkomstskikt, där reduktion sker med två tredjedelar av sidoinkomsterna. En sänkning av avdragsfaktorn i dessa inkomstskikt skulle emellertid inte komma de folkpensionärer till godo som har små sidoinkomster. Därför bör enligt kommitténs mening en sänkning av den nämnda avdragsfaktorn kombineras med någon ändring av reglerna som även pensionärer med låga inkomster har nytta av. Detta syfte tillgodoses enligt kommitténs uppfattning bäst genom en höjning av det avdragsfria beloppet.

Såsom inledningsvis framhållits medför varje minskning av avdragsfaktorn att den inkomstprövade förmånen följer med högre upp på inkomstskalan innan den sista kronan av förmånen faller bort. En höjning av det avdragsfria beloppet har liknande verkan. Dessa förhållanden sätter en gräns för möjligheterna att uppmjuka inkomstprövningen. Med nuvarande regler upphör det kommunala bostadstillägget på en ort, där detta är så högt som 5 000 kr., helt att utgå vid en årsinkomst inklusive folkpension om 14 500 kr. för ensamstående pensionär och 18 500 kr. för två makar. Det har för kommittén gällt att göra en avvägning mellan intresset av att tillgodose önskemålen att minska margineffekten och hänsynen till att inkomstprövad förmån inte bör utgå i alltför höga inkomstlägen. Kommittén har efter att ha prövat olika metoder stannat för att i fråga om samtliga inkomstprövade förmåner föreslå att det avdragsfria beloppet höjes till 2 000 kr. för ensamstående och 3 000 kr. för två makar tillsammans samt att — såvitt gäller hustrutillägg och kommunala bostadstillägg — reduktionen för inkomster utöver det avdragsfria beloppet skall ske med femtio procent. En sådan reform kommer alla pensionärer till godo, vilkas förmåner nu minskas genom inkomstprövningen. Margineffekten vid inkomstprövningen kommer inte i något inkomstskikt att överstiga femtio procent. Med de föreslagna reglerna kommer förmånerna vid ett

kommunalt bostadstillägg om 5 000 kr. att följa med upp till en total årsinkomst om 17 000 kr. för ensamstående pensionär och 20 500 kr. för två makar tillsammans där den inkomstprövade förmånen helt bortfaller.

Kostnaden för den föreslagna ändringen har beräknats till omkring 14 milj. kr. om året. Härav faller omkring 10 milj. kr. på kommunerna.

8.3 Pensionärsbostadsbidrag

Bestämmelserna om pensionärsbostadsbidrag återfinnes i *kungörelsen den 5 oktober 1962 (nr 542) om pensionärsbostadsbidrag*. Enligt dessa bestämmelser kan pensionärsbostadsbidrag utgå för lägenhet, som av kommun eller under medverkan av kommun uthyres till pensionär. Bidrag får dock inte utgå för lägenhet, som bebos av familj som åtnjuter familjebostadsbidrag. Som villkor för beviljande av pensionärsbostadsbidrag gäller, att lägenheten skall bebos av minst en person, som har uppnått 60 års ålder eller utan att ha uppnått denna ålder åtnjuter folkpension och som därjämte kan antagas vara ur stånd att med egna medel skaffa sig godtagbar bostad. Om särskilda skäl föreligger kan bidrag utgå för lägenhet, som bebos av annan mindre bemedlad person. I lägenheten får bostad beredas även åt annan person, som tillhör pensionärens hushåll och som lämpligen alltjämt bör sammanbo med honom. Vidare gäller som villkor för bidrag, att lägenheten efter ny- eller ombyggnad färdigställts tidigast den 1 juli 1946 samt att den är inrymd i hus, som uppförts eller ombyggt med stöd av bostadslån, egnahems-lån eller tertiärlån eller för vilket statligt räntebidrag beviljats.

Lägenhet för en person skall innehålla minst ett rum och kokvrå. Bebos lägenheten av två eller tre personer skall den innehålla minst ett rum och kök eller två rum och kokvrå. Är antalet boende större än tre kräves minst två rum och kök. Beträffande standarden i övrigt gäller som regel krav på att centraluppvärmning skall vara anordnad samt att inom lägenheten skall finnas vatten- och avloppsledning, vattenklosett och badrum eller duschrum. Undantag från kravet på enskilt bad- eller duschrum kan göras dels för lägenhet i flerfamiljshus, som färdigställts före den 1 januari 1961, och dels för lägenhet i tvåfamiljshus, om pensionären har tillgång till badrum i neutralt utrymme i huset. Krav på hiss gäller i princip för lägenhet i våningsplan två eller flera trappor över bottenvåningen. Kravet efterges dock tills vidare för lägenheter två trappor upp, i vissa fall även för lägenheter tre trappor upp.

Det årliga bidragsbeloppet per lägenhet är beroende av antalet skattekronor per invånare i kommunen på sätt som framgår av tabell 8.1.

Tabell 8.1.

Skattekronor per invånare	Bidrag per lägenhet, kr.
Under 24	625
24–25:99	575
26–27:99	525
28–29:99	475
30–31:99	425
32–33:99	375
34–35:99	325
36–37:99	275
38–39:99	225
40 eller däröver	175

Numera har antalet skattekrönor per innevånare i samtliga kommuner stigit så att det uppgår till 40 eller däröver. Bidraget utgår därför inte i något fall med högre belopp än 175 kr. per år.

Pensionärsbostadsbidrag beviljas av det kommunala förmedlingsorganet. Bidraget tillgodoföres pensionären genom att förmedlingsorganet tillser, att i hyresavtalet för lägenheten hyran upptages till högst det belopp, som motsvarar skillnaden mellan å ena sidan den totala årskostnaden för lägenheten och dess uppvärmning samt å andra sidan bidraget. Då pensionären hyr lägenhet av annan än kommunen skall denna genom avtal med hyresvärden åta sig att svara för återstående del av kostnaden för lägenheten. För utgivna bidrag får kommunerna ersättning av statsmedel kalenderårsvis. Ersättning beviljas av länsbostadsnämnden och utbetalas av bostadsstyrelsen.

Omfattningen av bidragsgivningen framgår av tabell 8.2., som redovisar antal kommuner, antal lägenheter och totalt bidragsbelopp åren 1963—1966, det sista året även med uppdelning länsvis.

Tabell 8.2.

Kalenderår/Län	Antal kommuner	Antal lägenheter	Bidragsbelopp Kronor
1963	620	17 968	2 994 570
1964	691	21 227	3 538 236
1965	751	25 123	4 125 719
1966	758	28 243	4 679 968
Stockholms stad	1	3 678	629 605
Stockholms län	40	1 788	289 910
Uppsala	22	988	167 586
Södermanlands	25	843	143 817
Östergötlands	38	1 332	212 323
Jönköpings	36	1 002	161 436
Kronobergs	33	689	110 939
Kalmar	42	1 080	180 739
Gotlands	10	180	28 994
Blekinge	20	481	77 709
Kristianstads	46	659	109 935
Malmöhus	45	1 557	261 608
Hallands	20	504	84 124
Göteborgs och Bohus	24	1 739	282 996
Älvsborgs	52	941	152 848
Skaraborgs	35	654	106 385
Värmlands	45	1 155	190 700
Örebro	24	878	149 079
Västmanlands	20	892	148 697
Kopparbergs	39	1 374	227 727
Gävleborgs	33	2 031	322 827
Västernorrlands	32	1 059	175 744
Jämtlands	31	619	109 033
Västerbottens	24	996	162 535
Norrbottnens	21	1 124	192 672

I kommitténs tilläggsdirektiv beröres frågan om pensionärsbostadsbidragen på följande sätt:

Vid sidan om folkpensionsförmånerna kan under vissa förutsättningar utgå statligt finansierade pensionärsbostadsbidrag, som avser att nedbringa bostadskostnaderna för pensionärer. Bostadsförbättringsutredningen har i sitt betänkande Bostadsstöd för pensionärer (SOU 1964: 41) föreslagit en ny utformning av pensionärsbostadsbidraget. Enligt förslaget skulle bidraget vara inkomstprövat, och reglerna för inkomstprövningen skulle anknyta till dem som gäller för de kommunala bostadstilläggen. Kommittén bör pröva,

om syftet med ifrågavarande bidrag kan tillgodoses inom ramen för ett folkpensions-system med nya inkomstprövade tilläggsförmåner.

Bostadsförbättringsutredningen föreslog i fråga om pensionärsbostadsbidragen väsentliga förändringar. Huvudregeln skulle vara att bidrag skulle utgå till alla folkpensionärer, om inkomsten understeg vissa gränser och bostaden uppfyllde vissa krav beträffande utrymme och utrustning. Detta betydde att rätten till bidrag inte längre var beroende av hustypen, tidpunkten för husets uppförande eller ombyggnad och sättet för finansieringen. En precisering och utökning av standardkraven föreslogs, särskilt beträffande utrymmesstandarden. Bidragets belopp föreslogs till 300 kr. för gift pensionär och 400 kr. för ogift pensionär. Till ett hushåll bestående av två gifta pensionärer skulle det sammanlagda bidraget alltså bli 600 kr. per år. Beträffande formen för inkomstprövningen förordade bostadsförbättringsutredningen en anknytning till de regler som gäller i fråga om bostadstilläggen. Innebörden av förslaget var att pensionärsbostadsbidrag med helt belopp skulle utgå till folkpensionärer som åtnjuter kommunalt bostadstillägg eller vilkas inkomst utöver den, som utgör gräns för rätten till kommunalt bostadstillägg, inte överstiger ett belopp motsvarande pensionärsbostadsbidraget. Halvt bidrag skulle utgå, om den överskjutande inkomsten var större än helt pensionärsbostadsbidrag men inte mer än dubbelt så stor.

Bostadsförbättringsutredningens förslag har icke genomförts. I stället har verksamheten med statliga förbättringslån till pensionärsbostäder på senare år kraftigt utbyggt.

Syftet med pensionärsbostadsbidragen när de infördes var att möjliggöra för folkpensionärer att efterfråga moderna bostäder. De krav på lägenhetens standard som nu gäller och även föreslogs av bostadsförbättringsutredningen som villkor för bidrag får ses mot bakgrund härav. När man skall ta ställning till om pensionärsbostadsbidragen skall kvarstå är det av största intresse att söka klargöra bidragens nuvarande betydelse. Bostadsstandarden över lag är högre nu än tidigare. Kommunernas aktivitet när det gäller att skaffa ändamålsenliga bostäder till pensionärerna har ökat och en fortsatt utveckling är på gång. Kommunsammanslagningarna har stor betydelse i detta avseende. Förbättringslånen har blivit en väsentlig faktor för tillgodoseendet av pensionärernas bostadsbehov. Höjningar av de kommunala bostadstilläggen och den allt vanligare anknytningen av dessa till den faktiska bostadskostnaden har också medverkat till att ge pensionärerna möjligheter att skaffa goda bostäder. På grund av dessa och andra skäl kan man konstatera att den stimulansseffekt som åsyftats med pensionärsbostadsbidragen numera inte har samma betydelse som tidigare. En annan omständighet som också gör att pensionärsbostadsbidragen minskat i betydelse är det förhållandet att bidragen numera utan undantag utgår med det lägsta beloppet, 175 kr. om året. Det totala bidragsbeloppet, omkring fem milj. kr. per år, är också sett i relation till kostnaderna för övriga pensionärsförmåner obetydligt. Mot bakgrund härav finner kommittén inte skäl att bibehålla pensionärsbostadsbidragen. Kommittén utgår från att den enskilde pensionären icke skall behöva få någon hyreshöjning på grund härav. Enligt en undersökning som gjorts i ett antal kommuner har hyran normalt inte höjts för pensionärerna då pensionärsbostadsbidragets belopp minskat på grund av höjt skatteunderlag i kommunen. Kommunerna har genom höjningar av en redan utgå-

ende kommunal hyressubvention eller genom justeringar av det kommunala bostadstillägget hållit pensionärerna skadeslösa. Kommittén utgår från att så kommer att ske även i samband med den förordade avvecklingen av pensionärsbostadsbidragen. För att ge möjligheter för kommunerna att vidta erforderliga anordningar bör bidragen avvecklas först fr. o. m. den 1 januari 1970.

8.4 Särskilda förmåner till svårt handikappade

I 9 kap. AFL behandlas tilläggsförmåner till folkpension m. m. Där återfinnes bl. a. bestämmelserna om invaliditetstillägg, invaliditetsersättning och vårdbidrag.

Invaliditetstillägg är en förmån som i vissa fall kompletterar ålders- eller förtidspension. Sådant tillägg utgår om den försäkrade är ur stånd att reda sig själv och på grund härav vid upprepade tillfällen dagligen är i behov av hjälp av annan samt hjälpbehovet uppkommit innan den försäkrade fyllde 63 år. Tillägget utgår vidare, om den försäkrade är blind och blindheten inträtt innan den försäkrade uppnått 63 års ålder. Invaliditetstillägg utgår slutligen till försäkrad, som uppbär partiell förtidspension, om den försäkrade utför förvärvsarbete men på grund av höggradig nedsättning i kroppsorgans funktion behöver avsevärd fortlöpande hjälp av annan person eller får vidkännas betydande merutgifter för färdmedel eller andra hjälpmedel för att kunna utföra arbetet. Med försäkrad som har förvärvsarbete jämställs försäkrad som studerar om han är berättigad till studiehjälp eller studiemedel eller bara på grund av behovsprövning är utesluten från sådan förmån. Invaliditetstillägg utgår ej till försäkrade som stadigvarande vårdas på vissa anstalter.

Invaliditetstillägg utgör 30 procent av basbeloppet (dvs. den 1 maj 1968 1 740 kr.).

Invaliditetsersättning utgår till vissa försäkrade, som ej åtnjuter pension. Sådan ersättning tillkommer dels försäkrad som är blind, om blindheten inträtt innan han fyllde 63 år, dels försäkrad som utför förvärvsarbete, om han på grund av höggradig nedsättning i kroppsorgans funktion behöver avsevärd fortlöpande hjälp av annan person eller får vidkännas betydande merutgifter för färdmedel eller andra hjälpmedel för att kunna utföra förvärvsarbete. Liksom i fråga om invaliditetstillägg jämställs studier med förvärvsarbete.

Barn under 16 år har rätt till vårdbidrag i form av invaliditetsersättning om barnet på grund av sjukdom, psykisk efterblivenhet, vanförhet eller annat lyte för avsevärd tid och i avsevärd omfattning är i behov av särskild tillsyn och vård.

Vårdbidrag utgår med 60 procent av basbeloppet. Annan invaliditetsersättning utgår med 60 procent (den 1 maj 1968 3 480 kr.) eller 30 procent (den 1 maj 1968 1 740 kr.) av basbeloppet allt efter hjälpbehovets omfattning eller merutgifternas storlek.

Såsom framgår av redogörelsen i kapitel 3 har till kommittén överlämnats ett flertal frågor angående förmåner till handikappade inom den allmänna pensioneringen. Hit hör frågor om storlek och gradering av invaliditetstillägg, invaliditetsersättning och vårdbidrag, vidare frågor om invaliditetstillägg och vårdbidrag till anstaltsvårdade, åldersgränsen för vårdbidrag samt åldersgränsen för hjälpbehovets inträde beträffande invaliditetstillägg och invaliditetsersättning. Kommittén har i sitt

tidigare delbetänkande (SOU 1965: 62) avgivit förslag i samtliga dessa frågor med undantag för dem som gäller storlek och gradering av invaliditetstillägg samt beträffande invaliditetstillägg till anstaltsvårdade för tid då dessa vistas annorstädes än på anstalten.

I sagda delbetänkande föreslog kommittén att invaliditetsersättningen skulle höjas till 60 procent av basbeloppet samt att en lägre nivå — 30 procent av basbeloppet — skulle införas. I fråga om invaliditetstillägget föreslogs ingen förändring. Beträffande tilläggets storlek anförde kommittén:

Vid avvägningen av tilläggsförmånernas belopp gör sig flera olika synpunkter gällande. I fråga om invaliditetstilläggen bör understrykas att dessa utgör en tilläggsförmån som kompletterar grundförmånen i form av förtidspension. Under sitt fortsatta arbete kommer kommittén att behandla frågan om grundförmånernas storlek. Då grund- och tilläggsförmånen åtminstone i viss utsträckning beträffande förevarande kategori handikappade måste ses som en helhet synes det kommittén icke möjligt att ompröva tilläggsförmånens belopp utan samband med grundförmånen. Kommittén är därför icke nu beredd att föreslå någon förändring av invaliditetstilläggets belopp. I samband med att kommittén i ett kommande betänkande framlägger förslag beträffande förtidspensionens storlek kommer även frågan om invaliditetstilläggets belopp att behandlas.

Kommittén gjorde följande uttalande beträffande frågan om gradering av invaliditetstillägget:

Enligt vad kommittén i det föregående avsnittet föreslagit bör frågan om invaliditetstilläggets utformning bli föremål för bedömning först i samband med att förslag framläggs beträffande grundförmånens belopp. Tillägget förutsättes alltså åtminstone tills vidare oförändrat utgöra 30 procent av basbeloppet.

När det gäller sådana tillägg som utgår på grund av den försäkrades hjälpbehov är tillägget inte direkt knutet till vissa kostnader. En viss uppmjukning i kravet på hjälpbehovets intensitet synes redan ha skett i praxis. Det torde därför kunna påstås att behovet av halva tillägg i dessa fall inte är särskilt framträdande. Förhållandet kan sägas vara i någon mån likartat i de fall då tillägg utgår för merutgifter i samband med förvärvsarbete. I sådana fall har merutgifterna tidigare i regel ej ansetts kvalificera för tillägg om de inte uppgått till ungefär tilläggets belopp. I senare praxis kan emellertid spåras en tendens till en något friare prövning av merkostnadernas storlek. Det får förutsättas att denna något liberalare praxis kommer att bestå. Den tillgodoser i huvudsak samma syfte som en gradering. Kretsen av tilläggsberättigade torde därigenom i praxis få en lämplig avgränsning. Om en måttlig överkompensation för kostnaderna i vissa fall skulle ske torde detta med hänsyn till den kategori det är fråga om knappast ge anledning till betänkligheter.

På grund av det anförda föreslår kommittén för närvarande ingen gradering av invaliditetstillägget. När frågan om tilläggets belopp under kommitténs fortsatta arbete blir föremål för bedömning måste givetvis också frågan om gradering av tillägget tas upp till förnyade överväganden.

Beträffande villkoren för erhållande av invaliditetstillägg kan helt allmänt sägas, att praxis — sedan invaliditetstillägget fick sin nuvarande utformning genom lagen om allmän försäkring — undergått en successiv utveckling i liberaliserande riktning. Som exempel på detta kan nämnas, att försäkringsdomstolen i åtskilligt flera fall än tidigare (se t. ex. Tidskrift för allmän försäkring 1968 s. 141 ff.) beviljat invaliditetstillägg till vissa psykiskt utvecklingsstörda personer, som vårdas i hemmet.

Kommitténs förslag om pensionstillskott innebär en väsentlig höjning av förtidspensionsnivån. Såsom nämnts kommer förtidspensionärerna att successivt erhålla

pensionshöjningar och därigenom garanteras en miniminivå som inom tio år kommer att överstiga nuvarande folkpensionsnivå med trettio procent av basbeloppet. Invaliditetstillägget är en tilläggsförmån som utgår utöver grundförmånen. Frågan om höjning och gradering av invaliditetstillägget bör bedömas mot denna bakgrund.

I kapitel 4.3 har lämnats en redogörelse för den hjälp i form av vård och hjälpmedel m. m. som pensionärerna erhåller vid sidan om den allmänna försäkringen. Här skall blott i korthet erinras om huvuddragen av de vårdinsatser som är av särskild betydelse för handikappade.

Landstingen lämnar bidrag till kostnaderna för vård i hemmen av långvarigt kroppssjuka, psykiskt utvecklingsstörda och psykiskt sjuka som behöver sjukvård. Bidragen utgår till ersättning åt hemsamarit eller annan kompetent vårdare. Några landsting har anställt särskild personal för hemsjukvården. Landstingens sammanlagda anslag år 1967 till hemsjukvård uppgick till 70 milj. kr. Därtill kom 6 milj. kr. till förmedlingscentraler, utlåning av material för hemsjukvård och fria läkemedel.

För att stimulera kommunerna till en utbyggnad av den sociala hemhjälpssamheten utgår sedan den 1 juli 1964 statsbidrag med 35 procent av kommunernas nettokostnader för hemhjälp till åldringar och invalider. Bidraget avser kommunernas personalkostnader för hjälp i de enskilda hemmen, med avdrag för avgifter.

Kommunernas nettokostnader för den sociala hemhjälpens beräknas för 1967 till cirka 260 milj. kr., varav cirka 90 milj. kr. täcks av statsbidrag.

Den sociala hemhjälpens till åldringar och handikappade lämnas nu till drygt fyra femtedelar av hemsamariter och i övrigt av hemvårdarinnor. Antalet hemsamariter har sedan 1964 ökat från cirka 20 000 till omkring 35 000 i början av 1967. Hemsamariternas arbetsinsatser under 1967 kan beräknas omfatta cirka 24 milj. arbetstimmar. Under 1967 beräknas därigenom minst 170 000 åldringar och handikappade ha fått hemhjälp genom samhällets försorg.

Olika slag av hjälpmedel, som genom statsbidrag kostnadsfritt står till förfogande för handikappade, är också ett viktigt led i samhällets åtgärder för att underlätta de handikappades livsföring. Anslagen för detta ändamål är för budgetåret 1967/68 41 milj. kr. Handikapputredningen har i betänkandet »Bättre hjälpmedel för handikappade» (SOU 1967: 60) bland annat behandlat frågan om statsbidragen till hjälpmedel och föreslagit väsentliga förbättringar i detta hänseende. Förslag på grundval av betänkandet har förelagts innevarande års riksdag (prop. 1968: 41) och har numera godkänts av riksdagen. Kommittén vill i detta sammanhang erinra om att handikapputredningen enligt sina direktiv har att uppmärksamma frågor om de handikappades resor och transporter.

Frågan om höjning och gradering av invaliditetstilläggen får enligt kommitténs uppfattning ses som en del av frågan om förbättrat stöd åt de svårast handikappade. Som framgår av den ovan lämnade översikten beträffande vissa vårdinsatser utgår till ifrågavarande grupp också andra förmåner än invaliditetstillägg från det allmänna. Den svårt handikappade, som inte vårdas på institution, har ofta förmåner från mer än ett håll, t. ex. invaliditetstillägg, hemsjukvårdsbidrag och kostnadsfria hjälpmedel. Utöver den höjning av grundförmånerna inom pensioneringen som kommittén föreslår kan det för dessa grupper finnas anledning att ge företrädare

åt ökade vårdinsatser framför en justering av invaliditetstilläggets belopp. En fördel med hjälpåtgärderna utanför den allmänna försäkringen är att dessa åtgärder mera kan anpassas efter individuella behov.

De förmåner som ligger utanför den allmänna försäkringen omfattas inte av kommitténs uppdrag. Enligt kommitténs mening är det emellertid inte möjligt att rationellt behandla hithörande frågor om man inte samtidigt skaffar sig en helhetsbild av hur olika samhällsåtgärder för dessa grupper verkar och hur de bör vara utformade. Mycket talar för att utbyggnaden av hjälpåtgärderna för de handikappade i framtiden mera bör inriktas på individuellt anpassade åtgärder.

För att komma till rätta med vad som behöver göras och få en samordnad lösning av problemen krävs att man går närmare in på vad primärkommunerna och landstingen skall göra i dessa hänseenden. En samordning måste komma till stånd, där man beaktar kostnadsfördelningsfrågorna och de utgående förmånernas samlade storlek för den enskilde. Det faller utanför ramen för kommitténs arbete att behandla dessa frågor, som därför måste tas upp i annat sammanhang.

Med hänsyn till det anförda är kommittén icke beredd att nu förorda någon höjning eller gradering av invaliditetstillägget.

Såsom nämnts i inledningen till detta kapitel har kommittén även att ta ställning till frågan om invaliditetstillägg till den som vårdas på anstalt under tid då han vistas annorstädes än på anstalten. Frågan har aktualiserats i motion till 1967 års riksdag och sedermera överlämnats till kommittén.

Beträffande folkpensioneringens grundförmåner gäller ifråga om anstaltsvårdade följande regler. Till pensionärer på statlig anstalt utbetalas endast reducerad pension (1 020 kr. om året). Beträffande pensionär på kommunal anstalt (ålderdomshem) utbetalas folkpensionen till kommunen, som är skyldig att tillhandahålla pensionären fickpengar (1 020 kr. om året). Pensionär på sjukhus erhåller själv sin pension men erlägger vårdavgift (5 kr. om dagen). Dessa regler har endast avseende på folkpensioneringen. För tilläggspensioneringens del finnes inga speciella regler i detta avseende. Detta innebär att tilläggspension utbetalas till fulla beloppet till pensionären själv oavsett på vilken typ av anstalt han vistas.

Invaliditetstillägg utgår ej till den som stadigvarande vårdas på anstalt som tillhör staten eller kommun eller landstingskommun eller på enskild anstalt med statsbidrag.

Sedan den 1 juli 1966 kan barn, som stadigvarande vårdas på anstalt, tillerkännas vårdbidrag för tid då barnet under minst två veckor i följd vistas utom anstalten utan att vårdas genom dess försorg. Till grund för denna regel ligger kommitténs förslag i det tidigare delbetänkandet (SOU 1965: 62). Kommitténs förslag gick dock ut på att för rätt till vårdbidrag skulle krävas vistelse utom anstalten i minst en kalendermånad.

Av motiveringen i den nu aktuella motionen framgår att vårdbidragsreglerna har tjänat som förebild för motionärens förslag. Invaliditetstillägg borde principiellt komma dem tillgodo, som vistas utom anstalt, under förutsättning att tiden för vistelsen utom anstalten ej är alltför kort. Enligt kommitténs uppfattning är det emellertid inte möjligt att göra några direkta jämförelser med vårdbidragsreglerna. I fråga om vårdbidragen kan man utgå ifrån att samtliga de anstaltsvårdade med några få undantag i och för sig är berättigade till vårdbidrag. Man kan inte göra

samma antagande beträffande invaliditetstilläggen. Rekvisiten för invaliditetstillägg är annorlunda än för vårdbidrag. En ytterligare svårighet är att en bedömning i varje särskilt fall måste ske om hjälpbehovet uppkommit före 63-årsåldern. Om hjälpbehovet uppkommit senare är ju invaliditetstillägg uteslutet redan av detta skäl. Det skulle beträffande ett stort antal fall vara förenat med mycket stora svårigheter att göra en sådan bedömning. Det bör vidare nämnas, att den som utskrivs från anstalt och befinner sig i ett sådant tillstånd, som berättigar honom till invaliditetstillägg, blir berättigad till sådant tillägg.

Ytterligare bör framhållas att motionsförslaget går ut på att anstaltsvårdade på alla slag av anstalter, alltså även sjukhus, skulle bli berättigade till invaliditetstillägg vid vistelse utom anstalten. Det bör erinras om att det s. k. överskottsproblemet beträffande vårdtagare på sjukhus m. fl. anstalter ännu inte är löst. Frågan om invaliditetstillägg vid vistelse utom anstalten synes därför inte kunna bedömas utan hänsynstagande till överskottsproblemet.

Det sagda ger en antydning om de svårigheter som är förenade med en lösning av frågan enligt de generellt verkande regler som försäkringsförmånerna måste följa. Kommittén vill därför ifrågasätta om inte även i detta fall lösningen bör sökas genom individuellt anpassad hjälp, t. ex. i hemsjukvårdsbidragets form. Frågan bör lämpligen behandlas i anslutning till de i det föregående förordade övervägandena rörande invalidförmåner av olika slag.

8.5 Pensionspoäng till den som åtnjuter partiell förtidspension

Som nämnts i kapitel 3 har kommittén enligt sina direktiv att utreda frågan om rätt för den som åtnjuter partiell förtidspension att förvärva ytterligare pensionsrätt inom tilläggspensioneringen.

Rätt till tilläggspension grundas enligt 11 kap. 1 § AFL på inkomst av förvärvsarbete. För varje år försäkrad haft sådan inkomst överstigande basbeloppet skall för honom beräknas pensionsgrundande inkomst. Sådan beräkning skall dock icke ske bl. a. för år varunder försäkrad åtnjuter förtidspension (sjukbidrag) enligt lagen om allmän försäkring. För år, för vilket pensionsgrundande inkomst fastställts, skall enligt 11 kap. 6 § AFL den försäkrade tillgodoräknas pensionspoäng. Den som åtnjuter tilläggspension i form av förtidspension grundande sig på s. k. antagandepoängberäkning, äger tillgodoräkna sig antagandepoängen som pensionspoäng. Reglerna för antagandepoängberäkningen innebär att dessa poäng som regel ger ett uttryck för hans förvärvsförmåga som fullt arbetsför.

De nämnda reglerna innebär för den som åtnjuter partiell förtidspension enligt AFL följande. Den arbetsinsats den försäkrade utför under år, då han åtnjuter förtidspension, saknar betydelse för vilka pensionspoäng han tillgodoföres. Om han åtnjuter förtidspension från tilläggspensioneringen med antagandepoängberäkning är han garanterad att få behålla antagen pensionspoäng, oavsett om han arbetar mera eller mindre än som motsvaras av den antagna invaliditeten. Åtnjuter han enbart folkpension i form av förtidspension eller uppbär han tilläggspension av samma slag utan antagandepoängberäkning, tillgodoföres han icke pensionspoäng.

Arbetsgivare, som i sin tjänst har arbetstagare som åtnjuter förtidspension från

den allmänna försäkringen, betalar arbetsgivareavgift för lönen till denne enligt samma regler som gäller för arbetstagare i allmänhet. Man har här med hänsyn till avgiftens kollektiva karaktär icke funnit skäl att upprätthålla strikt samband mellan erläggande av avgifter och förvärv av pensionsrätt. Samband upprätthålles däremot i de fall förtidspensionären har inkomst av annat förvärvsarbete än anställning. Han skall då icke erlägga tilläggs pensionsavgift för denna inkomst (19 kap. 3 § AFL).

Frågan om de som åtnjuter förtidspension skulle kunna förvärva ytterligare pensionsrätt genom sina förvärvsinkomster berördes redan av pensionsutredningen. I sitt slutbetänkande (SOU 1955: 32) föreslog utredningen ett system, enligt vilket den som åtnjöt invalidpension skulle gottskrivas s. k. fripoäng, för vilka premie icke skulle behöva erläggas. Fripoängen skulle svara mot invaliditetsgraden så att en partiell invalid endast gottskrevs fripoäng svarande mot en i förhållande till invaliditeten bestämd del av de s. k. invalidpoäng, som enligt utredningens förslag skulle ligga till grund för beräkningen av invalidpensionerna. Invalidpensionären skulle för sina förvärvsinkomster få räkna premiepoäng fullt ut. Hans ålderspension blev sålunda beroende dels av fripoängen och dels av den premiepoäng han förvärvat genom sitt förvärvsarbete.

Om försäkringstagaren upphörde att vara invalid skulle enligt pensionsutredningens förslag fripoäng icke utgå i fortsättningen. De redan förvärvade fripoängen skulle emellertid kvarstå och få tillgodoräknas vid bestämning av ålderspension eller invalidpension vid eventuellt senare inträffade invaliditetsfall. Om en person, som tidigare varit invalid, efter reaktivering åter blev invalid skulle enligt utredningens förslag såväl fripoäng som premiepoäng beaktas vid bestämmandet av den nya invalidpensionen.

I lagen om allmän tilläggspension blev huvudprincipen, att förtidspensionärens faktiska inkomster icke skulle ha någon betydelse för hans pensionsrätt i framtiden. I 4 § nämnda lag stadgades sålunda, att beräkning av pensionsgrundande inkomst icke skulle göras bl. a. för år då den försäkrade åtnjöt invalidpension eller sjukbidrag enligt lagen om folkpensionering. (Här bortses från visst undantagsfall angående invaliditet enbart på grund av blindhet.) Att sådan pension som nu sagts utgick uppställdes samtidigt som förutsättning för förtidspension enligt lagen om allmän tilläggspension (14 §). Den, vars förtidspension beräknades med hjälp av s. k. antagandepoäng, fick enligt 9 § lagen om allmän tilläggspension tillgodoräkna sig antagandepoängen som pensionspoäng. Annan förtidspensionär gavs ingen möjlighet att förvärva poäng av sistnämnda slag.

Bestämmelserna om förtidspensioneringen i lagen om allmän tilläggspension var i stora stycken provisoriska. Förslag till en omfattande omarbetning av dem framlades av 1958 års socialförsäkringskommitté i betänkandet om förtidspensionering och sjukpenningförsäkring m. m. (SOU 1961: 29). Kommittén föreslog i detta bl. a. nya regler, gemensamma för folk- och tilläggspensioneringen, om invaliditetsbegreppet och om invaliditetsgraderingen. Som en följd härav förordade kommittén en sådan jämkning av bestämmelserna i 4 § lagen om allmän tilläggspension, att endast förtidspension, grundad på beräkning av antagandepoäng, skulle medföra att pensionsgrundande inkomst icke vidare fick tillgodoräknas. Om en förtidspensionär erhöll pension endast från folkpensioneringen eller från tilläggs pensio-

neringen utan beräkning av antagandepoäng fann kommittén det rimligt att han fick tillgodoräkna sig sin inkomst som pensionsgrundande.

Socialförsäkringskommitténs förslag att för försäkrad, som åtnjuter förtidspension, beräkning av pensionsgrundande inkomst skall vara utesluten endast för år, för vilket s. k. antagandepoäng tillgodoräknas honom, kritiserades under remissbehandlingen bl. a. av försäkringsdomstolen. Domstolen framhöll, att den föreslagna ändringen fick till följd att en förtidspensionär med ingen eller ringa anknytning till tilläggspensioneringen kunde komma att försättas i förmånligare läge än en förtidspensionär med den fastare anknytning som tillgodoräknande av antagandepoäng förutsätter. Den förra kunde nämligen i motsats till den senare förvärva pensionspoäng genom förvärvsarbete efter pensionsfallet. Av förslaget framgick inte — framhöll domstolen — när och på vad sätt sålunda förvärvade pensionspoäng skulle inverka på pensionsberäkningen. Enligt domstolens mening kunde det starkt ifrågasättas, om ändringsförslaget borde genomföras för det dåvarande. Riksförsäkringsverket anförde liknande synpunkter och ansåg att starka skäl talade för att avgörandet av frågan om pensionsrätt i förevarande fall fick bli beroende av ytterligare överväganden. I avvaktan på resultatet av dessa överväganden borde enligt verkets mening en försäkrad över huvud taget inte ges möjlighet till förvärv av pensionspoäng för år under vilket förtidspension utgått.

I propositionen (1962: 90) med förslag till AFL upptogs icke socialförsäkringskommitténs förslag i nu förevarande hänseende. Tilläggspensionslagens principer om beräkning av pensionsgrundande inkomst för invalider föreslogs överförda till AFL. Inga andra ändringar förordades än som betingades av att folk- och tilläggspensioneringen sammanfördes i samma lagverk och att invaliditetsgraderingen föreslogs reviderad. Som skäl till sitt ståndpunktstagande anförde föredragande departementschefen:

Syftet med förslaget i denna del, nämligen att öppna större möjligheter för invalider att med sin återstående förvärvsförmåga tjäna in tilläggspension, är behjärtansvärt. Förslaget står också i överensstämmelse med tilläggspensioneringens grundtanke att förvärvsarbete skall grunda pensionsrätt. Kommitténs förslag leder emellertid, såsom framhållits av försäkringsdomstolen och riksförsäkringsverket, till att en förtidspensionär som före pensionsfallet haft ingen eller ringa anknytning till tilläggspensioneringen kan komma att få en bättre ställning än en förtidspensionär med den fastare anknytning till systemet, som är en förutsättning för tillgodoräknande av antagandepoäng. En sådan konsekvens kan inte anses tillfredsställande. Vidare har kommittén ej berört problemet hur och under vilka förutsättningar de pensionspoäng, som pensionären tjänar in, skall läggas till grund för beräkning av hans pension. Ställning måste tagas till sådana frågor som huruvida de nyförvärvade pensionspoängen skall få brukas till förhöjning av redan utgående förtidspension och efter vilka grunder i så fall en eventuell gränsdragning skall ske med hänsyn till de invaliditetsorsaker, som ligger i tiden före det den försäkrade började uppbära pension, och de som inträffat därefter. Här möter flera vanskliga problem. Man måste se till att det inte öppnas vägar för spekulation på systemets bekostnad. Innan ett definitivt ställningstagande sker måste frågan utredas ytterligare, och jag är därför inte beredd att nu förorda en lagändring i enlighet med kommitténs förslag.

Riksdagen godtog vad föredragande departementschefen anförde.

Som framgått av det föregående innebär de nuvarande reglerna i AFL, att en förtidspensionärs förvärvsinkomster saknar betydelse för hans pensionsrätt i framtiden. Om tilläggspensionen utgår med hjälp av antagandepoängberäkning är han

garanterad vissa poäng även i fortsättningen. I annat fall kan han ej förvärva poäng så länge han är förtidspensionär. Man har riktat den invändningen mot de nuvarande bestämmelserna att de står i mindre god överensstämmelse med den för tilläggs pensioneringen grundläggande principen om att inkomst av förvärvsarbete skall grunda pensionsrätt. En förtidspensionär som ökar sina inkomster, får icke tillgodoräkna sig detta i pensionshänseende.

Det föreliggande problemet torde dock ha begränsad omfattning. Antalet personer, som uppbär partiell förtidspension, har blivit färre än man tidigare räknade med. I december 1967 åtnjöt 4 025 personer en tredjedel av hel förtidspension från folkpensioneringen och 9 500 personer två tredjedelar av hel förtidspension från folkpensioneringen. För tilläggs pensioneringen var motsvarande siffror 1 654 respektive 2 476, varvid är att märka att de allra flesta av dem, som åtnjöt förtidspension från tilläggs pensioneringen, också åtnjöt sådan pension från folkpensioneringen. Siffrorna får alltså icke sammanläggas. Vidare bör understrykas, att årsinkomster, som icke når upp till basbeloppet, med nuvarande regler för poängberäkning saknar all betydelse i förevarande sammanhang. Det torde inte vara så vanligt att förtidspensionären har en inkomst som överstiger vad som motsvaras av antagandepoängen som ju vanligen grundas på vad vederbörande förtjänade före pensionsfallet, dvs. då han som regel var fullt arbetsför. Det bör också framhållas, att en icke ringa del av dem som åtnjuter partiell förtidspension enbart från folkpensioneringen är hemmafruar utan inkomst av förvärvsarbete. För dessa saknar frågan all betydelse.

Pensionsutredningen föreslog på sin tid en i och för sig konsekvent lösning av nu förevarande problem. Förtidspensionären skulle få tillgodoräkna sig en mot invaliditeten svarande del av antagandepoängen. All inkomst skulle han därutöver få tillgodoräkna sig i pensionshänseende. Den nämnda lösningen förutsätter emellertid en proportionell invaliditetsgradering så att förtidspensionen utgår i proportion till arbetsförmågans nedsättning. Ett sådant system förordades också av utredningen. I den norska folkpensioneringen, som i princip har proportionell invaliditetsgradering, har man också motsvarande system.

I AFL har man valt en s. k. regressiv invaliditetsgradering. En nedsättning av arbetsförmågan med femtio procent ger sålunda enligt AFL blott en tredjedel av full förtidspension. Om det regressiva systemet skall bibehållas — och annat har kommittén icke att utgå ifrån — är det svårt att i AFL införa ett system som överensstämmer med det nyss nämnda utan att bryta sönder kontinuiteten i pensionssystemet. Skulle man införa ett system helt enligt norsk modell skulle man försämra situationen för många förtidspensionärer i Sverige. De som åtnjuter förtidspension med antagandepoängberäkning skulle sålunda gå miste om en del av den garanti, som ligger i nuvarande regler och som innebär att en arbetsinsats, som understiger den antagna, aldrig räknas förtidspensionären till nackdel.

Ett uppslag till lösning av förevarande problem, som diskuterats av kommittén, går ut ifrån principen om att all förvärvsinkomst skall vara pensionsgrundande för förtidspensionären. Detta skulle knappast möta några svårigheter beträffande dem som åtnjuter förtidspension enbart från folkpensioneringen eller från tilläggs pensioneringen utan antagandepoängberäkning. Dessa skulle kunna tillgodoföras poäng i vanlig ordning. När det däremot gäller dem som åtnjuter förtidspension med

sådan beräkning förhåller sig saken annorlunda eftersom de redan får så många poäng som de kan antagas ha intjänat om de varit fullt friska. Det skulle innebära en orimlig överkompensation om den som hade antagandepoäng ovanpå dessa fick lägga de poäng han förvärvade på grund av sitt förvärvsarbete. Man kunde kanske tänka sig, att de på grund av förvärvsarbete intjänade poängen fick tillgodoräknas endast om de översteg de antagandepoäng, som förtidspensionären tillgodoräknas. Den försäkrade skulle med andra ord få tillgodoräkna sig det som var för honom förmånligast — antagandepoängen eller de på grund av förvärvsarbete intjänade poängen.

Även mot ett system av det slag som sist nämnts kan åtskilliga invändningar riktas. När det gäller dem som har partiell pension kan sålunda den erinringen framställas, att de icke alltid får tillgodoräkna sig en arbetsinsats som överstiger den antagna. Ett exempel kan närmare belysa detta. En person, vars arbetsförmåga har bedömts vara nedsatt till hälften och som tillerkänts en tredjedel av hel förtidspension, har ett år en inkomst, som ger honom lika många pensionspoäng som de antagandepoäng, på vilken förtidspensionen beräknats. Dessa poäng motsvarar medeltalet av intjänade poäng under vissa år före invaliditetsfallet, då hans arbetsförmåga ännu ej var reducerad. Hans nyssnämnda inkomst kommer inte med det ovan angivna systemet att vara till någon nytta för honom, trots att hans arbetsinkomst varit avsevärt större — i princip dubbelt så stor — än vad man kunnat förmoda på grundval av invaliditetsbedömningen. Än svårare blir det för den som har två tredjedels eller hel förtidspension att få någon nytta av systemet.

Om förtidspensionären skulle ges möjlighet att genom arbete förvärva pensionspoäng uppstår frågan om hur dessa skulle få användas. Det torde därvid till en början vara klart, att de bör få tillgodoräknas vid ålderspensionens bestämmande. När det gäller förtidspensionen uppstår däremot åtskilliga svårlösta problem. Man kan knappast tänka sig att förtidspensionären successivt skulle få tillgodoräkna sig de nyförvärvade poängen för förbättring av den utgående förtidspensionen. Detta strider mot den vanliga principen att pensionens storlek bestäms efter förhållandena vid pensionsfallets inträffande och därefter beräknas efter oförändrad grund. Om invaliditeten skulle förbättras eller försämrats så att en ändrad gradering göres är det tveksamt om hänsyn bör tagas till under invaliditeten förvärvade pensionspoäng. Mera klar är däremot situationen om förtidspensionären först helt tillfrisknar och därefter ånyo drabbas av invaliditet eller om han drabbas av ett invaliditetstillstånd som är helt artskilt från den ursprungliga invaliditeten. I sådana fall får man tänka sig att hänsyn toges till de nyförvärvade poängen.

Även avgiftssidan påkallar intresse vid en lösning av det slag kommittén diskuterat. Som förut nämnts betalar arbetsgivare avgifter enligt vanliga regler för förtidspensionär, som han har anställd i sin tjänst. Beträffande inkomst av anställning uppkommer sålunda inga problem. Förtidspensionär, som har inkomst av annat förvärvsarbete än anställning, är däremot befriad från att erlägga tilläggs-pensionsavgift. Om hans inkomster i princip blir pensionsgrundande bör han också betala den avgift, som belöper på annan inkomst av förvärvsarbete än anställning. Man skulle kanske kunna tänka sig att inskränka betalningsskyldigheten till år då de poäng som förvärvats på grund av förvärvsarbete överstiger antalet antagandepoäng eller då förtidspensionen är bestämd utan antagandepoängberäk-

ning. Även en så generös regel skulle emellertid ibland vara till nackdel för vederbörande. För att han skall få någon nytta av avgiftsbetalningen såvitt avser ålderspension måste han således i allmänhet ha pensionsgrundande inkomst i tre år. Har han icke detta är år, för vilket han erlagt avgift, utan värde.

Om det föreliggande problemet kan sammanfattningsvis sägas, att det kvantitativt sett har en liten betydelse. Vidare är att märka att nuvarande ordning ofta är gynnsam för dem som åtnjuter förtidspension med antagandepoängberäkning men många gånger är ogynnsam för andra förtidspensionärer. En lösning, som enbart berör sistnämnda pensionärer, har den nackdelen med sig att den kommer att gynna dessa i förhållande till den som har låg pension med antagandepoängberäkning. Ett tröskelförhållande uppstår alltså. En ordning, som berör alla förtidspensionärer, skapar orättvisor mellan olika kategorier av dem som uppbar förtidspension med antagandepoängberäkning. Även här blir det alltså fråga om tröskelproblem. Varje lösning kommer dessutom att medföra problem såväl ifråga om hur de nyförvärvade poängen skall få användas som ifråga om avgiftsbetalningen.

Kommitténs huvudförslag om pensionstillskott gynnar särskilt dem som har låg eller ingen tilläggspension, dvs. just dem för vilka nuvarande poängberäkningsbestämmelser kan sägas vara till nackdel. De invändningar som kan resas mot nuvarande ordning förlorar alltså i styrka efter hand som pensionstillskotten växer. Med hänsyn härtill och till de ovan redovisade olägenheterna om bestämmelserna utformas på annat sätt anser kommittén att tillräckliga skäl saknas för att ändra reglerna om beräkning av pensionspoäng för den som åtnjuter partiell förtidspension.

8.6 Rätt till förtidspension för den som gjort förtida uttag av ålderspension

Enligt 6 kap. 1 § AFL kan en försäkrad erhålla folkpension i form av ålderspension för tid före den månad, under vilken han fyller 67 år, dock tidigast från och med den månad, då han uppnår 63 års ålder. Samma rätt föreligger enligt 12 kap. 1 § beträffande tilläggspension i form av ålderspension under förutsättning att den försäkrade har det erforderliga antalet pensionspoäng.

Förtida pensionsuttag medför en reducering av pensionsbeloppen — både beträffande folkpensionen och tilläggspensionen — med 0,6 procent för varje månad, som då pensionen börjar utgå återstår till den månad, under vilken den försäkrade fyller 67 år. Tidigast medgivna pensionsuttag reducerar således pensionsbeloppet med 28,8 procent. Det lägre beloppet vid förtida uttag blir därefter gällande till livets slut. Det en gång fastställda reducerade pensionsbeloppet kan nämligen ej utbytas mot förtidspension, även om den försäkrade före 67 års ålder skulle få sin arbetsförmåga så nedsatt, att han annars skulle vara berättigad till hel förtidspension och vid fyllda 67 år till ålderspension med normalbeloppet. Det kan ej heller utbytas mot änkepension.

Tidpunkten för uttaget av ålderspension är rörlig också i motsatt riktning. Uttaget av såväl folkpension som tilläggspension kan uppskjutas till en senare månad än den, under vilken den försäkrade fyller 67 år. Pensionsbeloppen ökar därvid med 0,6 procent för varje månad som pensionsuttaget uppskjutes. Denna effekt har emellertid ett uppskjutande av uttaget av ålderspension endast till den månad,

under vilken den försäkrade fyller 70 år. Sker pensionsuttaget fr. o. m. denna månad, uppgår förhöjningen av pensionsbeloppet till 21,6 procent.

Arbetsmarknadsutredningen har gjort vissa kritiska reflektioner angående dessa regler. I skrivelse den 4 mars 1966 har Kungl. Maj:t förordnat, att den del av arbetsmarknadsutredningens betänkande Arbetsmarknadspolitik (SOU 1965: 9), som behandlar förtida uttag av ålderspension, skall överlämnas till pensionsförsäkringskommittén att av kommittén beaktas vid fullgörandet av dess uppdrag. Arbetsmarknadsutredningen har i denna fråga anfört (s. 414):

Den i lagen om allmän försäkring införda rörligheten i fråga om tidpunkten för pensionsuttaget är ur utredningens synpunkt värdefull både genom att den underlättar de äldres anpassning i samband med avtagande arbetsförmåga och genom att den stimulerar till arbetsinsatser, som innebär att den äldre arbetskraften tillvaratas också efter uppnådd pensionsålder.

Mot denna bakgrund finner utredningen det så mycket mer angeläget att påpeka, att de gällande reglerna i ett avseende är så utformade, att fördelarna med det rörliga pensionsuttaget begränsas. Bestämmelsen att det vid förtida uttag med viss andel reducerade pensionsbeloppet blir gällande till livets slut gör att ett förtida uttag av ålderspension för den försäkrade innebär ett betydande risktagande. Medvetandet härom måste verka hämmande på intresset för att utnyttja det rörliga pensionsuttaget och inskränker därigenom den valfrihet, som bestämmelserna avser att ge. I extrema fall kan bestämmelserna få till följd, att den försäkrade får betala en månads förtida uttag av ålderspension med en reduktion för resten av livet med 28,8 procent av det pensionsbelopp, som annars skulle ha utgått. Utredningen finner inte, att dessa konsekvenser av de gällande bestämmelserna är rimliga. Enligt utredningens uppfattning borde pensionsbeloppet minska endast med den procentuella andel, som motsvarar den tid under vilken den försäkrade före 67 års ålder faktiskt uppburit ålderspension utan att vara berättigad till vare sig förtids- eller änkepension.

Utredningen vill därför rekommendera, att bestämmelserna om förtida uttag av ålderspension blir föremål för översyn och att därvid de nackdelar med de nuvarande bestämmelserna, som utredningen här framhållit, undanröjs.

Frågan om förtida uttag av folkpension behandlades av 1958 års socialförsäkringskommitté i dess betänkande Förtidspensionering och sjukpenningförsäkring m. m. (SOU 1961: 29). Kommittén framhöll, att anordningen med individuell rörlig pensionsålder fanns inom tilläggs-pensioneringen. Den innebar möjlighet att ta ut ålderspension vid 63 år, varvid pensionens belopp reducerades med hänsyn till det tidigare uttaget. Möjlighet gavs också att genom att uppskjuta pensionsuttagets början till efter 67-årsåldern i viss utsträckning erhålla förhöjd pension. Vid bedömandet av frågan huruvida en motsvarande anordning borde finnas inom folkpensioneringen ansåg sig kommittén kunna förorda att inom folkpensioneringen infördes bestämmelser om uppskjutet pensionsuttag efter 67 års ålder motsvarande dem som redan fanns inom tilläggs-pensioneringen. När det gällde möjligheterna att ta ut ålderspension före 67 års ålder erinrade kommittén om att dess förslag angående förtidspensioneringens utformning innebar ökade möjligheter att erhålla förtidspension. Detta uteslöt emellertid inte, att det kunde föreligga önskemål om och behov av förtida uttag av ålderspension från folkpensioneringen. Man torde nämligen böra räkna med att ett betydande antal förvävsarbetande också i framtiden måste lämna sin anställning eller upphöra med sitt yrke vid en lägre ålder än 67 år utan att deras arbetsförmåga blivit så nedsatt som förutsättes för rätt till förtidspension.

Frågan om förtida uttag av den i huvudsak skattefinansierade ålderspensionen från folkpensioneringen måste emellertid enligt socialförsäkringskommitténs mening bedömas även ur andra synpunkter. Kommittén erinrade om att allmänna pensionsberedningen inte kunde förorda förtida pensionsuttag bl. a. av det skälet, att den i förtid uttagna pensionens årsbelopp måste reduceras, och den lägre pensionen skulle sedan komma att utgå under pensionärens hela återstående livstid, vilket kunde medföra att han vid högre ålder behövde samhällelig hjälp i annan form. Kommittén ansåg, att denna olägenhet kvarstod i viss mån även efter tillkomsten av den allmänna tilläggs pensioneringen, ehuru risken för att pensionen blev otillräcklig för den framtida försörjningen blev mindre i den mån folkpensionen kompletterades med tilläggs pension. Betänkligheter kunde likväl hysas mot en anordning med förtida pensionsuttag från folkpensioneringen. Kommittén fann sålunda, att det förelåg risk att sådant uttag mången gång kom att ske, ehuru något behov därav inte förelåg. Arbetsovilliga personer, som utgick från att det allmänna under alla omständigheter skulle försörja dem på ålderdomen, kunde förutsättas i stor utsträckning söka pension så snart som möjligt. Mot bakgrunden av att folk- och tilläggs pensioneringarna måste ses som ett enhetligt pensionssystem och då det i ett avsevärt antal fall torde föreligga behov av möjlighet till förtida pensionsuttag, fann emellertid kommittén, att övervägande skäl talade för att i folkpensioneringen infördes bestämmelser om förtida uttag motsvarande dem som fanns inom tilläggs pensioneringen. Kommittén föreslog därför, att rätt till uttag av reducerad ålderspension även inom folkpensioneringen skulle föreligga från 63 års ålder.

I proposition nr 90 år 1962, vari riksdagen förelades förslaget till lag om allmän försäkring, anförde föredragande departementschefen i fråga om förtida uttag av folkpension:

Jag kan väl förstå dem som hyser betänkligheter mot att en pensionär genom förtida uttag skall kunna förorsaka, att nivån på hans pension inte kommer att motsvara den minimistandard, som folkpensionen beräknad efter sitt normalbelopp är avsedd att garantera. Följden kan bli att samhället under senare skeden av pensionärens liv måste ingripa i fall där detta inte skulle ha behövts, om oreducerad folkpension hade utgått. Betänkligheterna måste dock vägas mot vad som står att vinna genom att utan inskränkningar medge rätt till förtida uttag. Möjligheten att ta ut folkpension i förtid måste betraktas som värdefull för den, som av någon anledning inte har möjlighet att utföra förvärvsarbete fram till 67-årsåldern utan att fördenskull vara berättigad till förtidspension, liksom för personer vilkas arbetsinkomster sjunker under åren närmast före 67-årsåldern. Genom en inskränkning av den i de nämnda remissyttrandena antydda arten skulle i många fall de, som är i störst behov av att få ut pension i förtid, ställas utanför möjligheten härtill. Särskilt otillfredsställande skulle detta vara för de åldersklasser, som inte kunnat tjäna in någon tilläggs pension eller blott kunnat förvärva en ringa sådan pension. Att som från några håll ifrågasatts göra en individuell prövning huruvida godtagbara skäl anförts för en önskan att ta ut pension i förtid anser jag inte lämpligt. Jag förordar mot bakgrund av vad nu anförts regler om förtida och uppskjutet uttag av ålderspension i enlighet med vad kommittén föreslagit. Detta innebär att rätt till förtida uttag från 63 år införes och att denna rätt inte förknippas med andra villkor än att tilläggs pension i förekommande fall skall utgå från samma tidpunkt som folkpensionen. Kommunalt bostadstillägg bör dock inte kunna utgå till ålderspensionen före den månad då pensionären fyller 67 år.

Enligt det av mig förordade förslaget kommer folkpension liksom tilläggs pension att vid förtida uttag reduceras med 0,6 procent för varje månad som uttaget göres före den månad då 67-årsåldern uppnås. En förhöjning med motsvarande procenttal inträ-

der för varje månad som uttaget uppskjutes efter månaden för 67-årsdagen, dock inte för tid efter ingången av den månad då 70-årsdagen inträffar. Gentemot de kritiska synpunkter, som vid remissbehandlingen anförts rörande reduktionsregelns konstruktion vid förtida uttag, vill jag anföra att beräkningsgrunderna inom folkpensioneringen bör följa dem som skall gälla inom tilläggs pensioneringen. Jag finner mig inte böra till förnyad prövning ta upp de regler, som nyligen accepterats för tilläggs pensioneringens del.

Riksdagen (andra lagutskottet 27/1962) antog förslaget i dessa delar oförändrat. I samband med behandlingen av propositionen tog riksdagen också ställning till motionsyrkande som gick ut på införandet av en regel av det innehållet, att därest den som gjort förtida uttag sedermera drabbades av sådan invaliditet som berättigade till hel förtidspension, reduktionen av pensionen fr. o. m. sistnämnda tillfälle skulle inskränka sig till 0,6 procent multiplicerat med antalet månader mellan den tidpunkt då det förtida uttaget började och den tidpunkt då invaliditeten inträffade. I denna fråga anförde utskottet:

Tabell 8.3.

Folkpensionärer i januari 1966 med förtida uttag av ålderspension efter kön, födelseår och ålder vid pensionsuttaget. Antal och årsbelopp.

Födelseår	Antal pensionärer med ålderspension uttagen vid en ålder av				Summa	Ålderspensioner årsbelopp, kr
	63 år — 63 år 11 mån	64 år — 64 år 11 mån	65 år — 65 år 11 mån	66 år — 66 år 11 mån		
Män						
1896	.	.	.	325	325	1 250 826
1897	.	.	652	681	1 333	4 964 199
1898	.	.	843	769	1 612	6 004 002
1899	.	470	1 283	484	2 237	8 025 581
1900	.	668	1 395	39	2 102	7 347 515
1901	509	601	75	.	1 185	3 827 180
1902	505	70	.	.	575	1 783 731
1903	70	.	.	.	70	205 720
Summa	1 084	1 809	4 248	2 298	9 439	33 408 754
Kvinnor						
1896	.	.	.	234	234	878 036
1897	.	.	494	490	984	3 563 606
1898	.	.	586	406	992	3 621 950
1899	.	390	879	276	1 545	5 404 928
1900	.	479	874	24	1 377	4 762 924
1901	428	431	44	.	903	2 848 314
1902	375	51	.	.	426	1 308 699
1903	39	.	.	.	39	115 143
Summa	842	1 351	2 877	1 430	6 500	22 503 600
Män och kvinnor						
1896	.	.	.	559	559	2 128 862
1897	.	.	1 146	1 171	2 317	8 527 805
1898	.	.	1 429	1 175	2 604	9 625 952
1899	.	860	2 162	760	3 782	13 430 509
1900	.	1 147	2 269	63	3 479	12 110 439
1901	937	1 032	119	.	2 088	6 675 494
1902	880	121	.	.	1 001	3 092 430
1903	109	.	.	.	109	320 863
Summa	1 926	3 160	7 125	3 728	15 939	55 912 354

Utskottet kan inte dela den syn på förevarande problem som ligger till grund för motionsyrkandet. Den som beslutar sig för att taga ut ålderspensionen i förtid bestämmer sig därmed för en lägre pensionsnivå under återstoden av sitt liv. Det ter sig med hänsyn därtill främmande att därefter tillerkänna vederbörande en högre pension för den händelse att han före 67 års ålder skulle drabbas av sådan invaliditet som berättigar till hel förtidspension. Utskottet avstyrker därför motionen.

Förtida uttag av ålderspension sker i jämförelsevis begränsad omfattning. Av statistiken för januari månad 1968 framgår att av 898 246 ålderspensionärer hade 27 414 gjort förtida uttag. Fördelningen av de pensionärer som gjort förtida uttag efter ålder vid pensionsuttaget framgår av tabell 8.3. Siffrorna avser förhållandena i januari 1966.

Såsom framgår av den tidigare redogörelsen medför ett förtida pensionsuttag en reducering av pensionsbeloppet med 0,6 procent för varje månad, som då pensionen börjar utgå återstår till den månad, under vilken den försäkrade fyller 67 år. Det lägre pensionsbeloppet blir därefter gällande så länge pensionen utgår. Det reducerade pensionsbeloppet kan ej utbytas mot förtidspension eller änkepension. Arbetsmarknadsutredningen har ansett det rimligare att pensionsbeloppen minskades endast med den procentuella andel, som motsvarar den tid under vilken den försäkrade före 67 års ålder faktiskt uppburit ålderspension utan att vara berättigad till vare sig förtids- eller änkepension. Såsom nämnts har samma uppfattning uttalats i motioner vid mer än ett tillfälle men inte vunnit riksdagens gehör.

Problemet torde ha särskild aktualitet för sådana försäkrade som efter det de gjort förtida uttag av ålderspension får arbetsförmågan så nedsatt att de skulle ha erhållit förtidspension om de inte gjort förtida uttag. Det kan i sådana fall te sig obilligt för den enskilde att han trots detta även i fortsättningen får nöja sig med reducerad pension.

För ett bibehållande av den nuvarande regeln kan emellertid enligt kommitténs uppfattning åberopas starka skäl. Reduktionsregeln har sin grund i försäkringsmatematiska beräkningar. Om man skulle låta reduktionen upphöra när den försäkrade uppfyller kraven för förtidspension skulle detta innebära att han — rent försäkringsmatematiskt sett — gynnades i förhållande till andra försäkrade. Även om en sådan konsekvens skulle kunna accepteras skulle dock pensionsbedömningen skapa stora svårigheter. Bedömningen av invaliditeten skulle få ske på ett i viss mån annat sätt än som i allmänhet gäller vid prövning av rätt till förtidspension. Invaliditetsgraden bedöms ju efter graden av nedsättning i arbetsförmågan. Om den som redan slutat sin förvärvsverksamhet skulle bli föremål för en sådan bedömning, skulle hållpunkter för denna ofta saknas. Det skulle t. ex. inte fylla någon funktion att i ett sådant fall pröva arbetsförmågan med arbetsprövning. Över huvud taget skulle det vara svårt att få ett begrepp om arbetsinvaliditeten, som är en väsentlig del i den allmänna försäkringens invaliditetsbegrepp. Det bör också anmärkas, att partiell pension icke sällan skulle komma ifråga och att en sådan begränsad förmån knappast ger någon lösning av problemen för nu ifrågavarande kategori.

En annan pensionärskategori som kan vara aktuell i sammanhanget är sådana kvinnor som efter det de gjort förtida uttag skulle blivit berättigade till änkepension om de inte gjort förtida uttag. Deras änkepension skulle uppgått till större

belopp än den reducerade ålderspensionen. Det måste emellertid ihågkommas att änkepensionen alltid utbytes mot ålderspension senast då kvinnan fyller 67 år. Vid denna tidpunkt skulle hon alltså även med den uppmjukade reduktionsregel som arbetsmarknadsutredningen förordnat få vidkännas en viss reduktion i pensionsbeloppet.

Mot bakgrund av det anförda finner kommittén att mycket talar emot att ändra de nuvarande bestämmelserna. Såsom andra lagutskottet anförde vid 1962 års riksdag ter det sig också främmande att förändra pensionen sedan den väl börjat utgå. En omläggning skulle otvivelaktigt skapa komplikationer som blir svåra att bemästra. Kommittén är därför icke beredd att förordna någon ändring av reglerna. Enligt kommitténs mening bör de påtalade olägenheterna med nuvarande ordning i stor utsträckning kunna förebyggas genom att den som ansöker om förtida uttag av ålderspension i högre grad än vad som nu ofta är fallet informeras om konsekvenserna av ett förtida uttag. Han bör också upplysas om de möjligheter som kan finnas att ansöka om förtidspension.

8.7 *Akkumulerad inkomst vid beräkning av pensionsgrundande inkomst*

Som nämnts i kapitel 3 ingår i kommitténs uppdrag frågan om hur den pensionsgrundande inkomsten skall beräknas för försäkrad, som erhållit skatt såsom för ackumulerad inkomst.

Förordningen den 30 november 1951 angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst innehåller regler för skatteberäkningen för det fall att fysisk person under visst beskattningsår haft inkomst som hänför sig till minst två beskattningsår. Statlig inkomstskatt å sådan inkomst beräknas som om inkomsten beskattats med lika delar under taxeringsåret och så många av de närmast föregående åren, att inkomsten blir fördelad på det antal år, till vilka den hänför sig. Ackumulerad inkomst får icke fördelas på mera än tio år. Om tillförlitlig utredning icke kan förebringas om det antal år vartill ackumulerad inkomst hänför sig, skall skatteberäkningen ske, där ej särskilda omständigheter föranleder till annat, som om inkomsten hänfört sig till tre år. Skatteberäkning för ackumulerad inkomst får ske endast om den ackumulerade inkomsten uppgår till minst 5 000 kronor och dessutom utgör minst en femtedel av den skattskyldiges inkomst för det taxeringsår då den ackumulerade inkomsten beskattas. Beträffande vissa slag av ackumulerad inkomst gäller ej förordningens bestämmelser. Skattskyldig, som vill ha skatt beräknad såsom för ackumulerad inkomst, har att göra anmälan därom till prövningsnämnd. Det bör framhållas, att förordningen avser en omräkning av skatten och inte ändrad taxering. Skulle den ackumulerade inkomsten hänföra sig framåt i tiden — det gäller t. ex. en stor förskottsbetalning — beräknas skatten av praktiska skäl som om inkomsten utfallit åren närmast före taxeringsåret.

Till grund för beräkning av försäkrads inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete visst år skall jämlikt 11 kap. 4 § AFL läggas den försäkrades taxering till statlig inkomstskatt avseende nämnda år. Den pensionsgrundande inkomsten utgöres enligt 5 § samma kapitel av summan av inkomst av anställning och inkomst av annat förvärvsarbete i den mån summan överstiger det vid årets ingång gällande basbeloppet. Vid beräkning av den pensionsgrundande inkomsten

bortses från den del av nämnda summa, som överstiger sju och en halv gånger basbeloppet.

De här nämnda reglerna innebär, att endast taxeringen är avgörande för beräkning av pensionsgrundande inkomst. Den skatteomräkning, som kan äga rum vid ackumulerad inkomst, saknar betydelse i pensionshänseende.

Vid 1961 års riksdag yrkades i en motion (II: 244) utredning om beräkningen av pensionsgrundande inkomst i de fall skatteberäkning skedde jämlikt förordningen angående beräkning av statlig skatt för ackumulerad inkomst. I anledning av motionen anhöll riksdagen hos Kungl. Maj:t om utredning i ämnet. Kungl. Maj:t uppdrog den 8 december 1961 åt riksförsäkringsverket att verkställa den av riksdagen begärda utredningen.

Riksförsäkringsverket redovisade sitt utredningsuppdrag i en den 11 juni 1962 dagtecknad PM.

I denna anfördes bland annat att det nuvarande sättet för beräkning av pensionsgrundande inkomst i det fall en försäkrad åtnjutit en ackumulerad inkomst, dvs. under ett år fått lyfta en inkomst härrörande från flera års förvärvsverksamhet, i många fall kunde medföra ett ogynnsamt resultat i pensionshänseende för den försäkrade. Detta kunde bero på följande orsaker:

1. Om det uppburna engångsbeloppet är av mera betydande storlek, kan en förhållandevis stor del av detsamma komma att falla ovanför $7\frac{1}{2}$ gånger basbeloppet och på så vis inte medföra någon pensionsrätt.

2. Har den försäkrade under de övriga år då inkomsten intjänats inte taxerats för andra förvärvsinkomster, som blivit pensionsgrundande för honom, kan han enligt den nuvarande beräkningsmetoden komma att lida en poängförlust för dessa år, som kan få en menlig inverkan på pensionens storlek.

3. Om basbeloppet är högre det år den försäkrade taxeras för en ackumulerad inkomst än de övriga år under vilka inkomsten tjänats in, blir det en relativt sett lägre pensionspoäng för taxeringsåret.

Riksförsäkringsverket framhöll, att det å andra sidan inte alltid var till fördel för den försäkrade att utan vidare anknyta beräkningen av pensionsgrundande inkomst till skatteberäkningen för ackumulerad inkomst och därigenom få inkomsten fördelad på flera år. Sålunda skulle en inkomst, som försäkrad åtnjutit under något av de första åren av försäkringens tillvaro men som delvis hänförs till verksamhet före försäkringens ikraftträdande, inte komma att bli pensionsgrundande till den del den belöper sig å år före 1960, då däremot enligt nu gällande bestämmelser beloppet i sin helhet medräknas vid beräkningen av pensionsgrundande inkomst för det år vederbörande taxeras för inkomsten. Vidare kunde en ackumulerad inkomst, som inte är av mera betydande storlek eller som hänförs till ett större antal år, komma att helt eller delvis konsumeras av basbeloppsavdrag, därvid slutresultatet blev ofördelaktigare för den försäkrade än om han fått räkna hela beloppet såsom pensionsgrundande det år detsamma uppburits.

Att i en någorlunda enkel formel i förväg generellt fastslå, i vilka fall det blir fördelaktigast för en försäkrad att få den pensionsgrundande inkomsten beräknad efter taxeringen och när det blir fördelaktigast att få den fördelad efter samma principer, som gäller för skatteberäkning för ackumulerad inkomst, fann riksförsäkringsverket knappast vara möjligt. Resultatet kunde även vid samma situation ifråga om själva den ackumulerade inkomsten komma att bli väsentligt olika

för olika försäkrade, beroende bl. a. på vederbörandes ålder, inkomster i övrigt, vilket slag av pension det blir fråga om samt basbeloppet för de olika år som berörs.

Verket belyste vad nu sagts med följande exempel, i vilka man utgick från basbeloppen 4 200 kr. för 1960, 4 300 kr. för 1961, 4 500 kr. för 1962, 4 600 kr. för 1963—1966 samt 5 000 kr. fr. o. m. 1967.

I. En person, född år 1900, erhåller år 1963 ett belopp av 120 000 kr., för vilket han får beräkna skatt såsom för ackumulerad inkomst med fördelning å åren 1958—1963 (20 000 kr. å varje år).

A. Personen ifråga antages för åren 1960—1963 inte ha haft någon annan inkomst. För åren 1964 och 1965 har han vartdera året haft en taxerad inkomst av 6 000 kr.

Enligt nuvarande regler får han vid 67 år en ålderspension av 1 067 kr.

Hade inkomsten fördelats enligt samma regler som gäller för ackumulerad inkomst, hade pensionen blivit 2 223 kr.

B. Om personen ifråga under hela tiden, alltså under åren 1960—1965, haft inkomster vid sidan av den ackumulerade inkomsten, vilka inkomster uppgått till 6 000 kr. om året, hade pensionen blivit

enligt nuvarande regler 1 242 kr.

och med fördelning enligt reglerna för ackumulerad inkomst 3 042 kr.

II. Förhållandena är helt likartade med dem som angivits under exempel I med undantag av att det engångsbelopp som den försäkrade uppburet utgjorde 36 000 kr., vilket fördelades med 6 000 kr. å vart och ett av åren 1958—1963.

A. Den omständigheten att den försäkrade år 1963 fått lyfta 36 000 kr. i stället för 120 000 kr. medför enligt nu gällande regler inte någon förändring i pensionsrätten i det i exempel I A angivna fallet, utan pensionen blir liksom där 1 067 kr.

Vid fördelning av inkomsten enligt reglerna för ackumulerad inkomst blir pensionen däremot endast 306 kr. om året, alltså en betydande försämring beroende på att genom fördelningen på flera år en avsevärd del av de årliga inkomstbeloppen konsumeras av basbeloppsavdrag.

B. Även för det fall som motsvarar exempel I B kommer man med nu gällande regler att få samma pensionsberäkning, vare sig engångsbeloppet är 36 000 kr. eller 120 000 kr.

Pensionen blir alltså 1 242 kr. om året.

Vid fördelning av inkomsten enligt reglerna för ackumulerad inkomst blir pensionen 1 134 kr., även i detta fall en viss försämring i förhållande till nuvarande regler (beroende på att två av årsbeloppen såsom belöpande å tid före ATP:s ikraftträdande inte ger någon pensionsrätt).

III. En person, född 1924, erhåller år 1967 ett engångsbelopp av 120 000 kr., för vilket han får betala skatt såsom för ackumulerad inkomst med fördelning å åren 1962—1967 (20 000 kr. å varje år). Personen ifråga antages för år 1960 ha haft en taxerad inkomst å 8 400 kr., för år 1961 en inkomst av 8 600 kr., för åren 1962—1967 ingen inkomst utöver den ackumulerade inkomsten samt för vart och ett av åren 1968 och 1969 en inkomst av 8 000 kr. Han beviljas hel förtidspension fr. o. m. 1970.

Enligt nu gällande regler får han en förtidspension av 9 375 kr.

Hade inkomsten fördelats enligt samma regler som gäller för ackumulerad inkomst, hade pensionen blivit 10 110 kr.

IV. Samma omständigheter föreligger som i exempel nr III med undantag av att engångsbeloppet utgjorde 36 000 kr. i stället för 120 000 kr. och att skatteberäkningen för ackumulerad inkomst skedde med en fördelning med 6 000 kr. å vart och ett av åren 1962—1967.

Enligt nu gällande regler kommer förtidspensionen i detta fall att utgå med 8 975 kr. om året.

Skulle inkomsten ha fördelats å åren 1962—1967, hade pensionen endast blivit 2 250

kr. om året. Den anmärkningsvärda olikhet i resultat som de båda beräkningsmetoderna medför i det sista exemplet beror på att vid beräkning av förtidspension en enstaka speciellt hög pensionsgrundande inkomst under ett av de fyra år som närmast föregått pensionsfallet får en starkt höjande inverkan på de s. k. antagandepoängen och därmed också på pensionsbeloppet.

Verket framhöll att ingendera av de båda angivna metoderna för beräkning av pensionsgrundande inkomst, dvs. den nu gällande metoden med taxeringen som underlag för beräkningen samt metoden med en beräkning efter fördelning av den ackumulerade inkomsten på flera år efter samma grunder som vid skatteberäkningen, i renodlad form kunde användas utan att resultatet i åtskilliga fall blev ogynnsamt för den försäkrade. Ett ur den försäkrades synpunkt tillfredsställande resultat skulle däremot åstadkommas, om man kombinerade de båda metoderna på så sätt att man i samtliga fall, där prövningsnämnd fattat beslut om skatteberäkning såsom för ackumulerad inkomst, gjorde alternativa beräkningar av pensionsgrundande inkomst och pensionspoäng. Då ett pensionsfall sedermera inträffade fick den pensionsbeviljande myndigheten begagna det alternativ som visade sig ge den högsta tilläggs pensionen.

Verket ansåg, att en sådan lösning inte vållade några större praktiska svårigheter. Den syntes också kräva relativt obetydliga ändringar i gällande författningstext.

I ett speciellt avseende fann verket att det dock kunde vålla svårigheter att helt följa samma grunder som gäller för skatteberäkningen vid ackumulerad inkomst. Det skulle nämligen inte bli möjligt att bevara inkomstkort och övriga handlingar, som låg till grund för beräkning av pensionsgrundande inkomst, mer än ett ganska begränsat antal år. Verket uppgav att det härvid närmast varit tänkt att verket skulle anbefalla de lokala skattemyndigheterna att utgallra de berörda handlingarna efter utgången av sjätte året efter inkomståret. Sedan ett inkomstkort utgallrats, blev det i regel omöjligt att se, hur den pensionsgrundande inkomsten för detta år exakt blivit beräknad. Det var då inte heller möjligt att göra någon fullt tillförlitlig omräkning av denna inkomst.

Vid skatteberäkning såsom för ackumulerad inkomst kunde inkomsten fördelas på minst två och högst tio år. Med hänsyn till den nyss omnämnda svårigheten att göra någon tillförlitlig omräkning av pensionsgrundande inkomst för år, då inkomstkort inte längre fanns bevarade, och då det skulle vålla stora praktiska olägenheter att behålla inkomstkortet så länge som tio år, föreslog verket att, när vid skatteberäkning för ackumulerad inkomst fördelning av inkomstbeloppet skett på mer än sex år, den lokala skattemyndigheten i stället skulle som underlag för beräkningen av pensionsgrundande inkomst utgå från det inkomstbelopp som skulle ha gällt vid en fördelning å sex år.

Skatteberäkning såsom för ackumulerad inkomst är relativt sällsynt. Enligt uppgift till kommittén förekommer t. ex. i Stockholm något hundratal fall om året av sådan beräkning. De kategorier, för vilka sådan förekommer, är främst rörelseidkare, som i samband med avyttring av rörelsen måste redovisa inkomst hänförande sig till flera år, och fria yrkesutövare, som ett visst år får onormalt stora inkomster till följd av arbeten som pågått flera år. Vidare kan det i vissa fall gälla arbetstagargrupper, som uppbär t. ex. ackordsöverskott, som hänförs sig till

flera år. Alla skatteomräkningar till följd av ackumulerad inkomst har inte sin grund i inkomst av förvärvsarbete.

Av riks försäkringsverkets utredning framgår, att verkningarna för den enskilde kan variera starkt mellan nuvarande system och en ordning, enligt vilken den pensionsgrundande inkomsten anknyses till den skatteberäkning, som verkställes vid ackumulerad inkomst. Verkets utredning visar vidare, att det inte går att göra något generellt uttalande huruvida nuvarande ordning eller en anknytning till nämnda skatteberäkning ger det för den enskilde gynnsammaste resultatet. Helt allmänt kan man kanske säga, att den som får en mycket stor ackumulerad inkomst, som hänför sig till år, då han förut haft ingen eller ringa inkomst, ofta drar fördel av att få räkna om sin inkomst i enlighet med den ändrade skatteberäkningen. Är den ackumulerade inkomsten däremot förhållandevis liten och inkomsten i övrigt låg kan en sådan omräkning vara till nackdel för den försäkrade, särskilt vid antagande-poängberäkning. I vissa fall spelar skatteomräkningen ingen som helst roll, nämligen när den försäkrade under de år som är ifråga haft en förvärvsinkomst överstigande 7,5 gånger basbeloppet, bortsett från den ackumulerade inkomsten. Om en person, som eljest har inkomster understigande nämnda nivå ett år får en ackumulerad inkomst som överstiger nivån, är den överskjutande delen förlorad i pensionshänseende.

Verkan av ackumulerade inkomster i pensionshänseende blir än svårare att överblicka på grund av 15- och 30-årsreglerna. På grund av dessa kan några år med ringa eller ingen inkomst ofta sakna all betydelse, medan enstaka år med hög inkomst kan få ett särskilt värde.

Allteftersom tilläggspensioneringen utvecklas kommer frågan om ackumulerade inkomsters verkan i pensionshänseende att få allt mindre betydelse. Främst de nämnda 15- och 30-årsreglerna kommer att medföra, att de nuvarande reglerna om ackumulerad inkomsts behandling vid bestämmande av den pensionsgrundande inkomsten endast i utomordentligt få fall kan leda till oförmånligt resultat för den enskilde. Även i dessa fall torde nackdelarna nästan alltid vara förhållandevis små.

Som framgått av vad som ovan sagts kan man inte utan vidare anknyta beräkningen av pensionsgrundande inkomst till skatteberäkningen vid ackumulerad inkomst. Detta skulle ibland leda till försämrat resultat för den enskilde.

Den av riks försäkringsverket förordade metoden med alternativ beräkning har den fördelen att den enskilde alltid får den mest förmånliga pensionsberäkningen. Verkets förslag har emellertid åtskilliga nackdelar. Det medger sålunda inte en fullständig anknytning till reglerna om skatteberäkning vid ackumulerad inkomst — endast sex år kan enligt verket beaktas. För den enskilde måste det vara åtskilligt förvirrande att för samma år ha en taxering, en skatteberäkning och en beräkning av pensionsgrundande inkomst, som alla grundar sig på olika belopp. Verket har inte heller i sitt förslag beaktat konsekvenserna i avgiftshänseende. Förslaget innebär att en begränsad kategori skulle få förmåner, som inte har någon motsvarighet på avgiftssidan. Ofta hänför sig ackumulerad inkomst till annat förvärvsarbete än anställning. Den försäkrade själv skulle då slippa att erlägga tilläggspensionsavgift för de förmåner som alternativberäkningen innebär. De anförda omständigheterna gör att kommittén icke kan förorda riks försäkringsverkets förslag.

Kommittén har övervägt möjligheten att låta försäkrad, som fått bifall till framställning om skatteomräkning vid ackumulerad inkomst och som önskar motsvarande omräkning vid beräkning av den pensionsgrundande inkomsten, göra anmälan härom. Vid inkomst av annat förvärvsarbete än anställning, skulle i sådant fall omräkning ske av tilläggs pensionsavgiften. Med en sådan ordning skulle vissa av de olägenheter, som är förenade med riksförsäkringsverkets förslag, undvikas. För den enskilde kan det emellertid ofta vara omöjligt att bedöma vilket som är mest gynnsamt för honom. Även i de fall, där det bästa ganska säkert kan förutses, skulle åtskilliga misstag ske, eftersom systemet är så invecklat, att det blir lätt att göra felbedömningar.

I vissa fall torde det vara möjligt att åstadkomma en bättre ordning för den enskilde utan lagändring. Det gäller t. ex. de fall där stora ackordsöverskott, som hänför sig till mer än ett år, uppkommer på grund av bestämmelser i kollektivavtal och detta leder till stora variationer i inkomsterna från år till år. I sådant fall bör det vara möjligt att genom ändring i kollektivavtalet skapa en bättre ordning. Man skulle då samtidigt komma ifrån de olägenheter som det i och för sig innebär för den anställde att till följd av ackordssystemet få en från år till år i allt för hög grad skiftande inkomst.

Kommittén har på grund av det anförda kommit fram till att det knappast för närvarande finns någon ordning som — generellt sett — skulle vara att förorda framför den nuvarande. Den valfrihet för den enskilde som reglerna om ackumulerad inkomst erbjuder tar sikte på beskattningen, och reglerna är utformade efter vad som är ändamålsenligt och godtagbart i detta syfte. Om man överför verkan av reglerna på pensioneringen uppkommer effekter av helt andra slag som ur pensionssystemets synpunkt ter sig mindre godtagbara. Kommittén finner därför inte skäl att föreslå ändrade regler.

Förslaget till lag om pensionstillskott.

1 §

Pensionstillskottet är en förmån, som helt är avhängig av den försäkrades rätt till folkpension i form av ålders-, förtids- eller änkepension. Med förtidspension avses också sjukbidrag. Har försäkrad sådan folkpension kan sålunda endast bestämmelserna i 3—5 §§ samt de i 17 kap. AFL upptagna samordningsreglerna föranleda minskning eller bortfall av pensionstillskott. Omvänt följer av det sagda, att den som inte är berättigad till folkpension icke heller kan vara berättigad till pensionstillskott.

Det fordras inte någon särskild ansökan för att den som är berättigad till folkpension skall få sin rätt till pensionstillskott prövad. En sådan prövning skall alltid ske ex officio när rätten till folkpension prövas. De årliga ökningarna skall också utgå utan särskild åtgärd från pensionstagarens sida.

Pensionstillskott utgår ej till barnpension.

2 §

I förevarande paragraf ges bestämmelser om pensionstillskottens storlek. Frågan härom är behandlad i kapitel 7 och i kapitel 8.1. Storleken av pensionstillskott till den som uppbär folkpension med 90 respektive 70 procent av basbeloppet anges i första och andra styckena. I de följande styckena anges tillskottets storlek för de fall då folkpension utgår med annat belopp än som nyss sagts.

Genom att pensionstillskottets storlek är lika för gift och ogift behövs icke några speciella regler i anledning av att folkpensionsbeloppen är olika allt efter civilståndet.

Kommittén har övervägt att — i analogi med vad som gäller beträffande kommunalt bostadstillägg — icke låta pensionstillskott utgå vid förtida uttag av ålderspension. Det har emellertid befunnits skäligt och mest konsekvent att låta tillskottet utgå till den reducerade ålderspensionen och att helt sätta pensionstillskottet i relation till folk- och tilläggs pensionen i detta fall. Vid uppskjutet uttag av folkpension ökas tillskottet i samma mån som grundförmånen.

3 §

Reglerna om tilläggspensionens verkningar på pensionstillskottet ges i denna paragraf. En närmare redogörelse för motiven till stadgandet finns i kapitel 8.1. Här må endast erinras om att all tilläggspension i form av ålders-, förtids- eller änkepension, vartill den försäkrade äger rätt, beaktas vid bestämmandet av pensionstillskottet. Om t. ex. en änka äger rätt till såväl förtids- som änkepension från tilläggspensioneringen, sammanlägges dessa vid bestämmandet av minskningens storlek. Rätt till tilläggspension i form av barnpension föranleder däremot icke minskning av pensionstillskott.

Om pensionens storlek skulle ändras, t. ex. på grund av att ålderspension avlöser förtidspension som varit lägre, skall detta automatiskt beaktas vid bestämmandet av tillskottet.

4 §

Bestämmelserna om verkan av undantagande behandlas i kapitel 8.1. Här må endast erinras om att principen är, att pensionstillskott utgår till den som omfattats av undantagande endast om han skulle blivit berättigad till sådant tillskott för det fall undantagande ej skett. Man får alltså göra en beräkning av vilken tilläggspension vederbörande skulle ha haft om han hela tiden tillhört tilläggspensionssystemet och göra en bedömning av hans rätt till pensionstillskott med utgångspunkt härifrån. En sådan beräkning, som kan göras på grundval av uppgifter som redan finns tillgängliga för försäkringskassorna, måste ske icke blott beträffande den försäkrades rätt till ålders- och förtidspension utan även beträffande rätten till änkepension. För änka, vars make omfattats av undantagande, måste alltså fastställas vilken änkepension änkan varit berättigad till om maken ej omfattats av undantagandet. Med utgångspunkt härifrån får hennes rätt till pensionstillskott bedömas.

Det ligger i sakens natur, att reglerna i denna paragraf gäller inte endast för det fall undantagandet ägde giltighet vid pensionsfallet utan även om undantagandet tidigare ägt giltighet men sedermera återkallats. Ett visst undantag från sistnämnda regel beröres i samband med behandlingen av ikraftträdandebestämmelserna.

Vad ovan sagts om undantagande skall också gälla, då pensionspoäng jämlikt 11 kap. 6 § första stycket AFL på grund av underlåten avgiftsbetalning icke tillgodoräknats den försäkrade för ett eller flera år.

5 §

Änkepension till den, som blivit änka före den 1 juli 1960, är i sin helhet inkomstprövad. Pensionstillskott som utgår till sådan pension bör underkastas samma inkomstprövningsregler.

I något enstaka fall kan det förekomma att en sådan änka blir berättigad till tilläggspension i form av förtidspension. Pensionstillskottet skall i sådant fall först i vanlig ordning minskas till följd av tilläggspensionen, varefter inkomstprövning äger rum.

För dem som blivit änkor under tiden 1 juli 1958—30 juni 1960 gäller, att

viss del av änkepensionen är undantagen från inkomstprövning. Dessa änkor skall utan inkomstprövning ha rätt till samma andel av pensionstillskottet som av änkepensionen.

6 §

Genom att hänvisa till vad som är föreskrivet beträffande folkpension gör man klart att vad som enligt AFL gäller beträffande sådan pension om t. ex. utbetalning och besvär också gäller pensionstillskott. Hänvisningen gäller också författningar utanför AFL, t. ex. lagen den 25 maj 1962 om finansiering av folkpensioneringen.

Beträffande samordningen med andra förmåner inom den allmänna försäkringen och yrkesskadeförsäkringen skall pensionstillskotten jämföras med folkpension. De i 17 kap. 2 § upptagna bestämmelserna om samordning med yrkesskadeförsäkringen kan sålunda tillämpas å pensionstillskotten. Avräkningen bör ske så att minskning å pensionstillskott sker före minskning av folkpensionen. Den yrkesskadade får då visserligen inte tillskottet men högre folkpension än enligt nuvarande regler. Den del av folkpensionen, som jämlikt 17 kap. 2 § sista stycket AFL alltid skall utgå, bör i enlighet med hittills tillämpade grundprinciper beräknas på summan av folkpension och pensionstillskott. En ålderspensionär, som uppbär livränta enligt lagen om yrkesskadeförsäkring, bör sålunda alltid vara berättigad till tre fjärdedelar av summan av folkpension och pensionstillskott. Detta följer av hänvisningen i första stycket i denna paragraf till 17 kap. 2 § sista stycket AFL.

Ikraftträdande m. m.

I samband med införandet av AFL den 1 januari 1963 bereddes en speciell möjlighet för den som utträtt ur systemet att återinträda i detsamma utan att avvakta den femårsperiod som stadgas i 11 kap. 7 § andra stycket AFL. Denna möjlighet utnyttjade många. Det har visat sig att en del av dem som återinträdde i systemet hade sådan ålder, att de efter återinträdet icke kunde få tre poängår. De blev väl tillförsäkrade sjukförsäkringsskydd men kunde inte få någon tilläggs-pension. Om 4 § skulle tillämpas beträffande dessa skulle det innebära att de varken fick pensionstillskott eller tilläggs-pension fastän de kanske betalat tilläggs-pensionsavgift. För att förhindra ett sådant resultat förordar kommittén, att 4 § icke skall tillämpas i fall då undantagande varit gällande före den 1 januari 1963 men undantagandet återkallats med verkan senast från och med denna dag.

Som förut nämnts skall försäkrads rätt till pensionstillskott alltid prövas i samband med prövning av hans rätt till folkpension. I samband med utbetalning av pensionen för juli månad 1969, då pensionstillskott för första gången utgår, samt vid de höjningar av tillskotten som nämnes i 2 § andra stycket bör riks-försäkringsverket fatta beslut om rätten till tillskott och om dettas storlek och ge den försäkrade besked härom. En särskild bestämmelse härom bör finnas. Om s. k. lokal utbetalning förekommer bör beslutet meddelas av den försäkrings-kassa, som utbetalar pensionen. Talan mot utbetalningsbesluten kan föras i vanlig ordning.

Förslaget till lag om ändring i lagen om allmän försäkring.

9 kap.

5 §

Pensionstillskottets karaktär av folkpensionsförmån har angivits i denna paragraf.

Förslaget till lag om ändring i lagen angående införande av lagen om allmän försäkring.

16 §

Som angivits i kapitel 8.2 föreslår kommittén en höjning av de avdragsfria beloppen för alla inkomstprövade förmåner. I förevarande paragraf har i anledning härav det avdragsfria beloppet för de s. k. övergångsänkorna justerats.

Förslaget till lag om ändring i lagen om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension.

1 §

Principen för hustrutilläggets storlek har hittills varit, att det skall ställa två makar, av vilka endast mannen uppbär pension, i samma läge som om båda makarna varit pensionsberättigade. Denna princip bör även i fortsättningen gälla. Hustrutillägget skall alltså beräknas jämväl med beaktande av pensionstillskottet. Tekniskt har bestämmelsen konstruerats så att hustrutillägget skall motsvara skillnaden mellan å ena sidan pensionen till två makar, som båda uppbär folkpension jämte pensionstillskott, och å andra sidan folkpension jämte pensionstillskott till en ensamstående. Därvid skall under tiden fram till den 1 juli 1978 pensionstillskotten beräknas till de belopp, som för varje tidpunkt framgår av 2 § andra stycket lagen om pensionstillskott.

Den som åtnjuter hustrutillägg kan ej samtidigt uppbära tilläggspension. Någon reduktion av hustrutillägget motsvarande den som sker å pensionstillskottet enligt 3 § lagen om pensionstillskott kan därför inte komma ifråga. Däremot skall hustrutillägget liksom hittills vara underkastat inkomstprövning, vilken prövning självfallet även gäller den del som motsvarar pensionstillskottet.

4 §

De höjningar av de avdragsfria beloppen och de ändringar av avdragsfaktorerna, som föreslås i kapitel 8.2, fordrar ändring av förevarande paragraf.

5 §

Som närmare utvecklats i kapitel 8.1 skall pensionstillskott och tilläggspension, till den del den föranlett minskning av sådant tillskott, icke anses som inkomst vid inkomstprövningen enligt förevarande lag. Bestämmelser härom har införts i denna paragraf.

Sammanfattning

Pensionsförsäkringskommittén behandlar i betänkandet frågor rörande den allmänna pensioneringens utformning i framtiden. Under sitt fortsatta arbete kommer kommittén att göra en översyn av familjepensioneringen.

Kommittén tar nu ställning till pensionsutvecklingen för folkpensionärer under tio år framåt eller för åren 1969—1978. Tillgängliga resurser bör enligt kommittén i första hand koncentreras på de pensionärgrupper, som i huvudsak inte har några inkomster vid sidan om folkpensionen. En ökning av folkpensionerna för nämnda grupper upp till en viss garantinivå föreslås ske genom ett pensionstillskott, som höjes varje år. Pensionstillskotten skall enligt förslaget öka med 3 procent av basbeloppet varje år under 10-årsperioden. Vid periodens slut har alla en garantinivå, som motsvarar 30 procent av basbeloppet. Denna garantinivå lägges ovanpå nuvarande folkpension, som från och med den 1 juli 1968 är 90 procent av basbeloppet för ensamstående och 70 procent av basbeloppet för gift eller därmed jämställd pensionär, vars make uppbär folkpension. Ökningen genom pensionstillskott föreslås bli lika stor för gift och ogift. Pensionstillskottet för de ensamstående blir alltså en tredjedel av nuvarande folkpensionsbelopp och för en gift ännu större. Vid ett basbelopp på 6 000 kr. kommer garantinivån år 1978 att utgöra för ensamstående 7 200 kr. och för två makar 12 000 kr. Till detta kommer kommunalt bostadstillägg, som på många håll täcker den faktiska bostadskostnaden. Det förutsättes att de som inte har andra inkomster än folkpensionsförmåner liksom tidigare skall vara befriade från inkomstskatt.

Från pensionstillskottet skall ATP-pension avräknas i den mån den tillsammans med tillskottet överstiger garantinivån. Pensionstillskottet utgår automatiskt till dem som är berättigade därtill utan särskilt ansökningsförfarande.

Förslaget om pensionstillskott kompletteras med förslag om ändringar i reglerna om inkomstprövning av hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg. Ändringarna innebär att ATP-pension, som faller inom ramen för pensionstillskottet, skall undantagas vid inkomstprövningen. Den som omfattats av undantagande från tilläggs pensioneringen skall enligt kommitténs förslag vid bestämmande av pensionstillskottets storlek behandlas på samma sätt som om han ej begärt undantagande.

Kostnaderna för pensionstillskotten har (vid ett basbelopp av 6 000 kr.) beräknats till följande belopp i milj. kr.

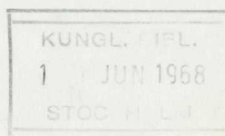
Budgetår	Ålderspension	Förtidspension	Hustrutillägg	Änkepension	Totalt
1969/70	148.7	23.1	9.4	7.6	188.8
1970/71	288.7	43.9	19.2	15.0	366.8
1971/72	419.1	62.4	29.4	21.9	532.8
1972/73	539.2	78.0	40.0	28.5	685.7
1973/74	650.0	89.7	51.0	34.2	824.9
1974/75	752.0	98.5	62.5	39.1	952.1
1975/76	840.0	103.7	74.3	42.8	1 060.8
1976/77	918.8	107.2	86.7	45.2	1 157.9
1977/78	978.7	109.5	99.3	46.2	1 233.7
1978/79	1 020.4	110.6	112.1	45.6	1 288.7

Kommittéförslaget innebär således en ökning av kostnaderna vid periodens slut med cirka 1 300 milj. kr. per år. Till följd av det ökande antalet pensionärer beräknas de årliga folkpensionskostnaderna — med bortseende från de kommunala bostadstilläggen — därutöver vid samma tidpunkt ha ökat med cirka 1 200 milj. kr. Sammanlagt ökar kostnaderna därigenom med cirka 2 500 milj. kr. från budgetåret 1968/69 till budgetåret 1978/79. Dessa beräkningar gäller vid ungefär nuvarande basbelopp, och kostnaderna för folkpensionernas värdesäkring tillkommer således, liksom kostnaderna för det kommunala bostadstillägget till folkpensionärer. Under samma period kommer kostnaderna för tilläggspensioneringen att stiga allteftersom ATP-pensionerna växer i antal och storlek. ATP-utbetalningarna beräknas vid nuvarande basbelopp öka från ca 700 milj. kr. budgetåret 1968/69 till omkring 4 000 milj. kr. budgetåret 1978/79.

Kommittén framlägger vidare förslag om ändringar utöver vad nyss sagts i reglerna för inkomstprövningen i fråga om kommunalt bostadstillägg och hustrutillägg. Även änkepensionerna till de s. k. övergångsänkorna, dvs. de som blev änkor före den 1 juli 1960, beröres härav. Förslaget har till syfte att mildra marginaleffekterna och göra det mera lönsamt för folkpensionärer att ha sidoinkomster. Det avdragsfria beloppet föreslås höjt från 1 700 kr. till 2 000 kr. för ensamstående pensionär och från 2 400 kr. till 3 000 kr. för två gifta pensionärer tillsammans. Vidare föreslås att sidoinkomst icke i något inkomstskikt skall få reducera den inkomstprövade förmånen med mer än halva sitt belopp. Kostnaden för denna uppmjukning av inkomstprövningen utgör cirka 14 milj. kr. om året. Huvuddelen därav faller på kommunerna.

Utöver vad nu sagts behandlar kommittén ett antal detaljspörsmål rörande den allmänna pensioneringen, såsom vissa särskilda förmåner till gravt handikappade, pensionspoäng till den som åtnjuter partiell förtidspension, rätt till förtidspension för dem som gjort förtida uttag av ålderspension samt ackumulerad inkomst vid beräkning av pensionsgrundande inkomst. Pensionärsbostadsbidragen, som fått minskad effekt, föreslås avvecklade från och med 1970.

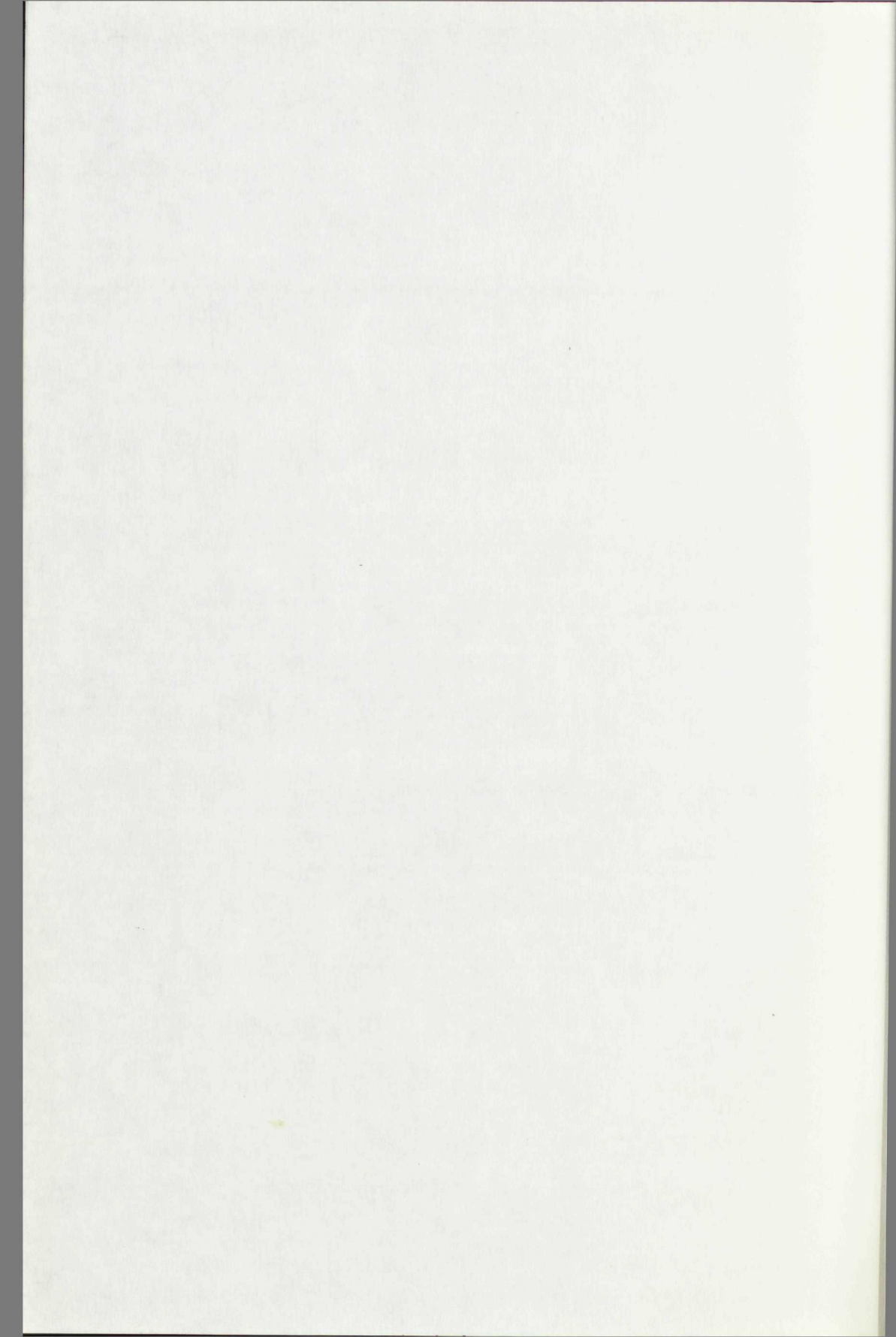
Kommitténs förslag om pensionstillskott och om ändrad inkomstprövning föreslås träda i kraft den 1 juli 1969.

No.

Year

Page

Nordisk udredningsserie (Nu) 1968

Kronologisk förteckning

1. Nordisk patentråd. Tredje instans i patentsaker.
4. Københavns lufthavns fremtid.

Statens offentliga utredningar 1968

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Handläggningen av säkerhetsfrågor. [4]
Trafikmålskommitténs betänkande utkommer senare. [19]

Försvarsdepartementet

Ekonomisystem för försvaret. [1]
Ekonomisystem för försvaret. Bihang. [2]
Säkerhetspolitik och försvarsutgifter. [10]

Socialdepartementet

Pensionstillskott m.m. [21]

Kommunikationsdepartementet

Allmänna vägar. [17]
Parkering. [18]

Finansdepartementet

Koncentrationsutredningen. II. Kreditmarknadens struktur och funktionssätt. [3] III. Industrins struktur och konkurrensförhållanden. [5] IV. Strukturutveckling och konkurrens inom handeln. [6] V. Ägande och inflytande inom det privata näringslivet. [7]
Upphandling av byggnader. Del I. Formerna. [20]

Utbildningsdepartementet

1958 års utredning kyrka-stat: XI. Svenska kyrkan och staten. [11]
Förvaltningen av kyrklig jord m. m. [12]
Skolboksleveranser. [14]
Musikutbildning i Sverige. [15]

Jordbruksdepartementet

Skogsbrukets planläggningsfrågor. [8]
Virkesbalanser 1967. [9]
Fritidsfisket. [13]
Rennärningen i Sverige. [16]

